

TDS/2024/001 - ID 5594

KIND- EN JEUGDVRIENDELIJK WONEN IN GENT

Referenties.

Inleiding.

De kind- en jeugdvriendelijkheid van een woning of woonomgeving is niet te reduceren tot een checklist van af te vinken aandachtspunten. Het gaat niet enkel over een fysieke realiteit, maar ook een vrijheid die bestaat voor kinderen en jongeren om aanwezig te kunnen, mogen en willen zijn in de ruimte, en om zelf met die ruimte aan de slag te gaan.

Het gaat niet enkel over de grootte van slaapkamers en de breedte van gedeelde traphallen, maar ook over welke winkeltjes er in de buurt liggen en of de burens kinderen hebben waarmee gespeeld kan worden. Kindvriendelijkheid mag geen optioneel aandachtspunt worden in hoe we nadenken over woningen of woonomgevingen, maar moet geïntegreerd zijn in elke beslissing die we als maatschappij nemen.

Daarnaast zal elk gezin, en elk individueel kind in een gezin, de kwaliteit van woning en woonomgeving anders beoordelen. Kinderen zijn zelf heel bewust over het feit dat verschillende mensen verschillende noden hebben in de ruimte. Kindvriendelijkheid valt daarom ook helemaal niet los te zien van een algemeen streven naar ruimtelijke kwaliteit.

Met die nuanceringsindachtig, zijn er niettemin wel bepaalde kwaliteiten die een woning of woonomgeving in zich kunnen dragen die bijdragen aan de specifieke woonkwaliteit voor (gezinnen met) kinderen.

Om vat te krijgen op die kwaliteiten, en op hoe die zich ook effectief ruimtelijk kunnen vertalen, valt er veel bij te leren van referentieprojecten en -documenten. Niet als rigide leidraad, maar als inspiratie. In dit document halen we uit een veelheid aan projecten, artikels en andere bronnen van inspiratie concrete elementen voor gezinsvriendelijk wonen.

Daarbij moet rekening gehouden worden met het belang van de context. Kind- en jeugdvriendelijk ontwerp is steeds maatwerk, en moet in iedere situatie afgestemd worden op de ruimtelijke, ecologische en sociale realiteit daarin aanwezig. Die gesitueerdheid betekent dat elke referentie om een vertaalslag vraagt als we de ideeën elders willen toepassen. In de specificiteit van elke context ligt een kiem verscholen voor een unieke vertaling van wat kind- en gezinsvriendelijke woningen en woonomgevingen kunnen betekenen.

Onze hoop is dat dit document bijdraagt aan een leefomgeving waar kinderen en jongeren zich niet alleen welkom voelen, maar waarin hun stem naar waarde geschat wordt en in rekening genomen wordt in het nadenken over de toekomst van die plekken.

Kindvriendelijke ruimtes zijn ruimtes waarin we de stem en aanwezigheid van het kind erkennen, en waarin bovenal iederéén kind mag zijn.

Een geheim hoekje door: Nannie
(Basisschool de Vlieger - Dampoortwijk Gent)

Een gedicht over het belang van een *plek voor jezelf*.
Een plek die thuis is maar toch weg van alles.

Inhoudsopgave.

3 Inleiding.

5 Inhoudsopgave.

7 Methodologie.
Bronnen (survey) en aanpak van de opmaak van het document

8 Leeswijzer.
Enkele nuances die belangrijk zijn bij het lezen van het document

10 Matrix.
Met doorverwijzing naar referenties per knooppunt

12 Knooppunten en bouwblokken.
Toelichting van de elementen uit de Matrix

14 Overzichtslijst.

20 Referenties.

185 Dankwoord.

187 Colofon.

Methodologie.

Er schuilt een zeker gevaar in het labelen van projecten als 'kind- of jeugdvriendelijk'. Want hoe maak je zo'n beoordeling precies, en op welk kader is die beoordeling gebaseerd?

Het is daarom ook moeilijk om de gerefereerde projecten in hun totaliteit als kindvriendelijk te benoemen. Vaak gaat het over heel specifieke kenmerken of elementen uit de totaalprojecten die inspiratie bieden voor gezinsvriendelijk wonen.

De selectie van referentieprojecten die gebruikt zijn in deze bundel is voor een groot deel gebaseerd op een survey waarin we 217 professionals en experts bevestigd hebben naar wat zij interessante projecten vinden, en vooral ook waarom ze dat vinden.

De respondenten van de survey zijn in sommige gevallen (privé of professioneel) betrokken bij de gerefereerde projecten. Dit is enerzijds een voordeel (ervaringskennis over de specifieke context), maar kan ook tot een zekere bias ten opzichte van specifieke projecten leiden. Hier is zoveel mogelijk rekening mee gehouden in de verwerking van de projecten.

De survey werd 68 keer ingevuld door wat we in de verdere studie als 'respondenten' benoemen. De input uit de survey werd door verschillende respondenten nog aangevuld met info of extra referenties via mail.

Deze input leidde tot een longlist van 170 projecten uit binnen- en buitenland (met overlap van wederkerende projecten), aangevuld met diverse artikels, onderzoeken, documenten en websites. Deze longlist werd nog verder aangevuld met referenties uit voorgaand onderzoek naar kind- en jeugdvriendelijk wonen en met een screening van online architectuurdatabanken. Op deze manier werden eventuele lacunes in de longlist aangevuld.

Uit deze longlist werd de selectie gemaakt die je in dit document terugvindt. In deze finale selectie hebben we getracht om zoveel mogelijk diversiteit in schalen en typologieën aan bod te laten komen, alsook een variatie aan referentietypes (artikels, masterplanning, beleidskaders, architectuur, ...)

Elk project wordt geduid met een titel, een locatie, de relevante bouwblokken en directe links naar relevante bronnen om meer te weten te komen over de desbetreffende referentie. Bij sommige referenties vind je quotes of stellingen van respondenten uit de survey, of van kinderen of ouders die we binnen de studie gesproken hebben over het desbetreffende project.

Leeswijzer.

- * Dit document kan apart gelezen worden, maar vormt een geheel met de andere eindresultaten van de studie die ook werden uitgevoerd door eCO-CITY:

Bevragingen kinderen en ouders. Een onderzoeksrapport met methodologie en resultaten van de gesprekken met kinderen, tieners en ouders in het kader van dit onderzoek. Geduid met citaten en gesitueerde voorbeeld.

Reflectietekst. Een ruimere reflectie over kind- en jeugdvriendelijk wonen in Gent, met 15 vaststellingen over de onderzoeksresultaten.

Intern verslag visieworkshops. Een neerslag van het proces dat werd afgelegd binnen de diensten van Stad Gent richting een gedragen visie en beleid rond kind- en jeugdvriendelijk wonen.

Daarnaast werden ook twee deelstudies uitgevoerd door stad Gent:

Demografische analyse. Een demografische analyse van de bewoners van recente niet-klassieke grondgebonden woningen en appartementen met 3 of meer slaapkamers in Gent, naar gezinssamenstelling en leeftijden van de gezinsleden.

Literatuurstudie. Een geannoteerde bibliografie van hoe andere steden en gemeenten omgaan met kind- en jeugdvriendelijk wonen, opgebouwd rond de schalen van woning, woongebouw en omgeving.

Enkele aandachtspunten bij het lezen van het document:

- * Voel je vrij om het document van begin naar einde te lezen. Voel je even vrij om naar believen informatie te plukken waar je er zelf zin in hebt.
- * Dit referentiedocument is een deelstudie van een bredere studie naar kind- en jeugdvriendelijk wonen in Gent. Voor aanvullende conclusies verwijzen we graag door naar de reflectietekst en de conclusies uit de bevragingen van kinderen, jongeren en ouders - welke de andere deelstudies van het project vormden.
- * De **matrix** (een interactie van bouwblokken van ruimtelijke kwaliteiten en schaalniveaus) is een hulpmiddel om taal en structuur te geven aan ruimtelijke kwaliteiten van kind- en jeugdvriendelijkheid.
- * Op enkele uitzonderingen na zal elke referentie meerdere bouwblokken omvatten. Het heeft weinig zin om de bouwblokken te lezen als geïsoleerde containers van thema's. Ze staan continu in interrelatie, en overlappen met elkaar in de ruimte. Niettemin geloven we dat de matrix een leesbaar en bruikbaar kader biedt om gesprek over kind- en jeugdvriendelijk wonen op een genuanceerde en pragmatische manier te voeren
- * Beoordelingen van de kind- of jeugdvriendelijkheid van een ruimte vervallen soms in oneerbiedige vereenvoudigingen, waarbij het verbreden van een collectieve hal of het verkeersluw maken van een binnengebied onmiddellijk gelijkgesteld wordt aan een 'kindvriendelijke ruimte'.

En hoewel inspanning en speelruimte en verkeersluwheid zeker kwaliteiten zijn van kindvriendelijkheid, mogen we ze nooit als synoniemen beginnen zien. Kind- en jeugdvriendelijkheid zit hem in een veelheid van gecontextualiseerde details en aandachtspunten. Dit document probeert die fijnmazigheid zichtbaar te maken door per project specifieke kwaliteiten te benoemen.

Om het in een architecturaal-fundamentele cliché te verwoorden:

“God is in the details” - L. M. Van Der Rohe

- * Niet elk van de gerefereerde projecten is binnen het kader van deze studie bezocht door de onderzoekers. De beoordeling van hun kwaliteiten is gebaseerd op de input uit de survey, gesprekken met bewoners, of informatie die voorhanden is uit (online) projectpresentaties. Aangezien deze informatie nooit een volledig beeld geeft van de volledige sociaalruimtelijke complexiteit - noch over achterliggende procesverloop - zijn ook de interpretaties van hun kwaliteiten daartoe beperkt in hun detail en nuance.
- * Het document is opgevat als een '**clickable PDF**'. Dat wil zeggen dat er gelinkt wordt naar een veelheid aan documenten, websites of artikels. Je vindt per referentie een aantal basisbronnen in de titel, maar ook binnen de toelichting wordt er regelmatig doorverwezen naar aanvullende informatie.
- * De hyperlinks werden het laatst geactualiseerd op 24 juni 2025.
- * Het wordt in de ruimte vaak als kwaliteit gezien dat ze flexibel invulbaar is en interpretatie voor gebruik toelaat. Dat een ruimtelijk gebruik niet rigide is vastgelegd, maar een veelheid aan activiteiten toelaat. Dat er - in de woorden van J.J Gibson - **affordances** zijn.

Die zijn te vinden in programmatorische leegtes, ongedefiniëerde objecten (zie bv. **de speeltuigen van Van Eyck**), plekken met veranderlijke betekenis doorheen de tijd, plekken die maakbaar en toe-eigenbaar zijn (zie bv. de **junk playgrounds van Sørensen**).

Zo moet ook dit document gelezen worden - als permanent onaf, evolutief, aanvulbaar en met een zekere mate van vrije interpretatie. Het document laat dat toe. Sommige knooppunten van de matrix blijven oningevuld, terwijl anderen net drukbezet zijn. Dat impliceert geen waarde-oordeel of hiërarchie. Het doel van de matrix is om te komen tot een genuanceerd gesprek over kind- en jeugdvriendelijk wonen - en dat zal zich in elke context anders moeten vertalen.

Zie leegte dus niet als een gebrek, maar als een uitnodiging om bij te dragen aan de collectieve opgave van kind- en jeugdvriendelijk wonen in Gent.

Matrix.

KLIK - Dit icoontje vind je doorheen het document terug -
wanneer je hierop klikt, keer je terug naar deze matrix.
Veel leesplezier!

Knooppunten.

Op de vorige spread van dit document vind je de matrix van kind- en jeugdvriendelijke woningen en woonomgevingen. Deze matrix heeft als doel om taal en structuur te geven aan het gesprek over kind- en jeugdvriendelijk wonen door het te koppelen aan concrete thema's (bouwblokken) en schalen.

Op de horizontale as (**x-as**) van die matrix vind je de verschillende **bouwblokken** van ruimtelijke kwaliteit voor kinderen- en tieners.

(TG) Toegankelijkheid en grenzen, (VI) Vitaliteit, (ES) Eigenaarschap, (EH) Eigenheid, (VO) Voorzieningen, (OC) Ontmoeting en conflict, (SC) Schaal, (PR) Privacy, (VH) Veiligheid, (BP) Betekenisvolle personen, (CG) Comfort en gezondheid en (NA) Natuur.

(Zie volgende pagina voor een korte toelichting per bouwblok.)

Op de verticale as (**y-as**) vind je de vier **schaalniveaus** waarop we woningen en woonomgevingen kunnen screenen:

(1) De eigen (private) woning en private buitenruimte (terras, koer, tuin, ...)

(2) De collectieve binnen- en buitenruimtes (lift, traphal, gedeelde keuken, leefruimte, tuinen, privaat woonerf, ...)

(3) De nabije (semi-)publieke buitenruimte (de aanliggende straat, publiek toegankelijk binnenplein, publiek woonerf, publiek park rond appartementsgebouw, ...)

(4) De brede omgeving en voorzieningen in de buurt en stad.

Uit de interactie tussen de schalen en bouwblokken ontstaan er **knooppunten van kind- en gezinsvriendelijke woningen** en woonomgevingen. Elk referentieproject wordt gekoppeld aan één of meerdere van deze knooppunten aan de hand van de daarvoor voorziene iconen.

Bouwblokken.

(TG) **Toegankelijkheid en grenzen** - De mate waarin de woning en woonomgeving, inclusief de aanwezige voorzieningen, bruikbaar, bereikbaar en betaalbaar zijn voor gezinnen met kinderen.

(VI) **Vitaliteit** - De mate waarin de omgeving levendig is en er voldoende mogelijkheden en activiteiten zijn die gezinnen met kinderen aanspreken.

(ES) **Eigenaarschap** - De mate waarin gezinnen met kinderen zich (mede-)eigenaar voelen over de woning en woonomgeving en kinderen en tieners mee kunnen bepalen en veranderen wat er mogelijk is.

(EH) **Eigenheid** - Hoe goed de woning en woonomgeving herkenbaar zijn voor gezinnen met kinderen, en zich onderscheiden van andere woningen en woonomgevingen.

(VO) **Voorzieningen** - De mate waarin de woning en woonomgeving voorzieningen en diensten biedt die bijdragen aan de leefbaarheid van de woning en omgeving, en ondersteunend zijn voor gezinnen, kinderen en tieners.

(OC) **Ontmoeting en conflict** - De mate waarin een woning en woonomgeving diverse soorten interacties mogelijk maakt en kinderen, tieners en hun ouders betekenisvolle relaties kunnen aangaan.

(SC) **Schaal** - De mate waarin woning en woonomgeving adequaat gedimensioneerd en slim ingedeeld zijn, en als geheel voldoende leesbaar zijn voor gezinnen met kinderen.

(PR) **Privacy** - De mate waarin de woning en woonomgeving persoonlijke ruimte en geborgenheid biedt aan haar bewoners, inclusief plekken waar gezinsleden zich kunnen afzonderen.

(VH) **Veiligheid** - De mate waarin de woning en woonomgeving als voldoende veilig wordt ervaren en de bewegingsvrijheid (en zelfstandig spel) van kinderen en tieners toelaat.

(BP) **Betekenisvolle personen** - De aanwezigheid van sleutelfiguren die ondersteuning bieden voor gezinnen en kinderen en bijdragen aan de leefbaarheid van de woning en woonomgeving.

(CG) **Comfort en gezondheid** - De mate waarin een woning en woonomgeving gebruiksgemak en technisch basiscomfort bieden voor gezinnen, wat bijdraagt aan een gezonde en aangename leefomgeving.

(NA) **Natuur** - De mate van contact met natuur in de woning en woonomgeving.

Overzichtslijst.

20 **Woonproject Rute** (project - Gent)

23 **Zutphen Ettegerpark** (project - Zutphen, Nederland)

24 **Last Child in the Woods** (publicatie)

25 **Wildlands for Children** (artikel)

26 **13 Principes voor kindvriendelijke woonomgevingen** (artikel)

27 **Kalkbreite** (project - Zürich, Zwitserland)

31 **Stimulans van het Collectief** (reflectie)

32 **Drie fragmenten uit het Vlaamse jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan** (publicatie)

33 **Cohousing Woestgoed** (project - Gent)

35 **Les Étoiles d'Ivry** (project - Parijs, Frankrijk)

38 **Strategies against Sameness** (artikel)

39 **Mehr als Wohnen** (project - Zürich, Zwitserland)

43 **Boerenhof** (project - Gent)

45 **Cohousing de Schilders** (project - Gent)

49 **Healthy higher density living for families with children** (publicatie)

51 **Dreef 10** (project - Zomergem)

54 **A Pattern Language** (publicatie)

55 **Junk Playgrounds** (principe)

56	Kas&Co (project - Utrecht, Nederland)	
60	Kids' City (project - Kopenhagen, Denemarken)	
63	Fuji kindergarten (project - Tokyo, Japan)	
65	Preshil school (project - Preshil, Australië)	
68	Malibran (project - Brussel)	
70	Kindse tekeningen (principe)	
71	Cohousing Bijgaardehof (project - Gent)	
75	The Death and Life of Child-Friendly Cities (publicatie)	
76	Groen Kwartier (project - Antwerpen)	
79	Kind- en jeugdvriendelijkheid vs. de plaats van de auto (publicatie)	
80	Nestelen in de stad (publicatie)	
83	De Groene Kaap (project - Rotterdam, Nederland)	
85	Verticale afstand (reflectie)	
88	Toren van Babel (project - Rotterdam, Nederland)	
90	Kindvriendelijkheid - een persoonlijke kwestie (reflectie)	
91	Cohousing Jean (project - Gent)	
95	Wonen in hoge dichtheid: ook iets voor gezinnen? (artikel)	
96	Lijnmolenpark (project - Gent)	

98	Korbeek Winners (project - Leuven)	
101	“Zij zijn groot en ik ben klein” (reflectie)	
103	Zwicky Süd (project - Dübendorf, Zwitserland)	
106	Collectief Goed (principe, organisatie)	
108	Huisje, tuintje (publicatie)	
112	Cohousing Botanico (project - Leuven)	
115	Acaciapark (project - Gent)	
117	Spreefeld (project - Berlijn, Duitsland)	
122	Wonen in een ballon (project - Humbeek)	
124	Mosvangen Student Housing (project - Stavanger, Noorwegen)	
126	Marmelade Lane (project - Cambridge, Engeland)	
129	Reclaiming the Street (publicatie)	
131	Leefstraat leefplein speelstraat (principe)	
132	Growing up in Hackney (publicatie)	
134	Chobham Manor (project - Londen, Engeland)	
136	Klimaatspeelplaats (project - Kortrijk)	
138	Honderden speelterreinen (project - Amsterdam, Nederland)	
141	The city at eye-level (publicatie)	

143 **Ruimte en regelgeving** (reflectie)

144 **Over trappen** (reflectie)

146 **(ab)Normaal wonen** (project - Japan)

148 **Freespace** (principe)

151 **Verbiest** (project - Brussel)

153 **House in a tiny forest** (reflectie)

154 **Gellerupparken** (project - Aarhus, Denemarken)

157 **Helmut Zilk park** (project - Wenen, Oostenrijk)

162 **Brutopia** (project - Brussel)

165 **Een podium voor het leven** (fotoreportage)

166 **EVA Lanxmeer** (project - Culemborg, Nederland)

169 **Maasbode** (project - Rotterdam, Nederland)

172 **Varet Street Kids** (fotoreportage)

174 **Hogeweg** (project - Gent)

177 **Nordbahnhof** (project - Wenen, Oostenrijk)

179 **Groene Mient** (project - Scheveningen, Nederland)

183 **The Memory of a House** (reflectie)

- 9 The need for small blocks, 178
- 10 The need for aged buildings, 187
- 11 The need for concentration, 200
- 12 Some myths about diversity, 222

Part Three FORCES OF DECLINE AND REGENERATION

- 13 The self-destruction of diversity, 241
- 14 The curse of border vacuums, 257
- 15 Unslumming and slumming, 270
- 16 Gradual money and cataclysmic money, 291

Part Four DIFFERENT TACTICS

- 17 Subsidizing dwellings, 321
- 18 Erosion of cities or attrition of automobiles, 338
- 19 Visual order: its limitations and possibilities, 372
- 20 Salvaging projects, 392
- 21 Governing and planning districts, 405
- 22 The kind of problem a city is, 428

Index, 449

Illustrations

The scenes that illustrate this book are all about us. For illustrations, please look closely at real cities. While you are looking, you might as well also listen, linger and think about what you see.

Jane Jacobs - the Death and Life of Great American Cities (1961)

Jane Jacobs werd geboren in Scranton, Pennsylvania (USA) in 1916, en spendeerde het meeste van haar leven in Toronto (Canada). Ze is auteur van verschillende spraakmakende boeken zoals 'The Economy of Cities', 'The Question of Separatism: Quebec and the Struggle over Sovereignty', 'Cities and the Wealth of Nations' en 'Systems of Survival'. Jacobs overleed in 2006.

Woonproject Rute (Gent)

Ontwerpteam:

BLAF Architecten, CAAN Architecten, Fris in het Landschap

Website CAAN

Architectuur.Gent

(c) Stijn Bollaert

Toegankelijkheid
en Grenzen

in de Nabije
Buitenruimte

Een grote kwaliteit van dit project is hoe er met de inplanting van de gebouwen voor gezorgd is dat er een gedeeld binnengebied ontstaat dat vlot en veilig toegankelijk is vanuit de private woningen met een kruiwagenpad.

Er zijn woningen die direct uitgeven op het centrale gebied (waar ruimte is voor spel en collectieve activiteiten), en woningen die een secundaire gedeelde ruimte hebben. De grens privaat-publiek wordt op die manier verzacht in ruimtes die een hybride statuut hebben - gedeeld door een specifieke groep bewoners. De grenzen zijn daarenboven ook voldoende leesbaar in de fysieke ruimte, waardoor duidelijke afspraken met kinderen gemaakt kunnen worden over hun autonome bewegingsvrijheid.

(c) CAAN & BLAF Architecten, Fris in het Landschap

Veiligheid

in de Nabije
Buitenruimte

Het binnengebied is autovrij gemaakt en functioneert als een gedeeld park, wat als een veilige omgeving wordt gezien voor kinderen. Er is daarenboven sociale controle vanuit de woningen, waar er vanuit de keukens toezicht gehouden kan worden op de spelende kinderen.

Daarnaast wordt er gesproken van een hechte community in de omgeving - waarin mensen op elkaar terug kunnen vallen voor hulp of ondersteuning.

“We ontzorgen elkaar. Dat is écht kindvriendelijk. Ook de locatie, nabij bushalte, nabij voorzieningen (apotheek, slager, groentewinkel, café) is perfect om alles te voet (met buggy) af te leggen.”

- Bewoner

Voorzieningen

in de Brede
Omgeving

De site is vlot verbonden met de noodzakelijke voorzieningen in de wijk zoals scholen en winkels. Daarnaast is ook de verbinding met het centrum een pluspunt. Ook kan er vanuit de site op een veilige manier (via het jaagpad langs de Schelde) naar nabijgelegen parken of groenzones gefietst worden. Dit maakt dat bewoners aangeven dat de site zeer handig gelegen is. Het centrale park zelf opent zich uit naar de Schelde, wat het een aangename openheid aan de ontwikkeling geeft, en voor kinderen de mogelijkheid biedt om gradueel hun omgeving te leren kennen.

(c) Valerie Clarysse

“Er zijn verschillende scholen binnen de 500m wandelen. Op de site ontstond al snel een communitygevoel: kindjes crossen tussen de tuintjes heen en weer, er wordt wel eens samen gebarbecued of samen apero genomen, en gerief wordt zeer gemakkelijk uitgewisseld tussen burens (info vragen, prints maken, werkmateriaal uitlenen, maar ook ovenschalen, kruiwagens, soms ingrediënten, en pakketjes voor mekaar ontvangen).”

- Bewoner

Zutphen Ettegerpark (Zutphen, NL)

Ontwerpteam:

Lodewijk Baljon Landschapsarchitecten

Speelnatuur

SamenSpeelNetwerk

Publicatie 'avontuurlijke speelruimte voor iedereen' van K&S

Toegankelijkheid
& Natuur

in de Brede
Omgeving

Contact met de natuur is een belangrijk aandachtspunt in de mentale en fysieke ontwikkeling van kinderen. In dit project is er met veel aandacht voor gezorgd dat dat contact - op een heel beleefbare en tactiele manier - ook mogelijk wordt gemaakt voor kinderen met specifieke noden.

Daarnaast zien we dat een deel van de speelruimte is afgebakend met houten hekken. Dit soort begrenzingen werd door ouders al meermaals positief omschreven, omdat het een vorm van veiligheid en controle mogelijk maakt waardoor ouders meer op hun gemak zijn - en zelf ook rust vinden in hun aanwezigheid omdat ze niet continu alert hoeven te zijn.

(c) Speelnatuur

(c) Speelnatuur

(c) Samen speel netwerk

(c) Speelnatuur

Beelden: Speelnatuur.nl + Sociale Media van Zutphen

“Nature is not a luxury — it’s a necessity.”

Richard Louv

Last Child in the Woods:

Saving Our Children from Nature-Deficit Disorder

Last Child in the Woods

Children and Nature

Green Schoolyards

Cities Connecting...

In het boek ‘**Last Child in the Woods**’ introduceerde Louv het idee van ‘Nature-Deficit Disorder’. Daarmee wees hij op een gebrek aan contact tussen kinderen en natuur, veroorzaakt door factoren zoals verstedelijking, digitaal entertainment, angst voor vreemden en overmaatse focus op veiligheid bij de opvoeding van kinderen en jongeren.

Als reactie op een gedeeld gevoel dat er in dat aanvoelen waarheid verscholen ligt, groeide een veelheid aan bottom-up initiatieven die het ‘nature-deficit disorder’ trachten te bestrijden. Deze beweging wordt ook wel de ‘Leave no child Inside’ movement genoemd.

Uit die collectieve energie groeide ook het **Children and Nature** netwerk (C&NN) - met acties gericht op het versterken van contact tussen jeugd en de natuurlijke wereld. Denk daarbij aan ‘**the Green Schoolyards Initiative**’ en het ‘**Cities Connecting Children to Nature**’ programma. Naast deze concrete praktische zaken is C&NN ook bezig met onderzoek, beleidswerk en trainingen.

(c) ChildandNature.org

Boston Schoolyard Initiative

Photo Credit: Christian Phillips Photography

Location: Boston, Massachusetts

The Boston Schoolyard Initiative focused on adding many multifunctional features to make the best use of the small spaces. The [Boston Schoolyard Design Guide](#) provides a common set of concepts and images and a menu of design options to share with landscape architects and school greening committees. These best practices help jumpstart design and decision-making; checklists are included to ensure that a variety of issues are considered and evaluated in the context of assets, limitations and realities of the specific schoolyard site.

Wildlands for Children

Fragment uit een artikel

Auteur:

Roger Hart (omgevingspsycholoog)

[Link naar artikel](#)

Natuur

in de nabije
buitenruimte

Slechts een opmerkelijk klein deel van de vrije tijd van kinderen wordt gespendeerd op speelpleinen. Speelpleinen zijn prima voor enkele vormen van fysiek spel en ideaal voor jonge kinderen met hun ouders, maar beantwoorden verder niet aan andere belangrijke ontwikkelingsdomeinen. **Kinderen gebruiken het volledige landschap dat voor hen toegankelijk is, en daarom is het nodig om bij het ontwerp van de volledige buitenruimte in woonwijken ook met hen rekening te houden.**

Een belangrijk aandachtspunt daarbij is de zeer kleine schaal van de leefomgeving zoals kinderen die ervaren. Om omgevingen te ontwerpen die recht doen aan de veelheid van kinderlijke interesses, en tegelijk rekening houden met hun sterk beperkte actieradius, is het **noodzakelijk om landschappen te voorzien met een veel "fijnere korrel"** hebben dan de monotone buitenwijken en nieuwe woonkernen die tot nu toe worden gebouwd.

Opvallend genoeg zijn de meest gewaardeerde plekken voor kinderen vaak degene die vergeten zijn door planners, overgelaten aan de natuur. Hun favoriete elementen zijn onder andere: water, zand of aarde, bomen, struiken en hoog gras, variërende reliëfs, dieren, en "losse onderdelen" – zaken waarmee gebouwd kan worden - of gevonden materialen zoals oud meubilair. Dit zijn juist de kwaliteiten die systematisch worden verwijderd uit nieuwe woonwijken. Paradoxaal genoeg geloven bewoners die naar deze nieuwe wijken verhuizen vaak dat dit uitstekende omgevingen voor hun kinderen zijn.

Voor kinderen is het echter van groot belang dat ze zelf plekken kunnen ontdekken en maken. Dat vormt een radicale uitdaging voor landschapsplanners. Dat vertaalt zich al in bv. "avonturenspeelpleinen", maar die voorzien slechts in de behoeften van een klein deel van de kinderen. Voor het grote aantal kinderen dat in suburbane omgevingen woont, zijn speelpleinen en speelbegeleiders onmogelijk in voldoende aantallen te voorzien. Een goedkoper én vaak beter alternatief is om ruimte te geven aan "wildernissen": gemeenschappelijke terreinen die niet gepland of strak onderhouden worden, zodat kinderen ze zelf kunnen omvormen tot hun eigen speelplekken.

(c) beeld uit
het document
SPEELNATUUR van
het Kenniscentrum
Vlaamse Steden
en Gemeenten
/ Speelnatuur
door Fris in het
Landschap

13 Principes voor kindvriendelijke woonprojecten

Publicaties door Kind & Samenleving

13 principes

Tienervriendelijke Publieke Ruimte

Handboek Kindweefsel

Deze aandachtspunten zijn niet te reduceren tot specifieke knooppunten op de matrix.

(Lijst overgenomen van de website van onze collega's bij Kind & Samenleving.)

1. Het project wordt goed ingepast in de omgeving, in het bestaande publieke ruimtenetwerk en in het speelweefsel.
2. Er is voldoende publieke ruimte, in verhouding tot de verwachte bevolkingsomvang.
3. Grote ruimtes liggen centraal en worden geënt op bestaande structuurbepalende ruimtelijke elementen, die ook speel- of belevingspotentie hebben.
4. Er wordt gekozen voor een autoluwe woonwijk en een doorgedreven toepassing van het STOP-principe.
5. Woningen zijn zo veel mogelijk gericht naar de publieke ruimte.
6. Er wordt expliciet nagedacht over het 'voorerf', de tussenzone van ca. 1 à 2 meter tussen woning en straat.
7. Semi-openbare ruimtes, zoals een binnentuin, zijn niet volledig ingesloten door bebouwing. Er is minstens een brede corridor die de verbinding maakt met de openbare ruimte.
8. Bij meergezinswoningen liggen woningen voor jonge gezinnen bij voorkeur niet hoger dan de 4de verdieping. Er is oogcontact mogelijk tussen de woongelegenheden en het publieke domein. Er is ook voldoende buitenruimte (terrassen, buitengalerijen...).
9. Groen is meer dan 'kijkgroen', er is ook avontuurlijk, robuust 'gebruiksgroen'. Er zijn paadjes, gazon, en belevingsplekken: daarvoor worden erfgoed, reliëf, landschap en water gebruikt.
10. Speelruimtes worden ingeplant op goed bereikbare plekken in het speelweefsel, bij voorkeur aan voorkanten van woningen.
11. Speelruimtes zijn verweven met de publieke ruimte en gaan over in een plein, groene ruimte, een rustige straat...
12. Speelruimtes hebben een goed basisontwerp, met een goede zonering en indeling ('actieve' en 'rustige' zones), met reliëf, groen, water, landschapselementen...
13. Speelruimtes zijn voldoende uitgerust met speeltoestellen, aangepast aan de grootte van de verkaveling, aan de speelnoden van de wijk en de draagkracht van het terrein.

Kalkbreite

(Zürich, Zwitserland)

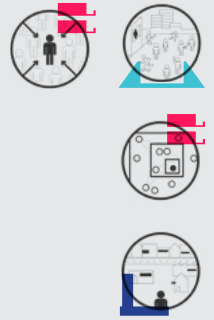
Ontwerpteam:

Müller Sigrist Architekten

Website Kalkbreite

ArchDaily

Artikel met Architect

(c) Martin Stollenwerk

Vitaliteit

in de nabije
buitenruimte

Kalkbreite is gebouwd op een site die op zijn minst 'uitdagerend' te noemen is. Het complex bevindt zich rond (en boven) een tramdepot - en biedt ruimte aan zo'n 250 bewoners. Het project is het resultaat van een uitgebreide dialoog - en er is een grote nadruk op gemeenschapsvorming. Een centrale ruimte die daar een uiting van is, is de daktuin vlak boven het depot. Doordat veel van de woningen direct uitkijken op deze centrale ruimte - en omdat ze op een veilige manier verbonden is met de individuele woningen - krijgen kinderen en jongeren de vrijheid om hier autonoom met elkaar af te spreken.

“Autoloos, geïntegreerde
kindercrèche,
speeldaktuin,
veel collectieve
ruimten, coöperatief
ontwikkeld waardoor
verhuizen afhankelijk
van de wijzigende
gezinsamenstelling
relatief eenvoudig is.”

(respondent survey)

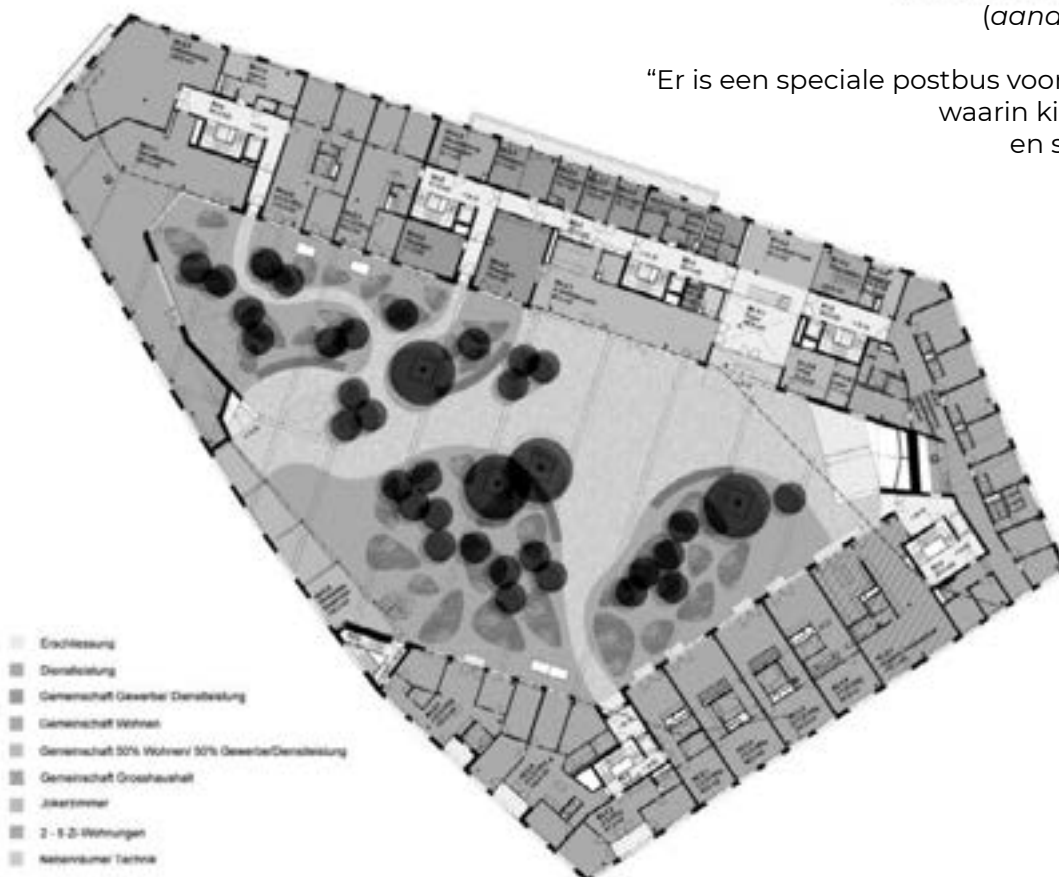
(erkenning aanwezigheid, stem en recht)

“Kinderen en tieners hebben gelijke status
als de volwassenen van Kalkbreite. Ze kunnen bijdragen
aan- en hebben een stem in de participatieprocessen.
Ze worden gestimuleerd om bijdragen te doen aan de
gemeenschap door hun eigen projecten te ontwerpen en
uit te voeren, en kunnen daarvoor ook budgetten krijgen.
(bv. voor verfworkshops, rommelmarkten voor kinderen,
nieuwe speeltuigen, etc.)”

(aandacht voor communicatie)

“Er is een speciale postbus voorzien in de gedeelde gang
waarin kinderen hun bedenkingen
en suggesties kunnen delen.”

(van website Kalkbreite)

Privacy

in de eigen
woning

Binnen het complex zijn er 9 'jokerkamers' voorzien, die een zekere vorm van flexibiliteit voorzien in het wonen en de grootte van de woningen. Dit zijn aparte kamers (van rond de 27m²) die tijdelijk kunnen bijgehuurd worden - steeds gekoppeld aan een appartement. Ze zijn bereikbaar via de traphallen en beschikken over een eigen badkamer met douche en toilet, maar hebben geen keuken. De huur van die kamers is tijdelijk, en varieert van 6 maanden tot maximaal 4 jaar, afhankelijk van de noden van de bewoners. Deze kamers kunnen ook uitverhuurd worden aan derde partijen wanneer geen interne families er aanspraak op maken.

De coöperatie biedt woonruimte aan gezinnen en ondersteunt ook alternatieve gezinsmodellen. Er zijn niet alleen appartementen voor "klassieke gezinnen", maar ook grotere en kleinere woningen voor samengestelde gezinnen, alleenstaande ouders met kinderen, grote gezinnen of woongroepen die als gezin samenleven. Waar nodig kunnen kleine aanpassingen in de indeling worden gemaakt om tegemoet te komen aan specifieke noden.

- Website Kalkbreite

Betekenisvolle
personen

in de eigen
woning

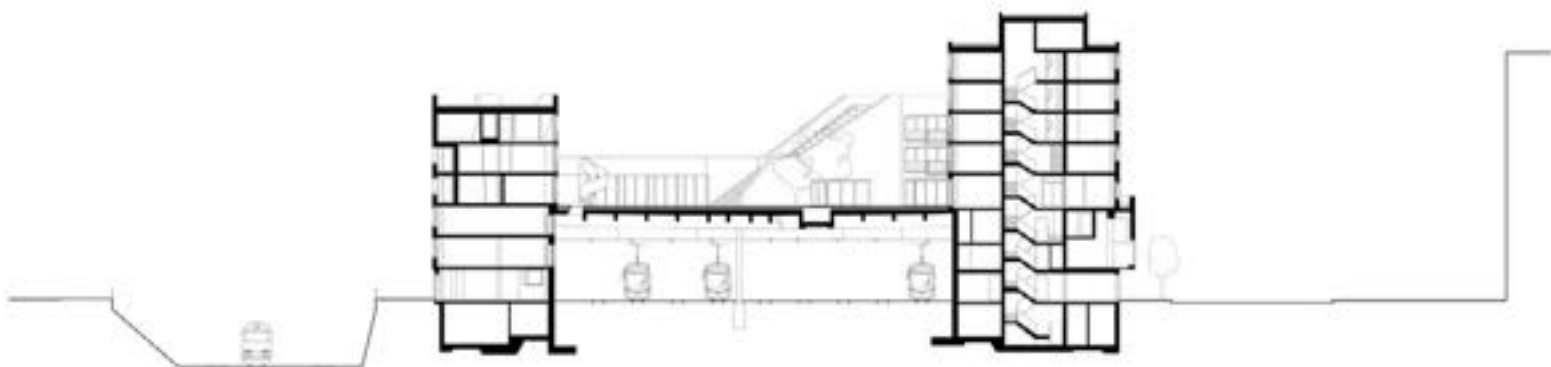

Voorzieningen

in de gedeelde
binnenruimte

Veel voorzieningen 'indoor' (overzicht) - met specifieke aandacht voor voorzieningen voor kinderen en jongeren.

"Omringde speeltuin die vervlochten zit in het gebouw (bv. glijbaan die uit muur komt), co-operatieve waarbij maaltijden gedeeld worden en kinderen tot 11 jaar gratis kunnen eten, verschillende gemeenschappelijke indoor-ruimtes voorzien voor kinderen en ontspanning zoals garage met speelgoed, pingpong, ..." (respondent survey)

(c) Martin Stollenwerk

Wanneer je aan collectieve ruimtes denkt mag dat niet louter geassocieerd worden met ruimtes die puur functioneel zijn. Die functionaliteit is het absolute minimum - maar de schoonheid zit hem in collectieve ruimtes die met liefde zijn ingericht. Met charme, gezelligheid en persoonlijkheid. Een ruimte die mensen zelf een beetje kunnen inrichten en verschuiven zoals ze willen. Waarin het vertrouwen heerst dat je spullen er nog zullen liggen nadat je ze er vergeten bent. Het vertrouwen dat uw kinderen zich er niet kunnen bezemen wanneer ze alleen zijn. Het vertrouwen dat die ruimtes leven - dat ze geen 'overschot' of 'extra's' zijn.

Collectieve ruimtes zijn de ziel van elke samenlevingsvorm. En niet elk 'publiek' is hetzelfde in de 'publieke ruimte'. Dus wees aandachtig voor wie er wáár aanwezig wil zijn.

Een gedeelde huiskamer is bijvoorbeeld iets heel anders dan een cinémar onder uw voeten.

Denk goed na over hoe je een programma ruimtelijk schakelt. Wees héél gul met geluidsisolerende maatregelen. Wees even gul met ruimte voor alles wat natuurlijk is.

Stimulans van het collectief

Kinderen zoeken het leven op.
Kindvriendelijke omgevingen zijn omgevingen vol leven.
Natuur kan daarin een grote meerwaarde bieden.

Beeld en tekst (vrije vertaling naar het Nederlands) uit:

Jan Gehl (1971) Life Between Buildings: Using Public Space.

Een boek dat door Jane Jacobs als ". . . thoughtful, beautiful, and enlightening..." omschreven werd.

Waaruit veel te leren valt over wat we 'omgevingspsychologie' kunnen noemen.

Ingrid Gehl - de vrouw van Jan - was overigens (niet zo toevallig) een psychologe.

“

De waarde van de vele grote en kleine mogelijkheden die ontstaan uit het collectief aanwezig zijn in de ruimte - en dus het delen van een hele reeks zintuiglijke observaties en ervaringen - wordt onderschreven door een aantal observaties gericht op het begrijpen van de aanwezigheid van anderen in de ruimte.

Waar er ook mensen zijn - in gebouwen, buurten, stadscentra, recreatiegebieden, enzovoorts - het is algemeen waar dat mensen en menselijke activiteiten andere mensen aantrekt. (duidelijk).

Mensen voelen zich aangetrokken tot andere mensen. Ze verzamelen met elkaar en bewegen zich met anderen. Ze zoeken naar gedeelde plaats. Nieuwe activiteiten ontstaan vaak in de nabijheid van gaande activiteiten.

In de woning zien we dat kinderen de ruimtes prefereren waar volwassenen of andere kinderen aanwezig zijn, boven, bijvoorbeeld, waar er enkel speelgoed is.

Hetzelfde gedrag wordt overigens ook geobserveerd bij volwassenen.

Drie fragmenten uit het Vlaamse jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan

Nota van de Vlaamse Regering (2020-2025)

Vlaams Parlement

[FRAGMENT 1]

De strategie detecteert als uitdagingen:

1. Armoede, ongelijkheid en uitsluiting - 2. Geweld - 3. Gerechtig systeem gericht op volwassenen - 4. Uitdagingen voor gezinnen en ouders - 5. Racisme, haatspraak en radicalisering - 6. Opgroeien in een digitale wereld - 7. Migratie

Voor de strategie zijn prioritaire werkterreinen:

1. Gelijke kansen voor alle kinderen - 2. Participatie van alle kinderen - 3. Een geweldloos leven voor alle kinderen - 4. Kindvriendelijke justitie voor alle kinderen - 5. Rechten van kinderen in de digitale omgeving

De strategie wil resultaten boeken door:

1. De standaarden effectief te maken voor kinderen (making standards work for children) - 2. Relevante stakeholders te betrekken - 3. Te communiceren over kinderrechten - 4. Te evalueren

[FRAGMENT 3]

OD 2.1.1. We werken samen met kinderen en jongeren als co-creator van de publieke ruimte

1. We ontwikkelen binnen integrale inrichtingsprojecten samen met partners participatieve trajecten uit over de organisatie en planning van publieke ruimte en de buurt. Er wordt ingezet op het wegwerken van structurele drempels om zo de vormgeving van buurten jeugdvriendelijker te maken, vanuit het perspectief van kinderen en jongeren. Hierbij is het belangrijk om ook ruimte te creëren voor een 'bottom up' betrokkenheid van kinderen en jongeren. Kinderen en jongeren worden gestimuleerd om als mede-eigenaar een rol op te nemen in het vormgeven van de publieke ruimte.

[FRAGMENT 3]

Het kind- en jongerenperspectief veronderstelt dat er wordt ingezet op het belang, de noden en behoeften van kinderen en jongeren. Hun stem wordt beluisterd en hieraan wordt passend gevolg gegeven. Het potentieel en de (sluimerende) talenten worden erkend en gestimuleerd. Hierbij is continu oog voor de diversiteit binnen deze doelgroep, onder andere op vlak van leeftijd, gender, achtergrond, afkomst, beperking... Dit brengt met zich meer dat naast een zo inclusief mogelijke aanpak, daar waar nodig en wenselijk, ook bijzondere aandacht is voor specifieke doelgroepen.

Kinderen en jongeren zijn niet enkel 'de toekomst'. Ze zijn minstens en evenzeer 'het heden'.

Cohousing Woestgoed (Gent)

Ontwerpteam:
eA+ Architecten

Website eA+

Cohousing Projects

Ecobouwers.be

Comfort en gezondheid
in de nabije buitenruime

(c) Cohousing projects

Kinderen brengen bijzonder veel spullen met zich mee. Doorheen de gesprekken met ouders klonk 'meer berging' als een unanieme overeenkomst.

In een ontwerpproces kan er nagedacht worden over welke spullen precies waar geborgen kunnen worden. Want er zijn twee factoren die dat bepalen: praktische en culturele.

De praktische overwegingen zijn: is het makkelijk om mijn spullen tot hun bergplaats te krijgen, of ligt de fietsenstalling achter een ballustrade? Is het ver wandelen met kind en bijbehoren tussen de parkeerplaats en thuis? Waar kunnen alle fietsen en steps en skateboards en hoverboards en rollerblades en boekentassen en helmen allemaal staan?

In het project Woestgoed is er op bepaalde plaatsen (overdekt) gedacht aan dat soort plekken. Ruim gerekende passages en afdakjes waar alle onvoorspelbare gebruiken aan gegeven zullen worden. Want met kinderen is er altijd wel iets waar je niet aan gedacht hebt.

"Autovrij woonproject, grote buitenruimte, gemixte woongroep: rijke woonomgeving voor kinderen, natuurlijke tuin (bosrijk met **veel dieren - zelfs een vos!**): goed voor motorische vaardigheden, natuureducatie.

Door het collectieve karakter: veel spelmogelijkheden: zandbak met modderkeuken, voetbalpleintje, basketgoal, fiets/step/skateparcours, veel verschillende fietsjes, ... Collectieve kinderspeelkamer binnen met gedeeld speelgoed."

- respondent survey

(c) Cohousing projects

(c) Isabel Van Leuven

Eigenheid en eigenaarschap
in de nabije buitenruimte

Woestgoed kan ons dingen bijleren over hoe kinderen en gezinnen de buitenruimte claimen en hoe je als ontwerper dat claimgedrag accepteert en misschien wel stimuleert.

Over hoe voldoende ruimte rondom tot meer leven leidt. En dat die ruimte vooral ook heel groen mag zijn.

Woestgoed kan ons bijleren over hoe leuk passerelles op het eerste verdiep kunnen zijn, omdat ze allerlei alledaagse sociale contacten interessanter maakt door haar diverse ruimtelijke constellaties

Speelse interacties - mogelijk gemaakt door de ruimte.

Les Étoiles d'Ivry

(Parijs, Frankrijk, 1969-1975)

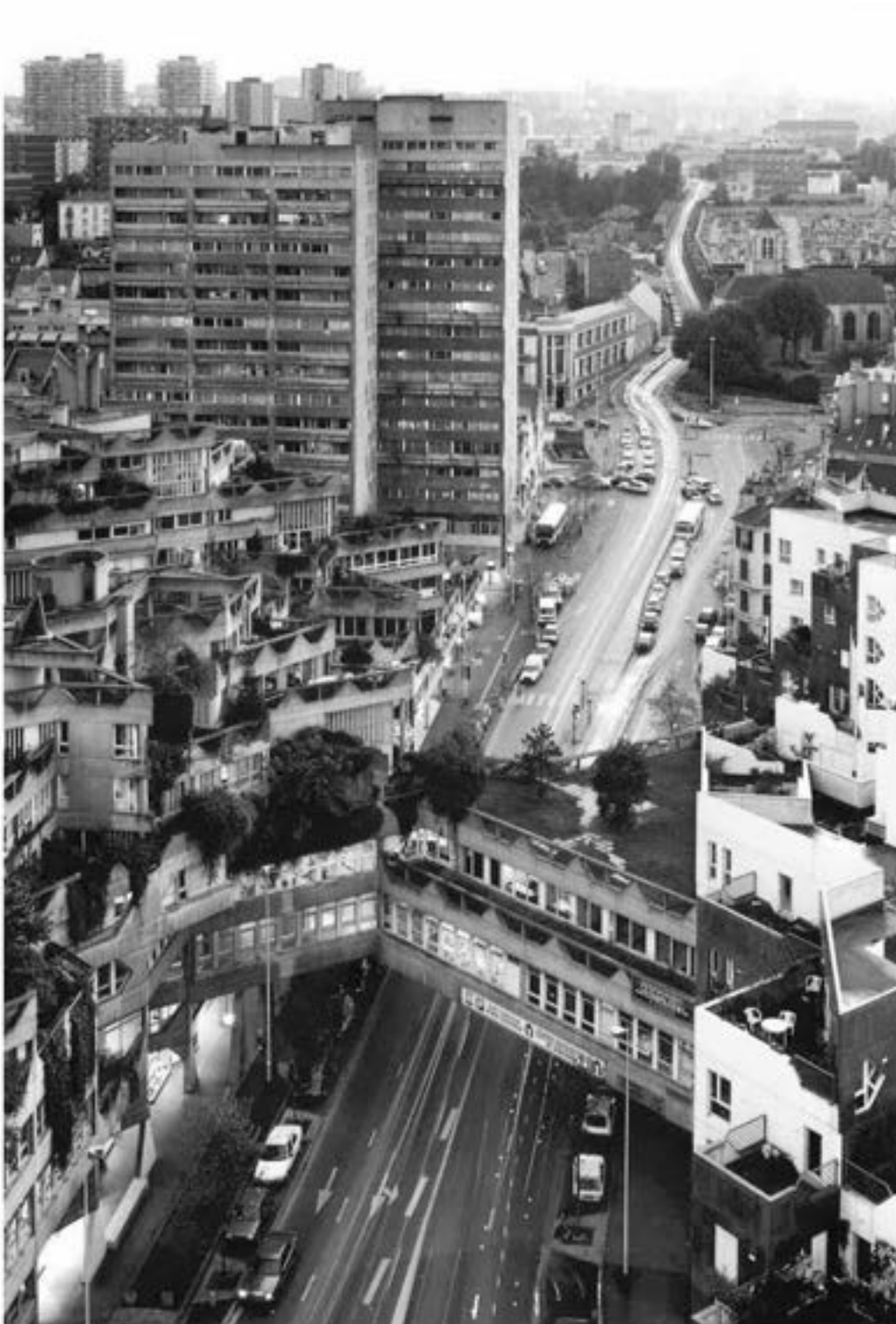
Ontwerpteam:

Renée Gailhoustet en Jean Renaudie

Website HIC Architectura (alle beelden komen van hier)

Alle afbeeldingen (c) HIC Architecture
Collection FRAC Centre-Val de Loire / Donation Renée Gailhoustet

Hoe zou Kevin Lynch dit benoemen in zijn leesbaarheid van de stad?

(K. Lynch - *The image of the city* - 1960).

In zijn totaliteit allicht als landmark - maar wat gebeurt er binnen de contouren van het project zelf?

Eigenheid

in de nabije
buitenruimte

Eigenheid is kunnen zeggen: ik ben van daar. En dan probleemloos het daar kunnen uitleggen. En dat is precies wat de architecten met les Étoiles hebben proberen doen - het is in zekere zin een statement. Een boodschap tegenover de monotone modernistische bouwblokken uit zijn tijd.

De architecten streefden een menselijke schaal na binnen de contouren van grote huisvestingsontwikkelingen, en gebruikten daarvoor geometrische vormen en natuurlijke terrassen.

En hoewel dat tot heel veel kwaliteiten leidde, heeft het project toch gekampt met sociale problematieken zoals de gevolgen van moeilijk en duur onderhoud van de publieke delen en van donkere verstopte hoekjes binnen het complex.

Het voorbeeld sprak in elk geval erg tot de verbeelding van het innerlijke kind van één van de respondenten van de survey.

Ontmoeting en Conflict

in de nabije buitenruimte

Enkele bedenkingen van een respondent:

“De gelaagdheid is heel interessant, want het is een soort uitnodiging: een trap leidt naar een deurtje leidt naar een terras... Je kan als kind je vrijheden gaan zoeken in een project.”

“Er zijn verschillende collectieve daken en een laag die een gedeelde tuinberging is. Men zette daar tafels en ontmoette elkaar daar.”

“De trap loopt erdoor en maakt connecties op de terrassen. Er ontstaat een hybride statuut tussen voor- en achterkanten. Hierdoor wordt een ontdekkingstocht van het gebouw mogelijk.”

“Genereuze relatie tot de terrassen. Die zijn ook heel groot. Bijna het formaat van een klein tuintje in een nieuwbouwproject. Daardoor is de overlap tussen terrassen ook mogelijk.”

“Het gaat vooral over de connectie van het appartement met de buitenruimte, en dan de buitenruimtes met elkaar. En wat bijzonder is: **het groen is in volwassen staat. Dat zie je niet in veel projecten.**”

“De architecten hebben ervoor gezorgd dat die terrassen aan elkaar grenzen: terrassen gaan naar elkaar toe en zorgen voor een grote potentie tot sociaal contact via de buitenruimte. Dat geeft mogelijkheden voor kinderen om connectie te maken met de burens.”

Strategies against sameness

Column van Zaš Brezar op Landezine

Landezine

L'enface du pli

Eigenheid

in de bredere
omgeving

Om homogeniteit te doorbreken en het onbekende en het vreemde te omarmen, is het nodig om het denken in dogma's en zekerheden los te laten of uit te dagen. **Het vertrouwde en routinematige uit het ontwerpproces bannen is daarbij essentieel.** Dat kan door terug te grijpen op een oud concept: **Negative Capability** – een term die de Engelse romantische dichter John Keats in 1817 bedacht. Deze term verwijst naar een specifieke gemoedstoestand of houding die volgens Keats onmisbaar is voor creatieve en artistieke inspanningen - vooral in de poëzie - maar die evengoed toepasbaar is op ruimtelijk ontwerp. Volgens Keats kunnen dichters met negative capability twijfel en onzekerheid verdragen, waardoor ze in staat zijn complexe ervaringen en thema's te verkennen zonder ze te willen versimpelen of verklaren. In wezen vond Keats dat de grootste artiesten juist de kracht hadden om het onbekende te omarmen, ook wanneer dat wordt gekenmerkt door ambiguïteit. Vanuit zo'n manier van denken openen we ons voor het nieuwe, het ongemakkelijke en het unieke. Van daaruit ontstaat een 'houding van verstoring' die de vanzelfsprekendheid van het "business as usual" kan uitdagen.

- Zaš Brezar op Landezine

(c) Pierre-Yves Brunaud

In het artikel verwijst Brezar naar het project 'l'Enfance du Pli, dat in 2020 de Winnaar was in de 'speelruimte' categorie van de LILA Awards.

Het project wordt benoemd als 'speellandschap' met een speling van reliëf gebaseerd op de golven van de Jura.

Van de website over l'enfance du pli:

'Folds' functioneert in de eerste plaats als een sculpturaal speellandschap. Hoewel de materialisering eenvoudig is, ontstaat er binnen die eenvoud een gelaagde complexiteit die ruimte biedt voor uiteenlopend gebruik.

Het spel van vormen, niveaus en morfologie maakt het aantrekkelijk voor zowel de kleuters van de nabijgelegen school als voor andere kinderen uit de buurt. Het project draait om de interactie tussen twee materialen die de geologische processen weerspiegelt waarmee het Juragebergte is gevormd. Zo ontstaat een unieke en krachtige beeldtaal én een boeiend speelterrein.

(c) Pierre-Yves Brunaud

Mehr als Wohnen

(Baugenossenschaft, Zürich, Zwitserland)

Ontwerpteam:

verschillende projecten met o.a. Duplex Architekten, Pool Architekten, Müller Sigrist Architekten

Mehr als Wohnen

Architectuurwijzer

Artikel Anne Malliet in A+

Artikel Duplex Architekten

Voorzieningen

in de gedeelde
binnenruimte
en nabije
buitenruimte

Wat Mehr als Wohnen een boeiende omgeving maakt, is dat er met gevoeligheid omgegaan is met de vele overgangen tussen privaat en publiek. Niet enkel overgangen tussen slaapkamers en woonkamers en tussen woningen en gedeelde ruimtes, maar daarenboven ook nog eens allerlei hybriden tussen trappen en speelruimtes, tussen binnen-en buitenomgevingen en tussen gebouwen onderling. Ieder gebouw heeft een eigen identiteit, en verkent de mogelijke betekenissen van 'collectieve ruimtes' op een eigen manier.

De woonomgeving is hier een experimenteel labo voor ruimtedelen - ook met gezinnen.

Plan (c) Sik Partners

Allmendräume: Om buurtleven in de wijk te brengen, werden in dit pilootproject niet alleen de voor de bewoners gebruikelijke 'Allmendräume' voorzien, maar ook andere bestemmingen aangetrokken. De 'Allmendräume' zijn de gemeenschaps- of ontmoetingsruimten, waartoe hier ook een groentedepot en een repaircafé behoren evenals twintig gastenkamers, atelierruimten, seminarielokalen en een expositieruimte. Deze staan gratis of tegen verbruiksvergoeding ter beschikking van de bewoners.

Er werd daarnaast ook gezocht naar voorzieningen die noodzakelijk zijn op wijkniveau en die de coöperatie faciliteert door verlaagde huurprijzen. Zo heeft de wijk nu een bakker, een restaurant, een kapper, therapieruimten, winkelruimte, een kinderdagverblijf, een kleuterschool, een kinderkledingbeurs en collectieve werkplekken.

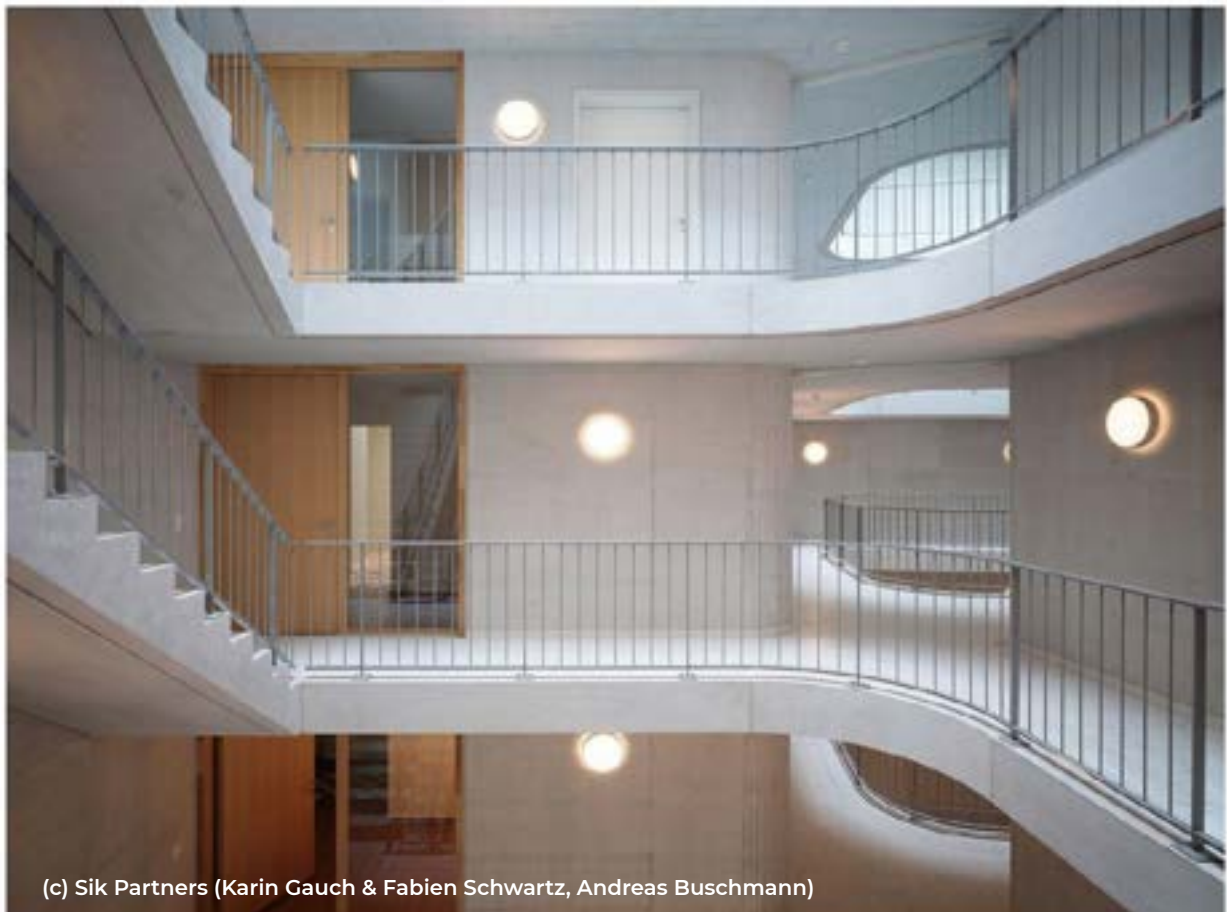
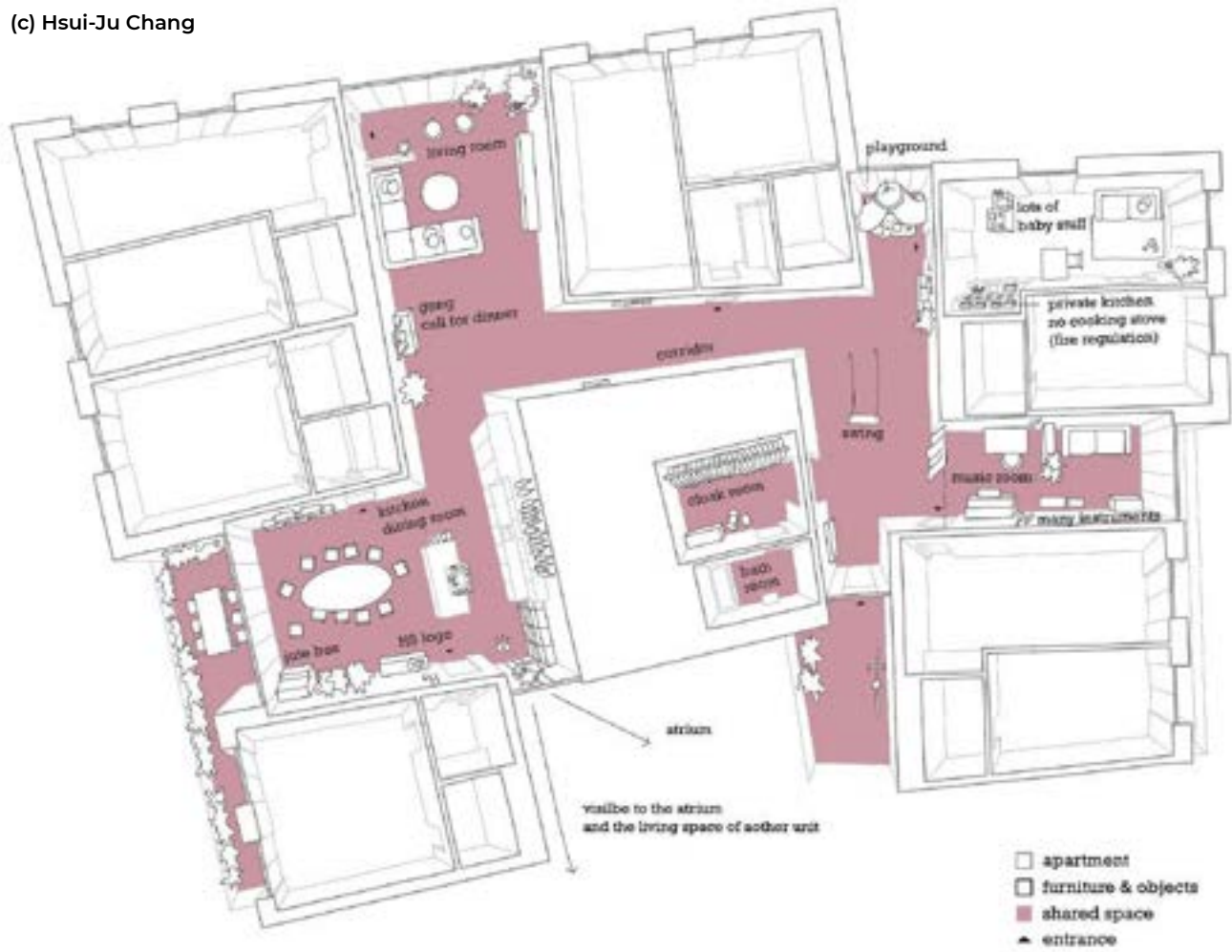
- Anne Malliet (Team Vlaams
Bouwmeester) in A+256

Trappen zitten niet in afgesloten kokers, maar vormen één ruimte met gangen en bordessen aan de woningen. Deze royale ontmoetingsruimten zijn mogelijk gemaakt door de maatregel om vijf tot zeven woningen te ontsluiten met één lift. Door de woningen ramen te geven die uitgeven op de trappenhuisen, krijgen deze een straatkarakter. De ramen maken contact mogelijk en laten tegelijk daglicht toe in de nachthallen. In het hele project gaat men er steeds van uit dat sociale interactie nodig is, zoals in het blok met de doorlopende balkons.

- Anne Malliet (Team Vlaams
Bouwmeester) in A+256

(c) Hsui-Ju Chang

(c) Sik Partners (Karin Gauch & Fabien Schwartz, Andreas Buschmann)

Plannen (c) gerefereerde bureaus

De schaal en de vorm van de bouwblokken (5 tot 7 lagen) zetten de architecten aan tot het ontwerpen van nieuwe woningtypes en grote verticale circulatieruimtes met daglicht in de kern van de gebouwen. Traphallen zijn opgevat als semi-publieke ruimtes waar de bewoners elkaar kunnen ontmoeten. Om een gemengde groep bewoners te bereiken, is er in Hunziker Areal gestreefd naar een grote diversiteit van woningen. Elk gebouw lijkt wel een testcase voor een bepaald woonconcept. Er is o.a. een uitgebreid aanbod voor gezinnen met kinderen.

In de gebouwen van Duplex en Šik is grondig nagedacht over de ideale typologie van het gezinsappartement, met een extra hal voor fietsen, rolschaatsen en andere spullen.

[...] Zo werd een rijkdom aan woonvormen en plattegronden gerealiseerd, waarin gemeenschappelijk samenzijn centraal staat. De 'satellietappartementen' in Huis A vormen een nieuwe manier van samenleven. In de grote gemeenschappelijke appartementen biedt een systeem van kamers maximale privacy, terwijl de gemeenschappelijk gebruikte woonruimtes ertussen een opeenvolging van pleinen en paden vormen. In Huis M zijn individuele appartementen gegroepeerd rond een grote, door daglicht verlichte trap, die zelfs gedeeltelijk licht aan de appartementen doorgeeft. De trapzone fungeert niet alleen als toegang, maar ook als gemeenschappelijke ruimte. Op de begane grond van het gebouw bevinden zich een kinderopvang en een school voor speciaal onderwijs.

- uit een artikel van Duplex Architecten

In het project vertaalden verschillende architecten dezelfde gedeelde waarden en principes naar diverse ruimtelijke constellaties, waarin bijzondere aandacht was voor de collectieve ruimten als plekken van ontmoeting en spel.

Miroslav Šik over Huis K (één van de deelontwikkelingen):

In de woningen loopt een opeenvolging van publieke ruimten diagonaal door de hoek. Dankzij de glazen vestibule wordt de entree op natuurlijke wijze verlicht. Deze ruimte dient tegelijkertijd als plek voor kinderwagens en fietsen. Hieraan grenst een centrale hal, die toegang biedt tot zowel de woonruimte als de meer intieme slaapvertrekken en sanitaire ruimtes. De woonkeuken en woonkamer omsluiten royale buitenruimtes op de hoek.

Boerenhof

(Rabot, Gent)

Ontwerpteam:

initiatief van buurtbewoners zelf

Sociale Media

Gent Leest

Artikel Nieuwsblad

(c) Gentleest

Ontmoeting en
conflict + natuur

in de nabije
buitenruimte

Het boerenhof - een groene oase in het Rabot - één van de meest dense wijken in Gent - is het bewijs dat de stem van bewoners ertoe doet in de ontwikkeling van de stad. Waar de zone lange tijd was ingepland als parkeerruimte (wat ook de vorige bestemming was van de gronden), vind je hier nu een groene oase die publiek toegankelijk is.

Wat we kunnen leren van het Boerenhof is dat een vlotte relatie tussen privaat en publiek groen tot zeer kwalitatieve vormen van ontmoeting kunnen leiden. Dat deze vlotte toegankelijkheid er ook voor zorgt dat er een vorm van eigenaarschap ontstaat over een groenzone, én dat dit soort hybride publiek-private ruimte grote kansen biedt tot gemeenschapsontwikkeling en ontmoeting in de wijk. De bewoners spreken over niet minder dan een transformatie - niet enkel van de fysieke ruimte, maar ook van de gemeenschap in de buurt.

Ook kinderen plukken daar de vruchten van; er zijn vele doorgangen gemaakt tussen de kleine stadstuinjes en het grote park, en kinderen uit de verschillende huizen vinden elkaar in de gedeelde groenzone voor spel en ontdekking.

(c) Boerenhof Gent

(c) Boerenhof Gent

Cohousing De Schilders (Gent)

Ontwerpteam:

Havana Architectuur

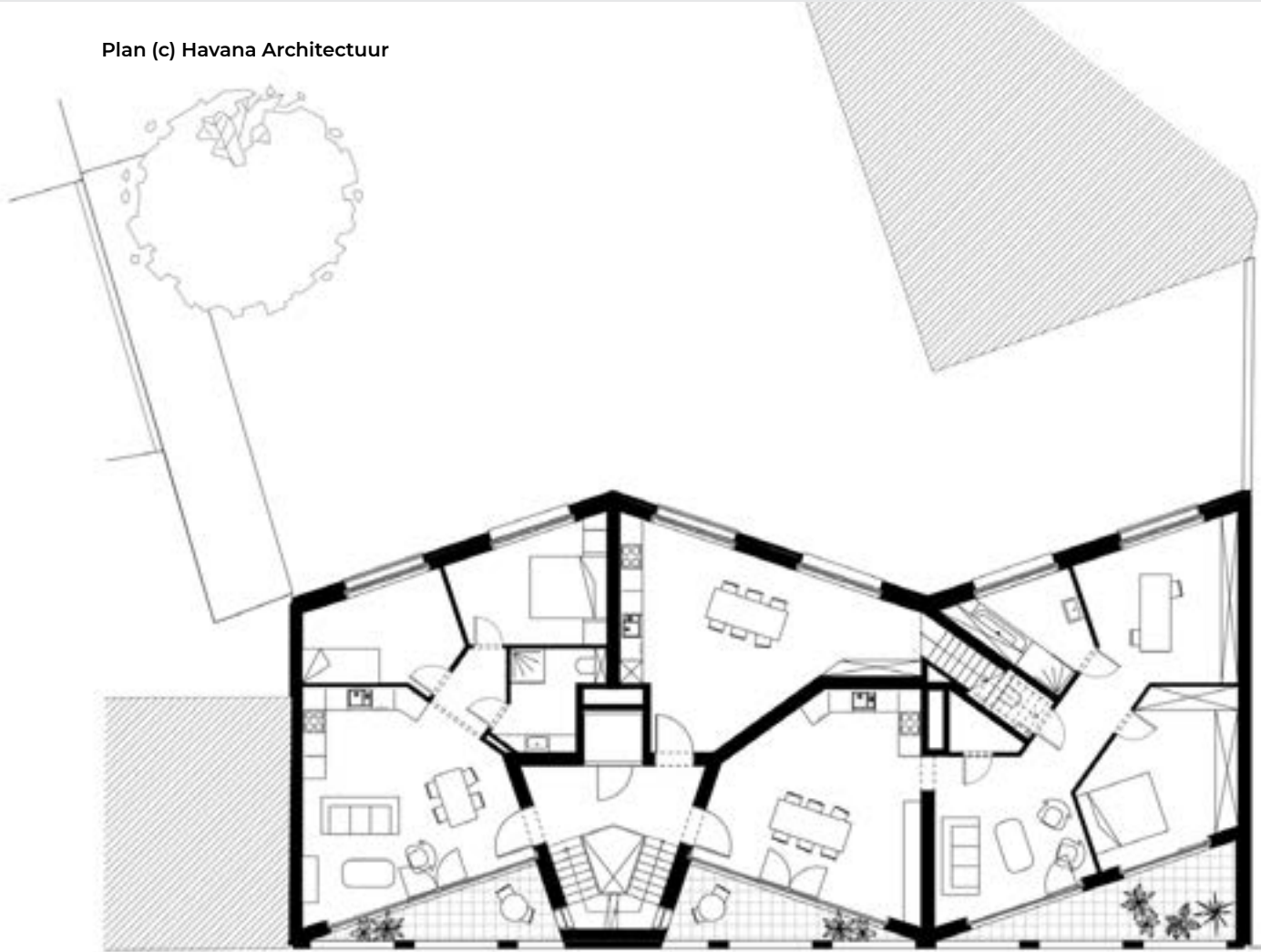
Havana arch.

VAI

Sociale Media

Plan (c) Havana Architectuur

Plan niveau +1 - met o.a. centraal de zichtbaar gedeelde trap

Schaal

in de private
ruimte

Het grondplan is opgevat als één grote woning, waarin de aparte woontiteiten niet gezien worden als geïsoleerde delen, maar eerder als kamers. Die woningen zijn beperkt in oppervlakte, waardoor de aandacht voor voldoende lichtinval en kwalitatieve gedeelde ruimtes noodzakelijk waren. Respondenten lieten ons weten dat het gebouw door kinderen effectief zo gelezen wordt: als één groot huis met verschillende kamers. Dat is interessant - maar vraagt ook naar duidelijke afspraken tussen bewoners over hoe het samenleven precies vorm krijgt.

Betekenisvolle
personen in
de gedeelde
binnenruimte

privacy in de
eigen woning

Cohousing De Schilders doet ons nadenken over waar de grens van de individuele woning ligt - en daarmee stelt het project meteen ook vragen rond culturele ideeën over het 'kerngezin' en ruimte delen. Want wat is precies de voordeur: de gedeelde deur aan de straat, of de deur tussen wat collectief en privé is?

En dat vertaalt zich op verschillende manieren. In een klink aan de buitenkant van de woonentiteiten (die eerder opgevat worden als 'kamers' in een groot gedeeld huis). In het ongepland en onverwacht bezoek van andermans kinderen in je woning. "It takes a village to raise a child" vraagt naar een zekere houding ten opzichte van elkaars privacy. Bewoners lieten ons weten dat dit soms moeilijk is, maar ook een meerwaarde omdat kinderen hier op een vlotte manier bijleren over verschillende levensstijlen en ideeën over de wereld.

Het leidt ook tot spontaan spel tussen de kinderen - en de collectieve ruimtes (gangen en keukens, bijvoorbeeld), faciliteren die interacties. Daarbij is nagedacht over veiligheid (netten langs de trap), gemeenschap (geleende stofzuigers voor de deur) en gezelligheid (in materiaalgebruik en tuininrichting).

Dat de collectieve ruimtes niet 'van niemand' zijn maar 'van iedereen' valt ook te lezen in de manier waarop ze gebruikt worden: deze ruimtes zijn niet steriel en ontdaan van elke persoonlijkheid, maar hangen vol met tekeningen en materiaal. Ook dat moeten we begrijpen: dat het leven niet stopt aan een deur, maar alle ruimte inneemt die het kan krijgen. Houd hier rekening mee in het ontwerpen van elke woning, ook al is de brandweer daar niet steeds tevreden mee.

(c) Cohousing de Schilders

(c) Cohousing de Schilders

(c) Cohousing de Schilders

Uit het leven
gegrepen

Uit het leven gegrepen:

“We zijn begonnen aan het project met het idee van: we gaan een gigantische woning ontwerpen en we gaan niet in appartementen denken maar eerder in ‘zones’, waar mensen de deur van kunnen dichtdoen.” (architect)

-

“**De voordeur van een appartement is eigenlijk geen voordeur.** De gemeenschappelijke circulatieruimte wordt als een soort binnenruimte gezien. Waar de kamers juist zitten, dat maakt eigenlijk niet uit. Je loopt op uw sloefen van de ene leefruimte naar de kamer en terug. De gangen worden gebruikt als uitloopruijme van de leefruimte.” (architect)

-

“Als je de deur achter je dicht trekt, moet je snel weer binnen kunnen. Belangrijk dat er een beweegbare kruk aan de buitenzijde van de appartementsdeur zit. Dat vertaalt zich in het gebruik de kinderen binnen en buiten lopen bij elkaar.”

-

“Open deuren en ook deurstops (om de duren open te houden): de deuren staan altijd open. Het fungeert als een open huis. Op een bepaalde manier een doolhof, maar ook omdat je kan blijven rondjes lopen en omdat je erin kan verdwalen. Daardoor voelt het veel groter dan dat de netto oppervlaktes (7m² voor een slaapkamer) soms zijn.”

-

“Een grote plus: door het samenhuizen is er een grote gedeelde tuin. Die is ongeveer 500m² die ze anders nooit zouden kunnen hebben individueel. “

(c) Cohousing de Schilders (uit presentatie Havana Architectuur)

[Net aan de trap dat enerzijds als veilig vangnet dient voor mocht er iemand over de balustrade klimmen, maar dat ook gebruikt wordt als speelelement en kapstok.]

“Er wordt nogal vaak gedacht dat die collectieve ruimtes intensief gebruikt worden, dat is eigenlijk niet zo. Mensen zijn gaan werken, slapen, niet iedereen is gelijktijdig thuis, dus die is relatief goed beschikbaar als uitloopruimte. En de tuin ook. Er wonen 8 gezinnen met vandaag een 11 à 12 volwassenen en een 8-tal kinderen, maar er zitten niet altijd 20 mensen in de tuin vanaf het eerste straaltje zon.”

-

“Veel mensen doen hun deur ook niet op slot als ze op reis zijn omdat er voldoende sociale controle is. In de feiten is dat heel dynamisch. Het huis wordt in de feiten bewoond alsof het een groot huis was: de gemeenschappelijke trap lijkt op geen enkele manier op de trap van een appartementsgebouw. Dat vertaalt zich in dingen die de brandweer niet graag zou zien: schoenenrek, de lift die versierd is.”

-

“Er staan overal spullen: schoenen, jassen, borstels, ...”

-

“Er is een gedeeld toilet in de collectieve ruimte.”

-

“De kinderen kennen elkaar, kennen de ouders, lopen gewoon zonder gêne het volgende appartement (wij noemen het eigenlijk een soort ‘suites’) binnen. Daar voelen ze zich veilig en comfortabel genoeg voor.”

Healthy higher density living for families with children

An Advocacy, Planning and Design Guide - Publicatie van New South Wales (NSW, Australië)

[Lees de publicatie hier](#)

Comfort en
gezondheid

in de eigen
woning

De zoektocht naar wat 'kind- en jeugdvriendelijk wonen' betekent, beperkt zich niet tot de grenzen van regio of land. Het is een internationale zoektocht naar wat de standaarden moeten zijn. We hebben er dan ook baat bij om op zoek te gaan naar de inspanningen van anderen om dit vraagstuk op te lossen. Zo formuleert het Centre for Population Health van NSW in hun document de volgende 10 'Key Design Guidelines' voor woonentiteiten voor gezinnen met kinderen. In het document vind je daarnaast ook aanbevelingen op de andere schaalniveaus - van gedeelde binnenruimtes tot publieke buitenruimtes.

Image 13: Consider storage provision in "unusable" spaces such as under stairs, low ceilings or raised floors.

Image 14: Design entry zones with consideration for needs such as pram storage, coat and shoe shelving and space to dress children.

Appartementengebouwen moeten worden ingericht op de dagelijkse behoeften van gezinnen met kinderen indachtig, met aandacht voor onder meer de volgende punten (uit de gerefereerde publicatie):

- 1 - Bied een hoger aandeel driekamerappartementen aan, afgestemd op de lokale context en woningbehoeften. (Schaal)
- 2 - Van de twee- en driekamerappartementen in het project moet minimaal 25% groter en gezinsvriendelijk zijn. (Schaal)
- 3 - Plaats gezinsvriendelijke appartementen, inclusief driekamerwoningen, op de begane grond of podiumlaag, met directe toegang tot buitenruimte om dagelijks buitenspelen voor kinderen te bevorderen. Wanneer directe toegang niet mogelijk is, zorg dan voor zicht op gemeenschappelijke buitenruimtes, zodat spelende kinderen passief kunnen worden begeleid. (Toegankelijkheid en grenzen + veiligheid)
- 4 - Positioneer de gebouwen zodanig dat ze gebruikmaken van het omliggende landschap en/of boomkroon voor een groen uitzicht. Waar geen bomen aanwezig zijn, voeg extra groen toe, inclusief bomen, om de groene infrastructuur te versterken en gezondheids- en andere voordelen van vegetatie te benutten. (Natuur + Comfort en gezondheid)
- 5 - Overweeg gezinsvriendelijke appartementen te groeperen om sociale interactie en gemeenschapsgevoel tussen gezinnen te bevorderen. (Ontmoeting en conflict + betekenisvolle personen)
- 6 - Houd rekening met de verplaatsing van gezinnen tussen woning en parkeergelegenheid door gezinsvriendelijke appartementen dicht bij liften te situeren. (Toegankelijkheid en grenzen)
- 7 - Bied flexibele gemeenschapsruimtes met directe toegang tot buiten, om een vlotte overgang tussen binnen- en buitenactiviteiten mogelijk te maken en passieve supervisie van spelende kinderen te ondersteunen. (Toegankelijkheid en grenzen + veiligheid)
- 8 - Stimuleer, waar contextueel passend, de integratie van kinderopvang binnen het appartementencomplex voor praktische zorgarrangementen. Overweeg gedeeld gebruik door kleinere kinderopvanginitiatieven indien haalbaar. Plaats de opvang bij voorkeur met daglichttoetreding en toegang tot natuurlijke buitenruimtes, inclusief diepe bodemzones, zodat kinderen buiten kunnen spelen in een natuurlijke omgeving. (Comfort en gezondheid + voorzieningen)
- 9 - Volg de best practices voor Environmentally Sustainable Design om de gezondheid en het welzijn van kinderen en ouders te bevorderen, bijvoorbeeld door hernieuwbare energie, thermische isolatie en 'koele materialen' in buitenruimtes toe te passen. (Comfort en gezondheid)
- 10 - Zorg voor voldoende en toegankelijke afvalinfrastructuur, inclusief opslag van grofvuil, binnen het appartementencomplex, conform lokale voorschriften. (Comfort en gezondheid)

Dreef 10

(Zomergem)

Ontwerpteam:

Dierendonck Blancke + Lieven Van Ginste

Innovatief Wonen

Dierendonck Blancke Architecten

Ontmoeting en
conflict

in de nabije
buitenruimte

Dreef 10 leert ons evenveel over de herinterpretatie van patrimonium als nieuwe 'woonomgevingen', als over de transformatie van een 'schoolspeelplaats' als een 'woonspeelplaats'. Het leert ons dat subtiele ontwerpingrepen - zoals een kleine overdekte zone voor de individuele woningen, voldoende kunnen zijn om een harde privaat-publiekgrens te doorbreken. Je creëert op die manier plekken met een ander statuut - en maakt zo andere sociale interacties mogelijk.

Binnen de woningen zelf vinden we een diversiteit van schakelingen van leefruimtes - waardoor kinderen, jongeren en volwassenen zelf bepalen in welke mate ze 'apart' of 'samen' aanwezig zijn in de ruimte. Er is bovendien een grote visuele openheid (en toegankelijkheid) gecreëerd naar het collectieve binnenplein toe - wat sociale controle (en spel) stimuleert. Dat het binnengebied bovendien autovrij is, én helder leesbare grenzen heeft, kan bovendien bijdragen tot veiligheidsgevoelens en bijgevolg. De voormalige speelplaats blijft zijn functie behouden in deze herbestemming van een voormalige school tot woonproject autonome bewegingsvrijheid gegeven aan kinderen in de woonomgeving.

(c) Filip Dujardin

De speelplaats blijft zijn functie behouden in deze herbestemming van een voormalige school tot woonproject.

Veiligheid en
Vitaliteit

in de nabije
buitenruimte

Enkele reflecties van respondenten van de survey over waarom zij het project als kind- en jeugdvriendelijk beschouwen:

“De toegangen bevinden zich rond de speelplaats, waar opnieuw kinderen spelen. De auto's staan vooraan, in de 'parkeerboomgaard', wat het plein vrijhoudt voor spelende kinderen of burens die elkaar ontmoeten. De doorlopende luifel boven de voordeuren vormt de overgang tussen de woning en de speelplaats: gradiënten van privé naar collectief. Binnenin zijn de leefruimtes niet opgevat als één grote leefruimte maar verschillende aaneengeschakelde huiskamers, wat maakt dat de verschillende bewoners van een gezin er samen maar ook apart kunnen zijn.”

“Het voormalige schoolplein wordt zo een autovrij woonerf, die kinderen uit de geïntroduceerde woningen rondom (en de rest van het dorp) zich kunnen toe-eigenen. Het feit dat de ruimte niet overduidelijk voor kinderen ingericht is maakt het misschien wel des te meer een kindvriendelijke ruimte (bv. de blinde muur achteraan om een bal tegen te stuiten/trappen, de hoeken en steegjes om je aan het zicht te onttrekken, de overdekte buitenruimte om te spelen bij regenachtig weer, het achteloze patroon van ontharde zones op het plein om omheen en tussendoor te rennen, etc.)”

(c) Filip Dujardin

(c) Filip Dujardin

(c) Filip Dujardin

A Pattern Language

Towns - Buildings - Constructions

Alexander, C., Ishikawa, S., & Silverstein, M. (1977).

A Pattern Language: towns, buildings, construction. Oxford University Press.

68 - Connected Play

104 - Site Repair

137 - Childrens Realm

203 - Child Caves

In het boek 'A Pattern Language' vind je 253 concrete ontwerp patronen terug die helpen in de zoektocht naar leefbare ruimtes op mensenmaat. De patronen werken op diverse schalen - van individuele ruimtes tot formules op stadsschaal. In het boek wordt er een nadruk gelegd op participatief ontwerp, dagdagelijks gebruik, aanpasbaarheid en het idee dat mensen zélf de ruimte mee moeten kunnen maken.

Foto's uit boek (c) C. Alexander et al.

137: Children's Realm (selectie uit tekst)

Begin met het plaatsen van het gebied dat volledig aan de kinderen zal toebehoren: de cluster van hun bedden. Plaats dit op een aparte plek achterin het huis, zodat er een doorlopende speelruimte ontstaat tot aan de straat, als een strook binnen het huis. Besef dat deze zone rommelig zal zijn, met speelgoed verspreid langs de weg, en modderige voeten op de vloer. Laat deze zone langs collectieve ruimtes passeren (met name badkamer en keuken), maar zorg ervoor dat ze deze niet volledig domineert. Houd ook ruimte voor rustigere hoekjes en kantjes in deze ruimtes. Eindig de route aan de straat, via de deur of inkomhal, en laat deze aansluiten op een buitenruimte die verbonden is met de straat; overdekt en groot genoeg zodat de kinderen ook buiten kunnen spelen wanneer het regent.

68: Connected Play (selectie uit tekst)

Quote: "ervan uitgaande dat informeel contact tussen naburige kinderen een vitale ervaring is, kunnen we ons afvragen welk soort ruimtes precies dat soort spontaan contact en spel stimuleren. Het antwoord, geloven we, is een veilige gedeelde (common) zone, verbonden met het huis van het kind, van waaruit hij contacten kan opbouwen met andere kinderen."

Conclusie: voorzie gedeelde grond (common land), paden, tuinen en bruggen zodat groepen van minstens 64 huishoudens verbonden zijn met een verkeersvrij stuk land. Dit is de zone voor 'connected play' van de kinderen uit deze huishoudens.

203 - Child Caves (selectie uit tekst)

Terwijl kinderen spelen zoeken jonge kinderen vaak grotachtige ruimtes om in te kruipen - onder oude dozen, onder tafels, in tenten, etc. Ze maken hiervan speciale plekken voor zichzelf en hun vrienden. Het grootste deel van de wereld rondom hen is 'ruimte voor volwassenen', en ze proberen daarbinnen een ruimte uit te kerven die meer op kinderen gericht is (een eigen plek).

Junk Playgrounds

(Rommelspeelplaatsen, Mud Playgrounds, Adventure Playgrounds, Skrammellegepladsen, ...)

Ontwerpteam:

Carl Theodor Sørensen als één van de grondleggers, de kinderen zelf als bouwheren

Skrammellegepladsen

Bouwspeelplaats das Kunst

Adventure Playgrounds

Emdrup (c) Sven Türrck

(c) Alexandra Lange

(c) das Kunst

Natuur, voorzieningen, eigenaarschap en vitaliteit in de brede omgeving

Buitenspelen heeft - naast de vanzelfsprekende recreatieve waarde (het is gewoon leuk) ook allerlei andere belangen in de gezondheid en opvoeding van kinderen (en ouders).

Het is een bijzondere sociale aangelegenheid, draagt bij tot de motorische ontwikkeling van kinderen, risico-inschatting en zelfzekerheid, en tot gevoelens van mede-eigenaarschap.

Plekken waar ruimte-maken zélf het spel is, zijn daarin extra waardevol. Kinderen en tieners moeten er leren onderhandelen over hoe ze samen de ruimte vormgeven en wat ze er zullen maken of bouwen. Ze moeten onderhandelen over materialen, ze kunnen er leren omgaan met bouwmaterialen, en leren er bij over de natuur.

Een belangrijk gegeven bij deze speelruimtes is dat ze nagenoeg altijd een vorm van toezicht kennen. Er is steeds een begeleider aanwezig - en dat is niet enkel nodig om veiligheidsredenen, maar dat beheer draagt ook bij tot de educatieve waarde van deze plekken. Zo leren kinderen bij over complexe relaties en thema's zoals bemiddeling en rechtvaardigheid.

Kas&Co

(Utrecht, Nederland)

Ontwerpteam:

INBO ontwerpers en RRog Stedenbouw + Landschap

INBO Ontwerpers

Hegeman Bouwgroep

Cohousing Projects

Ontmoeting en
conflict

in de gedeelde
binnenruimte

Programma: 2 Penthouses, 10 appartementen, 20 grondgebonden woningen en een parkeergarage.

Aangevuld met een veelheid aan collectieve ruimtes die speels geschrinkt zijn ten opzichte van elkaar - waardoor je een veelheid aan 'nevenruimtes' krijgt die diverse interacties mogelijk maken. Met een ruime collectieve 'kas': een kwalitatieve overdekte en gedeelde 'woonruimte' - die tevens ook een toegang tot de site vormt vanaf de straat. De woningen zijn via een ruime 'straat op hoogte' verbonden met een gedeelde moestuin. Dit alles leidt tot een compacte woonomgeving met een verrassende diversiteit aan ruimtelijke typologieën - elk met hun eigen mogelijkheden tot spel en interactie.

1. Binnentuin
2. Kas
3. Daktuin
4. Omloop

(c) Rufus de Vries

Langsdoorsnede (c) INBO Ontwerpers

(c) Hegeman bouwgroep

In het stedenbouwkundige plan voor de Veemarkt lag vast dat de parkeerplaatsen voor de bewoners in het woonblok moesten komen. Omdat dit ook de plek van de binnentuin is, hebben wij gekozen voor een bovengrondse garage.

Het dak van de garage is een tuin en verbindt via brede balkons alle woningen. Daarmee ontstaat een binnentuin op twee niveaus, met twee verschillende sferen. Kinderen gebruiken de balkonzone ook om elkaar op te zoeken en spelen dwalend door de verschillende tuinen. Woningen kunnen flexibel worden gebruikt omdat ze op twee niveaus in- en uitgangen aan de binnentuin hebben.

(Website INBO)

(c) Rufus de Vries

De bewoners van Kas & Co kiezen bewust voor meer sociale cohesie en ontmoeting. Zij werden geselecteerd op grond van een motivatiebrief. Daarin konden zij aangeven wat ze wilden bieden en wilden delen met hun medebewoners.

Het resultaat is een riante moestuin, een kinderspeelhoek en een barretje voor jongeren om elkaar te ontmoeten. Alles komt samen in en rond de gezamenlijke kas en tuin. In Kas & Co is het onmogelijk om niet samen te komen!

(Website INBO)

(c) Rufus de Vries

Het mag niet alleen gaan over hoe we de wereld vormgeven voor kinderen en jongeren. Het moet er ook over gaan hoe kinderen en jongeren mee de wereld mogen vormgeven.

Zijn er hinkstapsprongvelden op de stoep?
Of mogen kinderen ze zelf verzinnen en tekenen?

Waar vinden ze dan het dichtstbijzijnde krijt?

Kids' City

(Kopenhagen, Denemarken)

Ontwerpteam:

COBE, Nord Architects

Assemble Papers

COBE

Dit project kan ons leren dat het gezond is om bepaalde vanzelfsprekendheden voldoende te blijven bevragen. Zoals bijvoorbeeld de meest kwalitatieve vorm van kinderopvang.

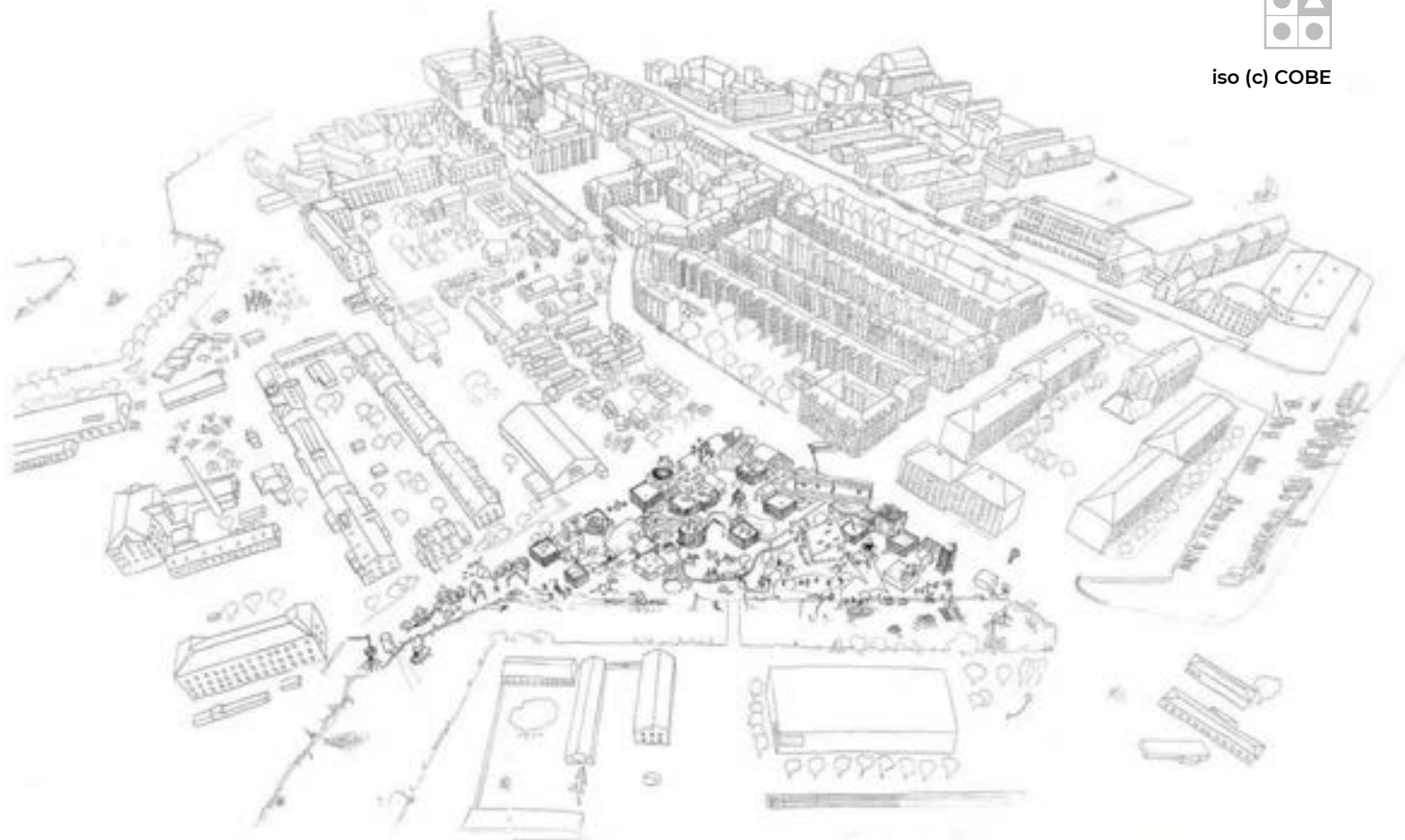
Want wat verwachten we precies van kinderopvang? Is het ruimte of een sociale praktijk? Is het een gebouw, een stadsdeel of een stad op zichzelf? Kan je er meteen ook pampers en babyvoeding kopen?

Moet kinderopvang ergens op een centrale en goed bereikbare plek tussen woning en werk liggen - of is het beter te gaan voor een gedecentraliseerd netwerk van kleinere infrastructuur?

Wat precies maakt 'kinderopvang' dan wel 'kindvriendelijk'?

iso (c) COBE

With a human-centric design that imagined a kid-sized city hall, fire station, stadium and factory, COBE and NORD sought to avoid the danger of creating "a daycare factory" for its young users. Image courtesy COBE.

Voorzieningen en vitaliteit
in de bredere omgeving

Fragmenten uit de tekst van 'Assemble Papers' (zie link in titel):

Vanuit het fier gedragen egalitarisme van de Deense samenleving, en de daaruit voortvloeiende *culturele verwachting* dat beide ouders werken, hebben kinderopvangbeleid en voorzieningen een hoge prioriteit binnen de Deense politiek. "Ouders willen dat hun kinderen opgroeien onder de best mogelijke omstandigheden," zegt Stubbergaard. "Dat is een basisinstinct van de mens." Daarom staan gegarandeerde kinderopvang en efficiënte instellingen hoog op de beleidsmatige agenda, om de toenemende druk op kinderdagverblijven op te vangen en de stad aantrekkelijk te maken voor jonge ouders die in de stad wonen. Kids' City kadert zich als project in die sociaalpolitieke realiteit.

Het project bestaat uit meerdere bestaande kinderopvangfaciliteiten voor kinderen van verschillende leeftijden, met een capaciteit voor in totaal 710 kinderen. In tegenstelling tot een standaard kinderopvang moest de aanpak en het ontwerp rekening houden met niet alleen het huisvesten van een groot aantal kinderen, maar ook met de diversiteit aan leeftijden en behoeften overheen deze kinderen, en de diverse noden overheen leeftijdsgroepen.

"Deze faciliteit is ontworpen als een kleine stad voor kinderen, in plaats van één groot gebouw," zegt Stubbergaard.

Wanneer de kinderen ouder worden, bewegen zij zich tussen de verschillende buurten binnen de kinderopvang, en de overgangen mogen nooit eentonig of stressvol zijn. Het idee is dat fysiek en visueel contact tussen de verschillende leeftijdsgroepen het gevoel van gemeenschap versterkt, door de overgangen tussen de 'buurten' in de 'stad' soepeler te maken.

Net als Kopenhagen heeft deze nieuwe stad verschillende buurten, huizen, openbare ruimtes, pleinen en parken. Er is zelfs een stadhuis, een brandweerkazerne, een restaurant, een stadion, een bibliotheek, een museum en een fabriek.

Photo by Marine Gastineau.

Frederiksvej Kindergarten in Frederiksberg by COBE (2015) was the biggest daycare centre prior to the completion of Kids' City. A structure of smaller black and white units on the outside, adapting in size and height to the different scales of the surrounding buildings, on the inside it presents as a single, unified space for children.

Infrastructuur gericht op kinderen is steeds een ruimtelijke vertaling van ideeën over de positie van het kind binnen de samenleving. En ook daar mag kindvriendelijkheid over gaan: niet enkel over de symbolische vertalingen in architectuur, maar over de positie van het kind in onze samenleving.

Fuji Kindergarten

Tokyo, Japan

Ontwerpteam:
Takaharu Tezuka

Dezeen

ArchDaily

Takaharu Tezuka

(c) Katsuhisa Kida / FOTOTECA

Levendigheid en voorzieningen
in de brede omgeving

De manieren waarop we ontwerpen voor - en met - kinderen en jongeren wordt in grote mate cultureel ingegeven. De ontwerpen die we creëren staan symbool voor enerzijds de positie van kinderen en jongeren krijgen in onze samenleving, en anderzijds voor ideeën van wat een juiste opvoeding betekent.

Het kan daarin verfrissend zijn om te kijken naar hoe er in andere landen of culturen omgegaan wordt met het ontwerp van gebouwen gericht op kinderen en jongeren. Een leerrijk voorbeeld is de 'Fuji Kindergarten' in Tokyo, ontworpen door Takaharu Tezuka.

Architect Takaharu Tezuka gelooft dat het ontwerp van klassieke klaslokalen onnatuurlijk en contraproductief is voor een positieve leeromgeving. Het vrije plan stimuleert onafhankelijkheid en samenwerking, zonder kinderen te forceren om voor lange periodes stil te zitten [...] "Net zoals een vis niet kan overleven in gedestilleerd water, kunnen ook kinderen niet leven in een steriele, stille en gecontroleerde omgeving." - Aldus Takaharu Tezuka

- uit artikel op Dezeen

(c) Tezuka Architects

Allicht het meest opvallende element aan deze kleuterschool is het ellipsvormige platte dak. De oneindige vorm stimuleert sport en spel, en heeft meteen ook de dubbele functie als tribune voor het binnenplein van de school.

Het is de architectuur zélf die hier het spelelement wordt - zonder dat er veel aanvullend veel speelgoed nodig is om kinderen te enthousiasmeren. De kinderen klauteren in de bomen (Zelkova serrata - schijniep), die toegelaten worden om verder te groeien doorheen en over het gebouw.

Er is met bijzondere aandacht omgegaan met visuele verbindingen tussen studenten onderling en studenten en de omgeving. Van de ene kant van het dak - naar de andere kant van het dak. Van het dak naar het binnenplein. Tussen het dak en de klaslokalen. Tussen de klaslokalen en de speelplaats.

In het ontwerp zijn klaslokalen geen steriele of afgesloten ruimtes, maar kunnen ze op zonnige dagen volledig opengezet worden om meer verbinding te creëren met de buitenwereld. Die openheid heeft ook een effect op de akoestische kwaliteiten. De geluiden van 600 kinderen versmelten samen met de omgevingsgeluiden tot een soort natuurlijke 'white noise'. Geen met afspraken onderhouden stilte, maar kinderen als deel van hun natuurlijke omgeving.

"Met dit gebouw willen we kinderen de menselijke waarden aanleren die onveranderlijk blijven doorheen de tijd," spreekt Tezaku Architects in hun inzending voor het project. "We willen dat kinderen hier opgroeien tot mensen die niet denken in grenzen of exclusie. Het centrale concept voor Fuji Kindergarten was het ontwerp van ruimtes die open zijn naar hun omgeving, gevuld met achtergrondgeluid. Wanneer de grenzen verdwijnen, verdwijnen ook de beperkingen. Kinderen moeten behandeld worden als een deel van hun omgeving, niet alsof ze er apart van staan."

- uit Artikel op ArchDaily

(c) Katsuhisa Kida / FOTOTECA

(c) Katsuhisa Kida / FOTOTECA

Preshil school

Australië

Ontwerpteam:
Kevin Borland

Habitus Living

Docomo Australia

Eigenaarschap
en schaal

van de
collectieve
binnenruimte
en nabije
buitenruimte

“Het uitgangspunt is dat kinderen verstandige mensen zijn, die actief mogen meedenken en mee beslissen over hoe hun schoolgemeenschap en -omgeving wordt vormgegeven. Deze visie op onderwijs wordt vaak een ‘begeleide democratie’ genoemd: samen beslissen, zonder dat alles draait om competitie. Dat staat overigens haaks op de huidige nadruk op nationale toetsen en ranglijsten, waar vooral prestaties en onderlinge vergelijking centraal staan.” (uit artikel op Habitus)

De ruimtes die we voor kinderen ontwerpen symboliseren onze ideeën over wat we als samenleving ‘gezond en wel’ vinden voor onze kinderen. In zekere mate forceren we die ideeën op hen - tenzij we hun stem als evenwaardig beginnen zien in beslissingen over die ruimtes. Zo ook in het geval van scholen. De Preshil school is daar een voorbeeld van - een school die tot in haar fysieke verschijning voelbaar ‘anders’ is dan wat wij als *klassieke scholen* zouden zien.

Dat vertaalt zich in de diversiteit aan groottes van de ruimtes, en de manieren waarop kinderen daarin aanwezig kunnen zijn. Een lokaal voor 20, een hutje voor twee, een sportzaal voor 200. De ruimte wordt ook erkend als belangrijke pedagogische context waar er gespeeld wordt met tactiliteit en vormgeving en waar er aandacht is voor contact met natuur en vormen van risicovol en natuurlijk spel.

De herkenbaarheid en eigenheid van deze school is gegroeid uit een erkenning van haar landschappelijke context. Vanuit het besef dat onze identiteit als bevolking intiem verbonden is met de kenmerken van ons landschap. Dat we dat landschap dus ook plaats moeten geven in onze huizen en scholen.

Zoals Ian McDougall in 1981 over Preshil opmerkt: “het anti-formalisme, het wat naïef samenvoegen van afdakvormen, het bush-timmerwerk en de wanden van natuurlijk hout drukken een Australische identiteit uit: je verbinden met de bush. De losse vormen weerspiegelen een nieuwe informaliteit, een soort coming-out voor het echte Australië. Het gebouw kondigde een hele stijl van de jaren zeventig aan, gebaseerd op het idyllebeeld van de Australische bush.” (uit artikel op Habitus)

Die filosofie is met erg veel waardering onthaald. Het project won de Architectuurmedaille van Victoria (Australië) in 1972, en verdiende in 2005 een plaats van architecturale, sociale en historisch belang in het register als Victoriaans Erfgoed.

Het gebouw leert ons dat scholen naast een pedagogisch beleid ook nood hebben aan een beleid rond gebouwbeheer. Na 40 jaar is het gebouw verweerd en vraagt het om aandacht en investeringen. Beheer kan daarin meer zijn dan het opstellen van contracten voor aannemers - maar kan ook een leerrijk moment zijn om met kinderen en jongeren samen na te denken over wat het betekent om zorg te dragen voor je omgeving.

Tenslotte is dit project ook een schoolvoorbeeld van de waarde van ruimtelijk-pedagogische experimenten.

Architect Kevin Borland zei over de gebouwen van Preshil: "Één van de kenmerken van Preshil is de oneindige variëteit aan zelfgebouwde speelhuisjes van de kinderen, dus er is grondig gereflecteerd over de ontwikkeling van een type gebouw op schaal van de kinderen, met alle vormen van informaliteit die ze zouden appreciëren."

- uit tekst op Docomo

Borland geloofde in het belang van gesprekken met kinderen zelf over hoe ze hun school liefst zouden inrichten. Hij noemde het allicht geen "participatie", maar hij vroeg zeker wél achter de dromen en plannen van de kinderen.

(c) Christine Francis

(c) Christine Francis

(c) Christine Francis

(c) Christine Francis

De gebouwen zijn ontworpen om de visie van de school rond 'actief leren' ruimtelijk te vertalen. Dit voel je in de ruimtes op schaal van de kinderen, en de vele functies die elke ruimte kan invullen.

- uit tekst op Docomo

(c) Christine Francis

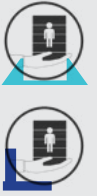

(c) Christine Francis

Malibran

Jeugdhuis, Brussel (Elsene)

Ontwerpteam:
Carton123

Carton123

VAI

Brussels Architecture Prize

ArchDaily

Eigenaarschap

van de gedeelde
binnenruimte
en nabije
buitenruimte

Het bouwen van jeuginfrastructuur is een evenwichtsoefening. Vanuit de gemeentelijke diensten is er de vraag naar overzicht, misschien zelfs controle, over het wel en wee van de lokale jeugd. De jongeren zelf hebben juist nood aan een plek om zich terug te trekken en die ze kunnen inpalmen.

- Website VAI (Petrus Kemme)

Op de website van het VAI wordt dit project als 'robuust speels' beschreven. Het jeugdhuis ontworpen door Carton 123 kwam tot stand in een gebied waar er nog geen jeugdwerk bestond. De ontstaansgeschiedenis van het gebouw loopt dus samen met die van de jeugdwerking in deze buurt. Het vormt dus een onderdeel van de zoektocht naar de positie van jongeren in deze wijk.

En het is precies dat spel tussen zichtbaar (controle) en onzichtbaar (autonomie) - die hier op een gevoelige manier vertaald zijn in de architectuur. Het ontwerp geeft jongeren zelf het handelingsvermogen om hun eigen (publieke) zichtbaarheid te bepalen.

Enerzijds door de achter elkaar geschakelde ruimtes waardoor ze naar het centrum van het ontwerp toe steeds minder publiek zijn. Anderzijds door een geperforeerde poort die het mogelijk maakt om het koertje achteraan al dan niet af te sluiten.

Er is gedacht aan bergruimte voor straatmeubilair voor wanneer de jongeren een deel van het parkje (de achtertuin) willen gebruiken. Een mooi voorbeeld van flexibel ruimtegebruik en processen van tijdelijke ruimtelijke toe-eigening.

In de planning van het project werkte het architectenbureau intens samen met de jeugdorganisatie JES vzw . Uit dat traject werden enkele concrete en belangrijke aandachtspunten meegenomen.

Reeds van bij aanvang werken we samen met JES (stadslabo voor jongeren), een ideaal klankbord. De keuken en de barbecue wonnen in de loop van het participatietraject met de jongeren aan belang. Ze vormen het symbolische hart van het jeugdhuis, een plek waar jongeren kunnen thuiskomen.

- Website Carton123

(c) Olmo Peeters

Plan (c) Carton123

(c) Olmo Peeters

(c) Olmo Peeters

Kindse tekeningen

De architectuurschets als boodschap van emotie

Architect / kunstenaar:

Peter Märkli

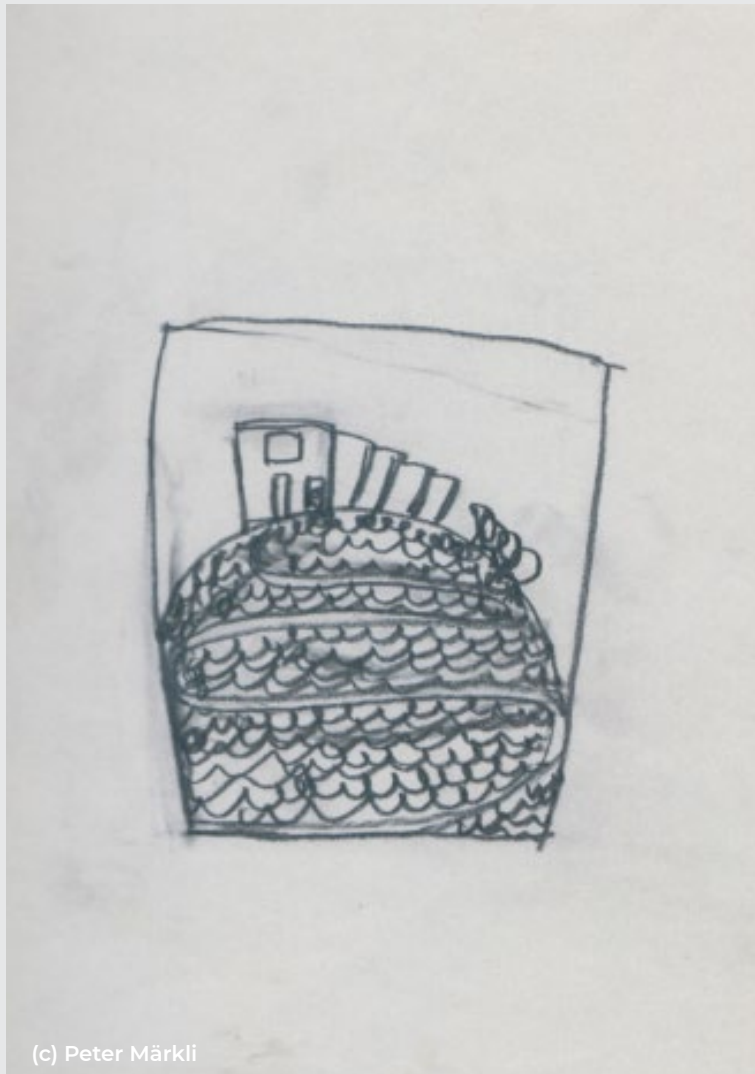
RIBA Architecture

De schetsen die Peter Märkli zelf 'language drawings' of 'thinking drawings' noemde, zijn welbekend. Niet enkel als symbolen voor het denkproces achter zijn architectuur, maar ook omwille van de expressieve kracht van de tekeningen zelf.

In hun eenvoud ligt de kracht van het suggestieve. Het zijn evocatieve beelden die trachten een emotie na te streven, en niet een voorspelling van een toekomstige werkelijkheid. Ze maken zichtbaar dat architectuur niet enkel stenen zijn, maar evenzeer emoties. Het landschap van je jeugd bestaat niet enkel uit stenen, maar vooral uit gevoelens en herinneringen. Daarvoor moet aandacht zijn in het nastreven van kindvriendelijkheid.

Het is niet onlogisch dat de tekeningen daardoor een bijna kinds karakter krijgen (gezegd met alle bewondering voor wat 'kinds' betekent. Ze bevatten een eerlijkheid en essentie die vaak verloren raakt in het nastreven van realistische renders en de taal van projectontwikkeling.

Kindvriendelijke architectuur vraagt van de architect om zo empathisch als een kind te zijn.

(c) Peter Märkli

Our house
in the middle of the street.

De woning
als ijkpunt in een stedelijke context
en als ijkpunt in het leven.

De straat golft eindeloos
maar vindt haar doel
altijd aan de voordeur.

Kindvriendelijkheid verschuilt zich
in het gebruiksgemak van die
voordeur.

Krijg je hem open met een kind in
uw handen?

Cohousing Bijgaardehof (Gent)

Ontwerpteam:

Bogdan & Van Broek, LAND landschaps-architecten

bogdan design

socials

bijgaardehof.be

cohousing projects

GreenDeal Klimaatbest. omg.

Het project slaagt erin om op een weinig agressieve manier de grenzen tussen private en publieke delen zichtbaar te maken. Hierdoor voelt het project verwelkomend aan, maar is het toch duidelijk welke zones voorbehouden zijn voor de bewoners en welke zones publiek toegankelijk zijn.

(c) Cohousing Projects

(c) Cohousing Projects

(c) Cohousing Projects

Ontmoeting en
conflict

in de gedeelde
binnenruimte
en nabije
buitenruimte

Respondenten weten dat het ook gaat over **welke ruimtes er allemaal speelruimtes mogen zijn**. Binnen en buiten, en de passerelles tussen de twee.

Het gaat over een cohousing project, waar 56 gezinnen samenwonen. Al van bij de opmaak van het masterplan alsook het ontwerp- en bouwproces, werden de toekomstige bewoners actief betrokken en geconsulteerd. Er is veel speelruimte voor kinderen binnen & buiten, passerelles die ontmoeting (en spelen) mogelijk maken en stimuleren, een grote gedeelde tuin, ligging nabij een openbare speeltuin, ...

Daarnaast zorgen kleine ingrepen ervoor dat het gebouw kindvriendelijk is, bv.: voorzie een klink aan de buitenkant van de voordeur zodat kinderen in en uit kunnen zonder sleutel, balustrades waar je kan door kijken, transparante deuren, ...

(c) Laurian Chinitoiu

(c) Laurian Ghinitoiu

Natuur in
de nabije
buitenruimte

Betekenisvolle
personen in de
nabije (binnen)
ruimtes.

Daarnaast delen we veel spullen (ook kindergerief wordt doorgegeven of gedeeld), babysits worden uitgewisseld, we passen op elkaars babyfoons 's avonds, ... Ook de kinderen leren nu al op spullen met elkaar te delen.

Tenslotte wordt er ook werk gemaakt van een 'kinderparlement' en gezocht naar manieren om kinderen inspraak te geven in het 'samenwonen' op de site. Dit is nog work in progress!

- bewoner

Onze gedeelde speelkamer kan je inkijken van in de living maar kan wel afgesloten worden. Onze site is auto-loos en er zijn veel paden waar kinderen op kunnen spelen. Daarnaast hebben we het geluk om naast een park te liggen dat bereikbaar is zonder (auto)wegen te kruisen, en kunnen kinderen daar ook veilig heen gaan.

De tuin kreeg een wadi, vnl. vanuit klimaatadaptatie, maar daar wordt ook lustig in gespeeld door de kinderen. Ook de parking, als die (geregeld) eens leeg staat, wordt gebruikt door de kinderen om in te spelen. Zelf hebben wij maar één kind, maar in de cohousing zijn er altijd speelkameraadjes.

- bewoner

Vitaliteit
in de woonomgeving

Een respondent van de survey somt enkele kwaliteiten van gezinsvriendelijkheid op die teruggevonden kunnen worden in de woonomgeving

* Gestapeld wonen met collectieve functies.

(c) Cohousing Projects

(c) Cohousing Projects

Gemengde groep: verschillende leeftijden en gezinssamenstelling.

Leren van elkaar: "it takes a village to raise a child."

Circulatie leidt tot *ontmoeting*: Ruime passerelles met plaats voor *spel*.

Glazen voordeur en klink zorgt ervoor dat kinderen snel binnen en buiten zijn.

(c) Cohousing Projects

Er is veel gedeeld spelmateriaal en een grote collectieve tuin op maaiveldniveau.
Er is een collectieve *speelkamer* bij het common house met gedeeld speelgoed.

(c) Cohousing Projects

The Death and Life of Child-Friendly Cities

Een selectie quotes uit het boek 'The Death and Life of Great American Cities (1961)

Het project for public spaces (PPS) over Jane Jacobs

Voorzieningen
in de brede
omgeving

"Hoe onlogisch is de fantasie dat speelpleinen en parken automatisch goede plekken zijn voor kinderen, en dat straten automatisch slechte plekken zijn."

Jane spreekt zich uit over het loskomen van vooroordelen en vanzelfsprekendheden wanneer het aankomt op jeugdvriendelijkheid - het vraagt naar een reflectie over ruimtelijke kwaliteit - niet enkel de zoektocht naar specifieke ruimtes voor kinderen.

Eigenaarschap
over de brede
omgeving

"Kinderen die opgroeien in wijken met een gezond publiek leven (op straat) leren veel duidelijker dat je als stadsbewoner een verantwoordelijkheid draagt voor de levendigheid en gebeurtenissen die in die publieke ruimte plaatsvinden. (Het zijn ook jouw straten.)"

Overweeg in het ontwerp van de ruimte ook de ruimte als een sociaal-pedagogische omgeving waarin kinderen kunnen bijleren over wat het betekent om samen stad te maken.

Eigenaarschap
over de brede
omgeving

"Bij de keuze tussen veel delen of niets delen, gaat de keuze voor mensen in de stad meestal naar niets delen."

Wanneer mensen de keuze krijgen zal, volgens Jane, de meerderheid zich terugplooien op zichzelf weg van het publieke leven. Dit is een verarming voor stedelijk leven. Via inrichting kan het gemeenschappelijke bewust vormgegeven worden. Dit kan volgens Jane verder versterkt worden door vrijwillig publieke figuren te ondersteunen zodat ze 'betekenisvolle personen' worden voor de buurt.

Betekenisvolle
personen in de
brede omgeving

"Leven trekt leven aan." (Hoofdstuk 4 gaat volledig over de relatie trottoir en kinderen.)

Een centrale boodschap in het boek is het belang van 'levendigheid' in een stedelijke context. Hoe meer de inrichting meerdere gebruiken en tijdslots faciliteert hoe kwaliteitsvoller het leven in deze ruimte wordt. Hierin gaat ze dieper in op het belang van brede trottoirs en traphallen maar ook de uitloop van private ruimtes in de publieke ruimte. Dit is een architecturale en stedenbouwkundige opgave.

Vitaliteit in
de nabije
buitenruimte

Betekenisvolle personen
in de bredere omgeving

Het verhaal van Jane Jacobs is er een van actief verzet tegen een patriarchale en hiërarchische planningscultuur. Jane was ervan overtuigd dat een stad moet luisteren naar haar bewoners wil ze zichzelf rechtvaardig noemen.

Jane Jacobs was - ondanks alle kritieken op haar werk - zelf ook een 'betekenisvol persoon' voor haar buurt.

Groen Kwartier (Antwerpen)

Ontwerpteam:

Stéphane Beel Architecten, Lieven Achtergael Architecten, 360 Architecten, Collectief Noord, Michel Desvigne

Antwerpen morgen

CAAAP

AG Vespa

BEEL

Toegankelijkheid
en grenzen
in de nabije
buitenruimte

(c) Liesbeth Van Gorp (wooncoop)

Uitvinding: een speelbel.

Een aparte bel voor de kinderen. Eentje die je eenvoudig kan deconnecteren als je nood hebt aan rust of even niet gestoord wilt worden, maar eentje die ook leidt tot vlottere connecties met andere kinderen.

(c) BEEL

(c) Liesbeth Van Gorp (wooncoop)

ontmoeting en conflict
in de nabije buitenruimte

De deuren blijven 's avonds al gemakkelijker open staan omdat de ruimte vlak voor de deur veilige ruimte is. Gedeeld door ouders en kinderen.

Er zijn ruime ramen gericht op die gedeelde ruimte - en J. Jacobs leerde ons daarna dat 'leven meer leven aantrekt'.

(c) Liesbeth Van Gorp (wooncoop)

natuur
in de nabije buitenruimte

Over het gebruik van kunstgras hebben we verschillende meningen gehoord van kinderen. Voor sommigen straalt het professionaliteit uit en verbetert dat de kwaliteit van de voetbalmatches. Volgens andere kinderen moeten we toch ook wel altijd aan het klimaat denken bij het ontwerp van de buitenruimtes.

Over het algemeen gaat het meer over 'affordances' dan over materialiteit.

“Autovrij karakter zodat voldoende veilige omgeving wordt gecreëerd voor spelende kinderen, sterke buurtwerking en sociale cohesie waardoor buiten spelende kinderen steeds door iemand in de gaten gehouden worden.

Kinderen lopen bij elkaar binnen, vele woningen hebben een aparte ‘speelbel’, om het veelvuldige aanbellen te stroomlijnen, via sociale media houden burens elkaar op de hoogte wanneer bepaalde voorvallen niet door de beugel kunnen en hoe we samen een oogje in het zeil kunnen houden, ... zeer open en uitnodigende sfeer onder de kinderen, waarin iedereen welkom is om mee te komen deelnemen aan het spel (soms tot 20 kinderen die samen voetballen).”

- bewoonster Groen Kwartier

(c) Liesbeth Van Gorp (wooncoop)

vitaliteit
in de nabije buitenruimte

De stelling dat “kindvriendelijke ruimtes betekent dat er andere kinderen zijn” is misschien net iets te radicaal - maar de aanwezigheid van potentiële speelkameraden, schoolgenoten, en vrienden (en per implicatie ook andere ouders) draagt voor kinderen wél bij tot de appreciatie van de ruimte.

De lijst van sociale, mentale en zelfs lichamelijke meerwaarden van voldoende sociaal contact tijdens de jeugd is lang en kan ruimtelijk vertaald worden in speelplekken nabij de woningen en in de clustering van gezinswoningen rond collectieve ruimtes die ontmoeting en spel toelaten.

Dat mag op heel dagdagelijkse manieren zoals een grasveldje met bomen en wat bankjes.

(c) Liesbeth Van Gorp (wooncoop)

Dat er regelmatig ‘andere ouders - die we kennen’ aanwezig zijn in de gedeelde ruimte draagt bij tot een veiligheidsgevoel bij ontbreken van eigen ouderlijk toezicht.

Dat er fysiek afgeijnde (soms zelfs afsluitbare) ruimtes zijn voor de jongste kinderen biedt ouders een gemoedrust die de frequentie van het gebruik van die plekken ten goede komt.

Niet alle muren zijn inherent slecht - sommigen worden gebruikt voor balspelen - sommigen als grenzen tegen de auto.

Kind- en jeugdvriendelijkheid vs. de plaats van de auto

Een politiek gevoelige vanzelfsprekendheid:
de aanwezigheid van de auto staat haaks tegenover gevoelens van kindvriendelijkheid

Gerefereerd Artikel

In de studie '*Designing Urban Spaces to Enhance Active and Sustainable Mobility: An Analysis of Physical and Symbolic Affordances in School Squares in the Metropolitan Area of Milan, Italy*' van Federica Bianchi, Dafni Riga, Rossella Moscarelli en Paolo Pileri (2023) werden 416 schoolomgevingen geanalyseerd om sleutelfactoren te identificeren die de individuele mobiliteitskeuzes van personen beïnvloeden - met specifieke aandacht voor kinderen.

Uit de studie blijkt aan snel wat te verwachten viel: de aanwezigheid van de auto leidt tot minder veiligheidsgevoelens en tot een algemeen negatievere waardering van ruimtes als 'kindvriendelijk'. Met name op plekken zoals scholen - die voorzien zijn voor kinderen - is dit bijzonder problematisch

Het "typische" schoolplein ligt meestal op een anonieme plek die uitkijken op de straat, waarvan ze slechts gescheiden is door een smal trottoir. Dat trottoir is zelden een ruimte die echt is ingericht met erkenning van de school, en is niet bedoeld om te socializen. Het is eerder een doorgangszone, bepaald door de weg ernaast. Soms wordt dat trottoir vervangen door een korte parkeerzone aan de schoolpoort. Dat lijkt op het eerste gezicht beter dan enkel een stoep, maar blijkt verre van ideaal wanneer het op veiligheid aankomt.

Dit toont aan dat de inrichting van de publieke ruimte tekortschiet voor de meest kwetsbare gebruikers (kinderen, maar ook ouderen of mensen met een beperking). Zij krijgen onvoldoende plaats en worden gedwongen om voor spel of sociaal contact ofwel de straat in te nemen, ofwel hun toevlucht te zoeken binnen de schoolmuren.

Ook de derde meest voorkomende situatie – een parkeerterrein voor de deur – levert geen kwalitatief schoolplein op, noch voor kinderen, noch voor de bredere gemeenschap. Integendeel: het werkt als een negatieve symbolische prikkel, stimuleert autogebruik, geeft een verkeerd voorbeeld aan jongere generaties en draagt bij aan onduurzame mobiliteit.

(uit gerefereerd artikel)

Het autoluw of autoloos zijn van (een deel van) een project wordt unaniem gezien als iets dat positief bijdraagt tot de kwaliteit van een ruimte - en daarmee zeker ook ruimtes voor kinderen en jongeren. Dat valt eenvoudigweg te verklaren vanuit het idee dat kinderen hun inschatting van risico en gevaar nog in ontwikkeling is. Dat autoluw zijn wordt ook in het Groen Kwartier als grote troef gezien door enkele respondenten van de survey:

"Door context; een autovrije omgeving is zeker voor deze site een grote troef."

"Autoluwe buurt met veel groen, speeltuin, afgeschermd van grote wegen."

"Autovrij en groen binnengebied, parkeren aan de rand, gemengde functies, speelterrein en spelaanleidingen."

Het is pas vanaf ongeveer 10-14 jaar dat we kinderen beginnen vertrouwen met complexe verkeerssituaties - op dat moment beginnen mensen pas te beseffen dat andere mensen ook niet altijd de juiste beslissingen nemen en dat verkeersveiligheid dus niet enkel een individuele kwestie is maar een collectieve.

Tenslotte is ook het type wagen is een te overwegen kwestie - grote zware SUV's zijn - omwille van hun fysieke kenmerken - dodelijker dan kleine, lichtere wagens.

Nestelen in de Stad

(appartementen voor gezinnen)

Publicatie van de Bond van Nederlandse Architecten

Redactie: Jeroen Atteveld, Hilde de Haan, Jutta Hinterleitner, Jolanda Keesom, Carla Roo

Nestelen in de Stad - publicatie

Comfort, gezondheid en schaal
in de eigen woning

De architecten gingen zelf in gesprek met gezinnen. Ze inventariseerden de wensen en problemen van die gezinnen met behulp van zogeheten 'mental maps'. Dat zijn tekeningen waarin bewoners zelf hun ervaringen en ingrepen proberen weer te geven. Voor de architecten bleek deze onderzoeksmethode een openbaring. Het leverde hen 'warme' kaarten in plaats van een 'koude' plattegronden op.

Dit heeft onder meer geleid tot "tien gouden regels voor het realiseren van meer en betere gezinsappartementen". Uit die selectie blijkt ook de overtuiging dat kind- en jeugdvriendelijke woningen en woonomgevingen bovenal een collectieve verantwoordelijkheid zijn waar zowel ontwerper, beleid en corporaties een rol in hebben.

1 - Investeer in gezinsappartementen

2 - Woonmaatschappijen, keer terug naar sociale doelstellingen

3 - Woonmaatschappijen, denk bij groot onderhoud aan de woonomgeving

4 - Ontwikkelaars, durf groot te denken en fors uit te pakken

5 - Overheid, kies de rol van voortrekker en medespeler

6 - Architecten, wees leergierig

De architecten die bij deze studie betrokken zijn geweest, hebben ontdekt hoeveel juist zij, en hun vakbroeders en -zusters, kunnen bijdragen aan het leefbaarder maken van de steden voor gezinnen.

Maar ook van hen vraagt dat een nieuwe aanpak. Om te beginnen blijkt het belangrijk echt inzicht te verwerven in de ervaringen van gezinnen. Door met behulp van 'mental maps' precies te achterhalen wat gezinnen van hun woningen en buurten vinden, is een nieuwe visie ontstaan op het werk dat architecten voor gezinnen kunnen doen. De architect die louter op grond van zijn vakkennis denkt te weten wat goed is voor gezinnen, komt daar tegenwoordig niet meer mee weg. Wat dat betreft was de studie voor architecten een leerzame ervaring. Ze zagen met eigen ogen hoeveel woningen niet voldoen aan wat gezinnen wensen. Ze ontdekten welke oplossingen bewoners zelf hebben gevonden voor de problemen die de architect die hun woning ooit ontworpen heeft, niet heeft voorzien.

Dat was interessant, maar soms ook confronterend. In de communicatie met bewoners blijkt voor architecten nog heel wat in te halen. Tijdens de studie raakten de architecten er ook steeds meer van doordrongen dat het geen zin heeft om te werken aan een prototype Nederlands gezinsappartement, als tegenhanger voor de typisch Nederlandse eengezinswoning. Het typisch Nederlandse gezin blijkt vooral in de steden helemaal niet te bestaan. Daarom is nieuwsgierigheid en eigen onderzoek naar de wensen van bewoners bij elke opdracht onontbeerlijk.

De intensieve communicatie met de gezinnen heeft de architecten nog meer inzichten opgeleverd. Ze hebben bijvoorbeeld inspirerende verhalen gehoord over de vele manieren waarop mensen bestaande woningen naar eigen hand blijken te kunnen zetten. Als een oom al jaren tijdelijk in de annex van een klein appartement bivakkeert, is zo'n annex in algemene zin misschien op nog veel meer manieren te gebruiken.

En wanneer gezinnen hun ruim uitgevallen hal als bibliotheek, speel-, ontvangst- of werkruimte gebruiken, zit daar misschien een goed aanknopingspunt voor nieuwe ontwerpen in. Zo zijn ook de voordelen van kamers-en-suite en binnenwanden met vaste kasten herontdekt. En zijn de meeste balkons om praktische redenen afgekeurd: te klein en te smal om op te zitten of te spelen en hooguit geschikt om de was op te drogen of de dekens uit te kloppen. Zo ook lijkt de open keuken zijn tijd te hebben gehad. En ontdekten andere architecten dat Nederlandse portiek- of galerijwoningen nog best gehandhaafd kunnen blijven, met kleinere aanpassingen binnenshuis, op voorwaarde dat de directe woonomgeving veel compenseert.

7 - Betrek bewoners als ervaringsdeskundigen bij plannemakerij

8 - Pragmatisme is belangrijker dan regelgeving

9 - Maak collectieve ruimten beheerbaar

10 - Bundel krachten en werk ideeën uit

Het project biedt een veelheid aan concrete ideeën en aandachtspunten voor het ontwerp van gezinsappartementen.

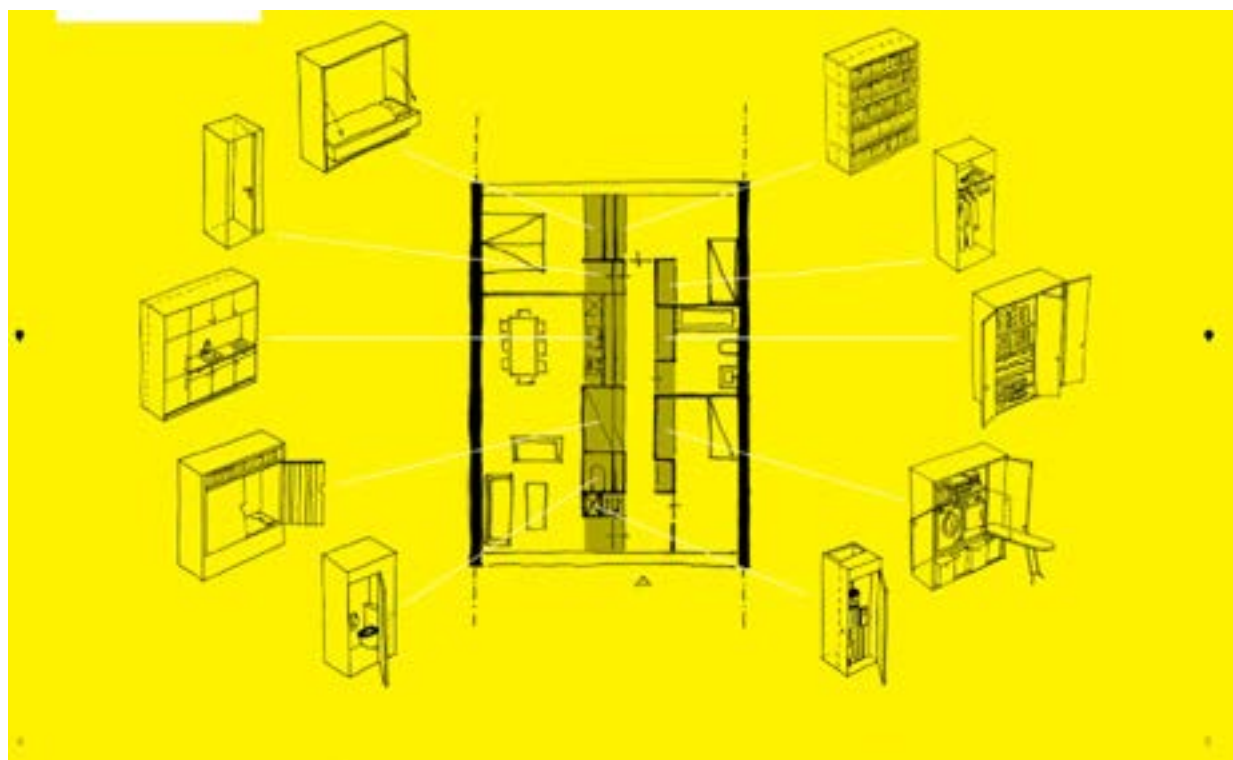
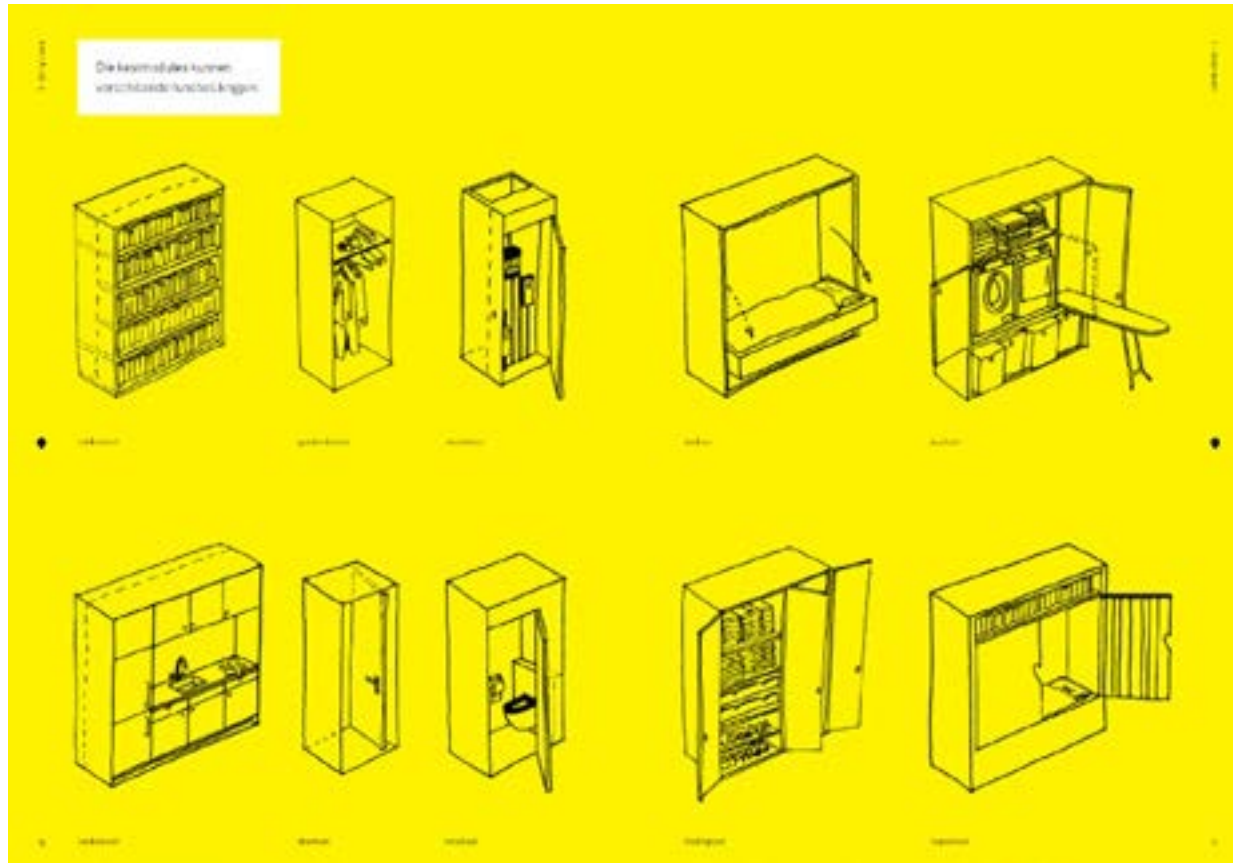
- Een kritische reflectie over de 'wenselijkheid' van stedelijk leven voor (en van) gezinnen (p. 13 - 19)
- Reflecties over kasten en bergruimtes (p. 39 - 42)
- Over 'slimme plattegronden' (p. 52 - 59)

Hoe kleiner de oppervlakte van een gezinsappartement, des te meer het aankomt op de mogelijkheden om ruimtes verschillende functies te geven doorheen de tijd.

- "De geschiedenis van gezinshuisvesting in de stad en de actuele redenen voor gezinnen om in de stad te blijven wonen" (p. 61 - 73)
- Over hoe het gezinsleven je iets meer van publiek naar privaat leven stuurt - en hoe dat leidt naar andere verwachtingen van een leefomgeving (p. 111 - 119)
- Over het belang van zachte overgangen tussen binnen en buiten (p. 122 - 131)

Met tussendoor steeds stukjes 'uit het leven gegrepen' van enkele families in hun woningen.

“Een moderne variant op ouderwetse inbouwkasten en vaste bergingen in huis. Dat is de oplossing die Katja Heid en Beatrice Montesano hebben bedacht voor het chronisch gebrek aan bergruimte van stadsgezinnen. Een standaard berging in de woning van 1,8 bij 2,5 meter die tegenwoordig in nieuwbouw vaak wordt aangehouden, splitsen zij op in modules voor een kastenwand van 30, 60 of 90 centimeter diep en met verschillende breedtes.” (p. 38-43 in publicatie)

De Groene Kaap

(Rotterdam, Nederland)

Ontwerpteam:

Ontwerp: Bureau Massa, LOLA Landscape

lola.land

groenblauwe netwerken

(c) LOLA Landscape

Het daklandschap sluit zoveel mogelijk aan bij het trage netwerk van de stad. De Groene Kaap omvat 7.600 vierkante meter aan daktuinen, welke voor 80% bedekt zijn met groen.

Het ontwerp bevat diverse natuurlijke speelelementen, zoals boomstammen, zwerfkeien en halfverhardingen, die het biologische functioneren versterken. De bruggen, die tot 30 meter hoog reiken, verbinden de vier woonblokken en binnenhoven met elkaar en zorgen voor een interessante “bovenstedelijke sfeer”.

- van projectwebsite

(c) Ebben

Schaal en natuur

in de nabije
buitenruimte

Vertrekkend niet vanuit de wenselijkheidsvraag van wonen op hoogte - maar acceptierend dat het voor veel gezinnen met kinderen een realiteit is dat ze in een appartement leven - wordt het interessant om te gaan kijken naar hoe we op hoogte toch kwalitatieve en publieke groenruimtes kunnen voorzien.

Daarbij moeten we misschien durven voorbij kijken voorbij waar wonen met een gezin aanvaardbaar blijft - en meer naar hoe we genuanceerd omgaan met toegankelijkheid van collectieve groenruimtes op elk verdieping.

Door met de morfologie van het gebouw te spelen, en door ook te denken aan bijvoorbeeld publieke (speel)ruimtes op hoogte, worden er echter andere constellaties tussen appartement en buitenruimte mogelijk, waarbij een harde bovengrens in verdiepingen in vraag gesteld kan worden.

Enkele bedenningen van een architect tijdens een workshopsessie met architecten binnen de studie:

“Typologie: ‘hofwoningen’. Op het 3de-4de niveau heb je het grondoppervlak (dak). De niveaus daarboven zijn hofwoningen. Dat is een interessant idee, want die hebben wel nog binding met de daktuinen.”

“Er zijn spelprikkelers geïntegreerd: bv. onderaan de trap kan je duwen op een knop en dan zo snel mogelijk boven lopen naar de tuin op de achtste verdieping. Er is daar een scorebord”

“Ik vroeg me af: waarom kijken we altijd naar het maaiveld en niet naar boven?”

Verticale afstand en vitaliteit

(het studiewerk van Gehl)

Uit twee van zijn boeken

'Life Between Buildings' (1971) en 'Cities for People' (2010)

life between buildings - review door urban design lab

cities for people - island press

schaal,
vitaliteit
en
eigenaarschap

van de gedeelde
buitenruimte
(en de bredere
omgeving)

In zijn boeken 'Cities for People' en 'Life Between Buildings' spreekt Jan Gehl over de noodzaak om aandachtig om te gaan met de bouwhoogte in woonomgevingen.

Zijn argument is dat de mogelijkheid tot interactie tussen de het maaiveld (publieke ruimte) en een appartement fundamentele begrenzings kent vanaf de vijfde verdieping. Dit verklaart hij onder meer door te wijzen op de anonimiteit die optreedt omdat je mensen hun gezichtsexpressie niet meer kan lezen vanaf deze hoogte.

Op vlak van kindvriendelijkheid wordt het argument dan dat controle van het kind vanuit het appartement deze zelfde begrenzing kent.

"Studies in nieuwe residentiële ontwikkelingen van Kopenhagen in 2003 tonen aan dat de 'activiteiten in en rond semiprivate buitenruimtes op de gelijkvloers of laagste verdiepingen' voor meer dan de helft uitmaken van alle buitenactiviteiten. Zelfs wanneer je weet dat de bewoners van die appartementen slechts 1/4e uitmaken van het totaal aantal residenten."

"In straten met lage gebouwen blijft alles zichtbaar zover als het oog kan reiken (bredere horizon). In hoogbouwomgevingen blijft enkel de gelijkvloers binnen het blikveld."

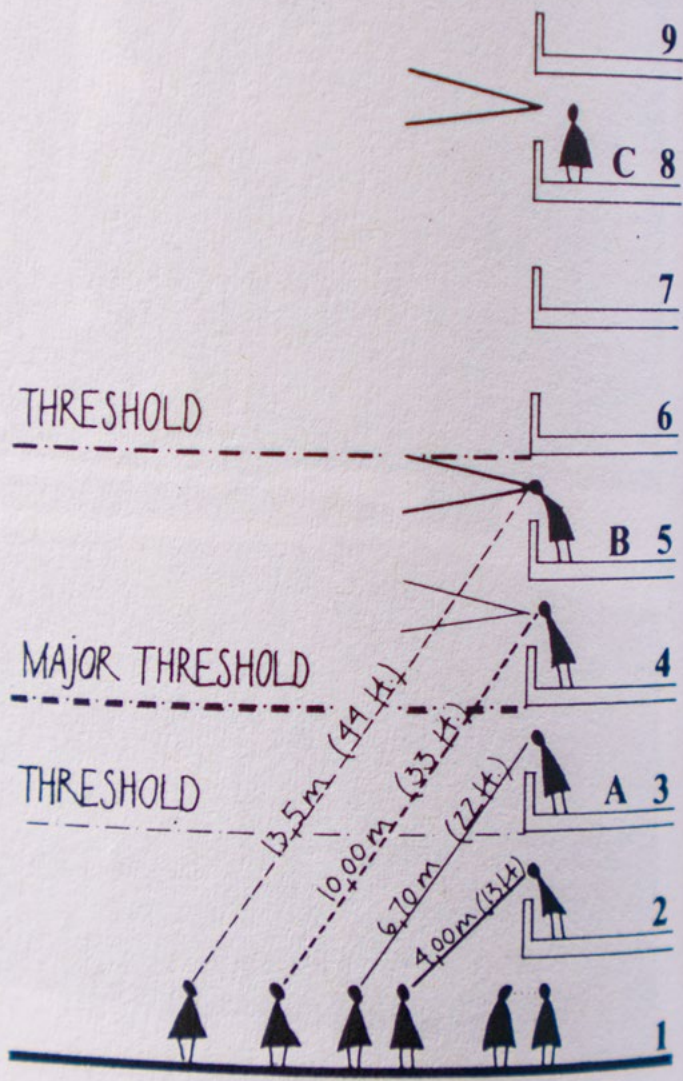
"Communicatie vanuit hoge gebouwen en hun omgeving is desgevallig uitmuntend vanuit de twee lagere verdiepingen en haalbaar vanuit de derde, vierde en vijfde verdieping. Van daaruit kan het stedelijke leven gevolgd worden. Praten, roepen en grote lichamelijke gebaren kunnen nog gelezen en begrepen worden. Je kan er nog deelnemen aan het stedelijke leven. Boven de vijf verdiepingen verandert die situatie ingrijpend. Vanaf hier zijn details niet meer zichtbaar. Mensen kunnen niet meer herkend of gecontacteerd worden. Goede dialoog wordt nagenoeg onmogelijk. Boven de vijfde verdieping zou de toegang beperkt moeten worden tot enkel het personeel van de luchtverkeersleiding."

"At any rate, they no longer belong to the city."

Laat het duidelijk zijn dat Gehl ervan overtuigd is dat betekenisvolle communicatie moeilijker wordt naarmate je meer verticale afstand creëert tussen twee personen. Maar de conclusie daaruit trekken dat woningen voor gezinnen niet boven de vier verdiepingen hoog mogen liggen - neemt niet weg dat er wel degelijk gezinnen hoger (moeten) wonen. En ruimtelijke kwaliteit is daar ook helemaal niet onmogelijk, maar vraagt specifieke aandacht voor onder meer:

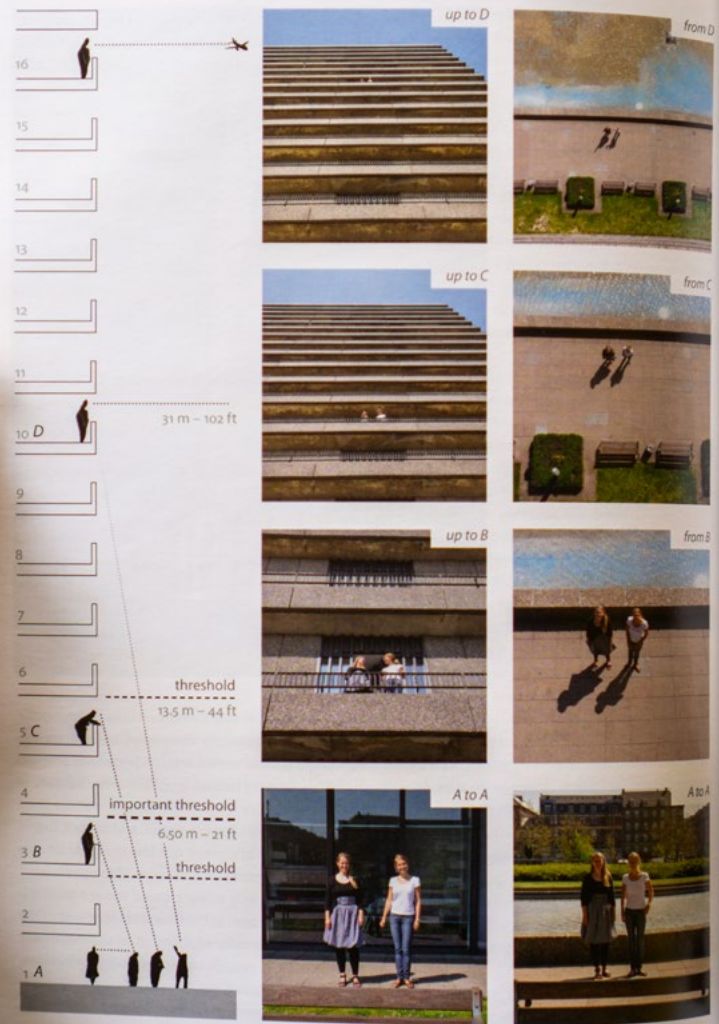
- * Visuele en auditieve verbindingen tussen woning en nabije buitenruimte.
- * Collectieve (buiten)ruimtes op hoogte (alternatief maaiveld op hoogte).
- * Vlotte fysieke verbinding tussen woning en die buitenruimte (betrouwbare liften, comfortabele en veilige trappen, etc.).
- * Collectief toegankelijk sanitair op de gelijkvloers
- * Eenvoudige en vlotte toegang tot het gebouw

(c) Jan Gehl

senses and tall buildings

40 cities for people

(c) Jan Gehl

Vitaliteit.
overall.

Activities and play habits (citaat uit: Life Between Buildings)

Er is een Scandinavisch spreekwoord welk alles uitlegt: *mensen komen naar waar mensen zijn.*

(Zie ook Jane Jacobs eerder: "leven trekt leven aan.")

Een reeks kinderlijk geschreven onderzoeken bewijst dat laat kinderen graag contact met anderen hebben. Onderzoeken naar de speelgewoonten van kinderen in woonwijken, tonen daarenboven aan dat ze vooral graag spelen op plekken waar de meeste activiteit is, of waar de grootste kans is dat er iets gebeurt.

Zowel in wijken met eengezinswoningen als in de omgeving van appartementsgebouwen **spelen kinderen vaker op de straat, in parkeerruimtes en bij de ingangen van woningen dan in de speelplekken die speciaal daarvoor zijn ontworpen**, maar achter de huizen of aan de zonnige kant van meergezinsgebouwen liggen, waar geen verkeer is en niemand naar hen kijkt.

Schaal

van de ramen
in een gebouw

(links) een raam op kinderhoogte in een kleuterschool
(rechts) een raam voor jonge passagiers op een veerboot.

Gehl wees overigens ook op het belang van ramen op hoogte van kinderen. Het kunnen zien van wat er gebeurt is niet enkel een potentiële aanleiding tot buitenspel, maar wordt door kinderen ook geapprecieerd omdat het kunnen observeren van de buitenruimte als een vorm van bezigheid erg geapprecieerd wordt.

J. Gehl: "kijkers van alle leeftijden hebben het recht om te zien wat er gaande is." en "kijken is een kwestie van mooie zichten en ononderbreken zichtlijnen."

Vitaliteit.
Overall.

Dingen gebeuren omdat andere dingen gebeuren.
Life Between Buildings (c) Jan Gehl

Toren van Babel

(Rotterdam, Nederland)

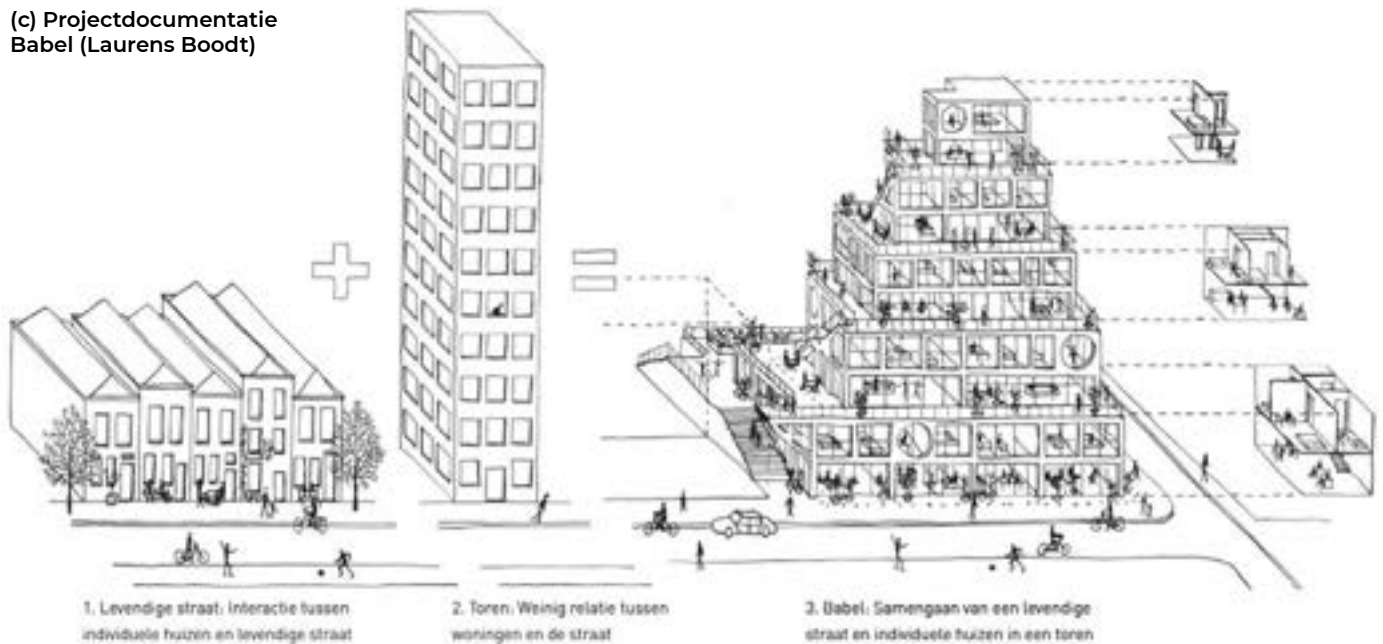
Ontwerpteam:
Laurens Boodt

Projectdocumentatie

Laurens Boodt

Open oproep gezinsappartementen

(c) Projectdocumentatie
Babel (Laurens Boodt)

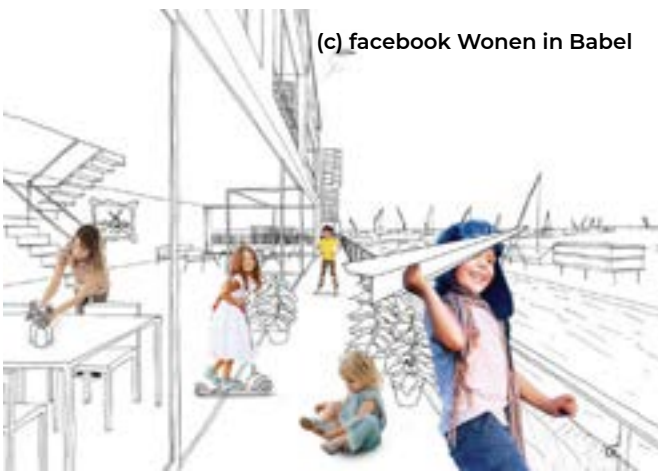

De meest opvallende kenmerken van Babel zijn de piramidevorm en de trappen aan de buitenzijde van het gebouw. De architect omschrijft het als een omkeren van een typologie, en een combinatie van de charmes van rijwoningen met de meerwaarden van gestapeld wonen.

Waar de traphallen gewoonlijk aan de binnenkant van een gebouw voorzien worden, zijn ze in Babel naar buiten getrokken - een idee dat je bv. ook terugvindt in het **8HOUSE van BIG Architecten**. Die omdraaiing heeft grote gevolgen op het mogelijke gebruik van het gebouw.

Zo worden de terrassen bij de woningen worden veel 'publieker' door aanvullende passage via de trappen. Dit kan leiden tot meer contact en interactie, en biedt voor kinderen verschillende speelmogelijkheden in de buitenlucht. De opzet was het creëren van een 'verticale woonstraat' - met alle kenmerken die een klassieke, autovrije straat ook heeft. Op de renders zie je zo groen, babbelende ouders op een terras, spelende kinderen, etc.

(c) facebook Wonen in Babel

(c) projectdocumentatie (Laurens Boodt)

Het project - met 24 woningen tussen 80m² en 190m² - werd door de jury unaniem als winnaar gekozen in de Rotterdamse open oproep gezinsappartementen (2016). Het toont daarmee aan dat experiment wel degelijk nog ruimte krijgt binnen het architectuurdiscours - en dat we bereid zijn om met nieuwe woonvormen te experimenteren.

(c) Evabloem / Sylvana Lansu

(c) Evabloem / Sylvana Lansu

“Op de straten rondom het woongebouw en in de collectieve tuin spelen kinderen verstoppertje en raken burens met elkaar in gesprek.”

Het project confronteert ons ook met de realiteit waarin architecturale concepten en ideeën een bijzonder lange weg af te leggen vooraleer ze uitgevoerd zijn, en dat er in die periode allerlei technische en financiële compromissen gesloten worden die de robuustheid van de basisideeën grondig het vuur aan de schenen legt.

vitaliteit en
schaal

in de nabije
buitenruimte

Zo zie je dat de ‘straten’ rondom het gebouw hier uiteindelijk vertaald werden naar smallere, metalen ‘trappen’ langs de gevel en naar terrassen en circulatieruimtes. De vraag is dan of er geen kwaliteit verloren is in die vertaling. Hoeveel snel besparen we op kindvriendelijkheid?

Wanneer kindvriendelijkheid tot in de kern van een architecturaal concept vervat zit, dan zal dit doorheen een proces ook niet verloren gaan. Vandaar dat het van belang is om de aandacht van kinderen niet te beperken tot specifiek vormgeeflijke principes, maar tot in de basisopzet van een project (en zelfs tot *maatschappelijk belang*).

Evabloem / Sylvana Lansu

Kindvriendelijkheid

- een persoonlijke kwestie

comfort en
gezondheid

in de **eigen**
woning

Ideeën over 'kindvriendelijkheid' zijn in zekere mate ook steeds persoonlijk, en hangen samen met individuele ideeën over opvoeding, culturele achtergrond en met de eigen opvoeding als ouder.

Niettemin bleek uit de vele overlappende of gelijkaardige reacties uit de survey wel dat er een gedeeld idee bestaat over wat 'goede' woonomgevingen zijn. Die overlap tonen enerzijds de effectiviteit van de marketing als 'kindvriendelijk' - maar anderzijds leren ze ons dat bepaalde basiskwaliteiten (autoluwe omgevingen, nabije en natuurlijke speelruimte, sociale contacten en controle, e.d.m. weldegelijk erkend worden als essentiële elementen van een kindvriendelijke leefomgeving.

Waar de meeste respondenten die kwaliteiten terugvonden in nieuwe woonvormen of architecturale typevoorbeelden, vonden anderen die kwaliteiten ook terug in de eigen woning:

- * Voldoende **kind-privacy** (ieder kind zijn eigen slaapkamer),
- * in leefruimte een **flexibele zone**
voor dingen zoals: *luierhoek, spelhoek, gamehoek, hobbyhoek, boekenrek,*
- * **akoestisch comfort** (2 deuren tussen living en slaapkamers),
- * **private tuin** (40m²) voor kleine kinderen,
- * contact met **planten en grond en dieren**,
- * **veel bergruimte, veel bergruimte, veel bergruimte**,
- * **brede inkomhal** voor dingen zoals: *kinderwagen, buggy, fietsjes, boekentassen, sportgerief, regenkledij, ...*
- * **wij kunnen een feest geven** voor 16 personen,
- * **tweede badkamer** voor oudere kinderen,
- * veel **flexibiliteit** naar inrichting.
- * **ontdekkingsruimtes** voor kinderen (kelder) (*child cave*).

Pattern 203 uit A Pattern Language - Child Caves: Wherever children play, around the house, in the neighborhood, in schools, make small "caves" for them. Tuck these caves away in natural left over spaces, under stairs, under kitchen counters. Keep the ceiling heights low - 2 feet 6 inches to 4 feet - and the entrance tiny.

Pieter de Hooch (c) Mother and daughter bed alcove | (rechts) Sergio Fernandez: Vill'Alcina

Sergio Fernandez (c) Vill'Alcina

Cohousing Jean (Gent)

Ontwerpteam
ECTV Architecten

ECTV Architecten

Architectuurplatform Gent

SOGENT

Het ontwerp van ECTV gaat uit van een langgerekt, L-vormig bouwvolume tegen de bestaande noordelijke perceelgrens. Alle woningen worden op de grote gemeenschappelijke buitenruimte georiënteerd en hebben op die manier een evenwaardige relatie tot deze tuin. Door het inbrengen van luifels wordt een subtiele overgang gecreëerd tussen collectief en privaat. De luifel zorgt ook dat de woning in de zomer niet oververhit kan raken. Afwisselend bestaat de luifel uit een open lamellenstructuur of uit een gesloten balkenstructuur met daarop groen. Waar de luifels beloopbaar zijn bestaan ze uit beton. Achteraan op het perceel gaat de luifel over in een overdekt terras tussen de gemeenschappelijke functies.

- Tekst van website SOGENT.

(1) Voldoende lichtinval kan kleine ruimtes groter doen aanvoelen en zijn over het algemeen aangenamer om in te vertoeven. (2) Voorzie voldoende (afsluitbare) bergingen - ga hier creatief mee om (voorzie bv. berging onder de traptredes. (3) Een directe toegang tot een gedeelte buitenruimte is een troef. (4) Maak gezellige ruimtes (denk daarbij ook aan de duurzaamheid van het materiaalgebruik). **(5) Houd er rekening mee: wanneer er kinderen zijn zal er gespeeld worden.**

(c) Filip Dujardin

Cohousing Jean is een levendige omgeving die ons kan bijleren over hoe aandacht voor licht en gezelligheid bijdragen tot kwalitatieve collectieve ruimtes.

De architecten hebben daarenboven erg goed nagedacht over de materialisatie van de buitenschil. Het materiaalgebruik is aangepast in functie van bereikbaarheid en gebruik.

Bij bereikbare delen van de muur is er gebruik gemaakt van een gevelsteen of houten beplanking, onbereikbare delen zijn gepleisterd.

Dit zorgt ervoor dat er minder snel schade optreedt door spelende kinderen en doorbreekt visueel de schaal van het project door nevenruimtes te creëren.

De projectpresentatie leert ons dat 'de groep ook een sociale meerwaarde wenst uit te dragen en open te staan voor de omliggende buurt.' Daarin ligt er een actuele zoektocht voor collectieve ruimtes, want: wie is daarin precies het collectief? Hoeveel van dat collectieve wens je volledig 'publiek' te maken - en wat wanneer er dan fietsen of speelgerief gestolen wordt? Hoe vaak staat de voordeur open? Wie sluit er 's avonds de poort? Staat die open of is die permanent gesloten?

(c) Filip Dujardin

(c) Filip Dujardin

Voorzie - in alle drukte - zeker ook plekken van rust

plekken van luwte
plekken van stilte
plekken prikkelarm

om te lezen
om huiswerk te maken
gewoon om te zijn

dat is kindvriendelijk
dat is mensvriendelijk

Wonen in hoge dichtheid: ook iets voor gezinnen?

Artikel door L. Karsten, E. Bekius en T. Dijkers (2011)

Lees hier het volledige artikel

(Akoestisch) comfort en gezondheid
van woning tot gedeelde buitenruimte

Vorm en materiaalgebruik in een ontwerp bepaalt mee het akoestische gedrag van een plek. - Houd hier rekening mee bij het bepalen van de meest intensieve speelplekken in een woonomgeving.

In **de Funen** heeft geen van de appartementen een eigen tuin. Sommige appartementen hebben zelfs geen enkele vorm van buitenruimte. De loggia is in sommige gevallen bij de woning getrokken om een te klein woonoppervlakte toch iets te vergroten. Een eigen buitenplek wordt vooral gemist om 's avonds als de kinderen in bed liggen nog even buiten te kunnen zitten. Toch valt het op dat een eigen tuin door maar weinigen als een ambitie wordt geformuleerd.

Een privétuin wordt niet echt gemist omdat de publieke ruimte op het park goed functioneert als een buitenspeelplek. De respondenten vinden het zelfs leuker voor de kinderen omdat hier veel andere kinderen zijn waarmee gespeeld kan worden. Ook de ouders vinden het leuk, omdat ze hier 'gedwongen' worden om mee te gaan met de kinderen om toezicht te houden en er zodoende contact met andere gezinnen ontstaat:

"Nee, wat ik het handige eraan vind, als je kleine kinderen hebt, is een buitenruimte fijn omdat je dan niet per se je deur uit hoeft als ze buiten aan het spelen zijn in de tuin. Maar het fijne aan dit is dat je niet binnen de hekken van je eigen tuin zit waar hij als enig kind in z'n eentje zou moeten spelen. Hij gaat hier naar buiten en er zijn nog tien anderen die ook aan het buitenspelen zijn."

Belangrijkste minpunt van het **Westerdokseiland** is toch wel het ontbreken van een ruimte waar kinderen echt hun gang kunnen gaan. Het is voor de geïnterviewden duidelijk dat de koertjes voornamelijk zijn ontworpen voor volwassenen en niet of onvoldoende gedacht is aan het gebruik door kinderen. Kindergeluiden en overlast van oudere kinderen en tieners hebben in twee curs gezorgd voor bordjes met als opschrift: "**Deze koer is geen speeltuin**".

"Ja, er zijn misschien wel meer gezinnen gekomen dan ze verwachtten, maar deze flat is gewoon echt een gezinnen afdeling. Dus hoezo ga je dan zo'n bord ophangen? Als dat bord er vooraf al hing, was ik hier niet komen wonen." (vader van twee kinderen)

De praktijk is dat sommige ouders en kinderen het bord maar gewoon negeren.

"Want kinderen zijn ook bewoners, dus die mogen ook van die koer gebruik maken. En dat ze dan een beetje kindlawaaï veroorzaken dan hoort dat er gewoon bij."

Woningen Lijnmolenpark (Gent)

Ontwerpteam

DENC-Studio, BLAF Architecten, OMGEVING

DENC-Studio

Architectuurplatform Gent

SOGENT

(c) Omgeving

Natuur en
eigenaarschap

in de nabije
buitenruimte

Het Lijnmolenpark toont ons dat ondanks de moeilijkheid om kind- en gezinsvriendelijke woonomgevingen in concrete checklists te vatten, er wel al veel bereikt kan worden met een aantal basisaandachtspunten.

De woningen aan het Lijnmolenpark zijn een inbreidingsproject van 31 kavelwoningen en tien sociale woningen rond **een gedeelde autoluwe groenzone**. Het project heeft sterk ingezet op **betaalbare woningen** die **energetisch efficiënt** zijn.

De gedeelde buitenruimte is niet gedefiniëerd met veel meer 'programma', waardoor de invulling van de buitenruimte veel meer een kwestie wordt van toe-eigening door bewoners zelf.

(c) SOGent

(c) Omgeving

En hoewel er private buitenruimtes zijn aan elke woning, is er hier toch voor gekozen om de trampoline in de gedeelde ruimte te plaatsen. En hoewel het zwembadje best in de tuin achterin past, is het leuker om met de buurkinderen te spelen.

Er is een schuifafje voor de kleinsten, er zijn palletten om mee te knutselen, er ligt altijd wel ergens een verloren bal, er is een basketbalring. Dit is een plek waar er gespeeld (geleefd) wordt. Dat valt te lezen in de plekken waar het gras platgetrapt is door de zolen.

Parkeren doe je aan de randen van het gebied. Een respondent liet ons weten dat er 'bolderkarren' zijn die maken dat je je boodschappen eenvoudig vanuit de auto naar je woning kan brengen.

Korbeek Winners

(Leuven)

Ontwerpteam

Carton123 en Jan Minne (foto's door Olmo Peeters)

carton123

af asia archzine

AR-TUR

archello

A+

Natuur en
eigenaarschap

in de nabije
buitenruimte

Korbeek Winners is een ode aan de kleinere vormen van collectiviteit. Wanneer we het over 'schakelwoningen' hebben - zou het hierover moeten gaan. Het aaneenschakelen van woningen met gedeelde ruimtes - ruimtes die iedereen op eigen manieren kan gebruiken en interpreteren, maar die tegelijk ook voor gedeelde activiteiten gebruikt kunnen worden.

Het project omvat vier woningen - elk met een voordeur die leidt naar een overdekte buitenruimte. Een speelstraat die niet dermate 'publiek' is, maar die geen onderscheid in materiaal maakt.. De stoeptegels komen het project zo binnen.

"Een sprong in snede laat toe om binnen het maximaal beschikbare gabariet een extra verdieping te puzzelen." (In de woorden van de architecten)

Wat onder meer interessant is aan dit project is dat er in elke ruimte aandacht is besteed aan voor wie de ruimte precies bedoeld is.

De overgang van publiek naar collectief voor de vier kan gecontroleerd worden door een poort. Die poort is met aandacht ontworpen en de grens kan flexibel gecontroleerd worden.

(Je kan ook enkel een deur openzetten, wanneer dat comfortabeler aanvoelt.)

(c) Olmo Peeters

(c) Olmo Peeters

De overgang van de collectieve ruimte (inclusief tuintje) splitst zich via drie deuren op naar enerzijds twee woningen (één met de trap toegankelijk) en anderzijds een ruimte die erna uitgaat op de twee andere voordeuren.

(Wie precies heeft er de sleutel van die onbepaalde deur? Enkel de bewoners van de twee units wiens voordeuren erachter liggen? Wordt het een voordeur genoemd?)

Diezelfde ruimte heeft - naast de ene gedeelde en twee persoonlijke voordeuren - ook nog gedeelde berging. Dat is altijd nuttig.

De rest van de gelijkvloers bestaat uit de twee units - elk met een gezellige veranda en een privé aanvoelend terras.

(c) Olmo Peeters

Op de tweede verdieping vinden we een buitenterras dat gedeeld wordt door twee woningen. Je moet als bewoner dat gedeeld terras over om tot bij één van de slaapkamers te geraken. Er is wel nog een dak boven het hoofd op dat moment.

Er is bijzonder ruim en bewust omgegaan met ramen en lichtinval in de woningen.

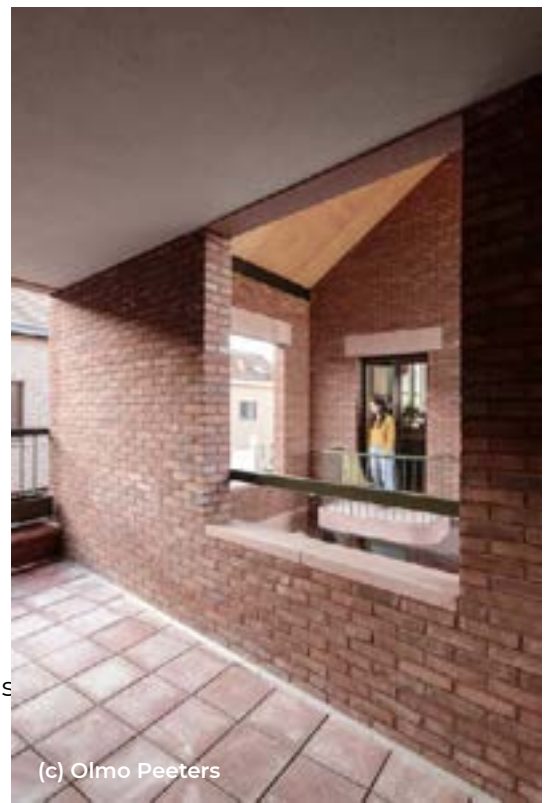
In de mooie woorden van Edith Wouters (AR-TUR):

De architecten ontwierpen deze woning dus voor een 'uitgebreide familie', een term uit de culturele antropologie voor een kerngezin, aangevuld met andere familieleden. De vier huishoudens delen geen leefruimte, maar wel een gemeenschappelijke tuin en binnenstraat, een wasplaats en ondergrondse berging. Omdat ze geen leefruimte delen, gaat het hier volgens de definitie van de provincie Vlaams-Brabant niet om 'co-housing', maar om 'co-wonen'.

Om de combinatie co-wonen en binnenstraat mogelijk te maken, puzzelden de architecten in plan en snede met vier woontypes: een deels ondergrondse duplexwoning met patio en vier slaapkamers, een gelijkvloerse levensloopbestendige woning, een duplex op niveau 1 en een meer traditioneel appartement.

(c) Olmo Peeters

(c) Olmo Peeters

was

“Het zou een statement zijn geweest het project in een ander materiaal uit te voeren”, zeggen Joost en Els van Carton123. “De meergezinswoning maakt immers al een opvallende schaa sprong ten opzichte van de smalle, overwegend bakstenen rijwoningen in de straat.” Er waren genoeg andere redenen waarom de buurtbewoners het gebouw als controversieel zouden hebben kunnen ervaren. Quod non. Kinderen uit de buurt maken gretig gebruik van de doorsteek naar het collectieve speeldomein van de inwonende speelkameraden, terwijl hun ouders al eens een babbeltje slaan in de genereuze overdekte ruimte.

(Edith Wouters - Projectverhaal Korbeek Winners uit Toolbox Dorpse Architectuur in A+)

En in de mooie woorden van één van de respondenten van de survey:

Hoewel de specifieke situatie van de opdrachtgever hiervoor de aanleiding was, leidt die mix van typologieën tot een architectuur die een cultuur van **gedeelde zorg** stimuleert, en niet in de laatste met het oog op kinderen.

Die profiteren misschien wel het meeste van het project.

Met een royale gedeelde tuin, speelkamers en -kameradjes in de onmiddellijke omgeving, verharde speelruimte bij de entree van het project, passieve oppas door de bure n, etc.”

“Zij zijn groot en ik ben klein, en dat is niet eerlijk.”

- Calimero

svizzera 240 - house tour

Robert Therrien

Benedetto Bufalino

(c) Svizzera 240 - House Tour

Het is vervelend wanneer je naar een concert gaat maar het podium niet kunt zien omdat er iemand voor je zicht staat. Op dezelfde manier is het vervelend wanneer je elke keer een stoel nodig hebt om aan een kast te kunnen. Zeker wanneer daar iets in zit wat je dagelijks nodig hebt. Het is soms gevaarlijk wanneer er veel plekken in je huis zijn die je niet kan zien. Een hete kookpot boven ooghoogte. Een scherp stuk glas op de bovenste rek.

Schaal doet ertoe. Wil je je betrokken voelen op een ruimte - moet je die kunnen beleven. Wil je je veilig voelen moet je kunnen zien wat er zich rond je afspeelt. Ben je nieuwsgierig, dan ga je op verkenning.

Kinderen zijn aanwezig in dezelfde ruimtes als volwassenen - maar ze beleven die ruimtes op een fundamenteel andere manier - alleen al maar door hun ooghoogte en lichaamsbouw. Trappen zijn relatief groter voor hen dan voor ons. Klinken voelen zwaarder. Voor kinderen is alles in de wereld nog veel minder verplaatsbaar (fysiek). Tegelijk zien ze nog veel meer mogelijkheden in hoe het beter zou kunnen (ontwerp).

Tegenwoordig zijn sleutelgaten ondoorzichtig - vroeger waren er nog veel meer stiekeme kijkgaatjes overal. Deuren lijken steeds meer op muren.

- Welke hoogte is kindvriendelijkst?

(c) Robert Therrien - Under the Table

(c) Benedetto Bufalino - Picnic Table

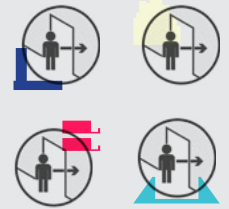
Plekken die bewust gericht zijn op kinderen of jongeren (jeugdhuizen, sportclubs, speelruimtes, scholen, opvang, dagverblijven, etc.) kunnen ons veel bijleren over hoe die plekken gericht zijn aangepast zijn aan de manier waarop kinderen en jongeren ze gebruiken.

Dat gaat niet steeds over grootse ideeën, maar vertaalt zich vaak in kleine, pragmatische aandachtspunten.

Een tweede (lagere) trapleuning voor kinderen, of over een bankje op kindhoogte, bijvoorbeeld.

Zwicky Süd

(Dübendorf, Zwitserland)

Ontwerpteam:

Schneider Studer Primas Architekten + Landschapsarchitect Lorenz Eugster

Swiss Architects

Architectuurwijzer

Archined

isometrie (c) Schneider Studer Primas Architekten

Porositeit beschijft het sociaalruimtelijk doorwaadbaar zijn en de functionele aanpasbaarheid van stedelijke en architecturale ruimtes die verschillende gebruikers- en inkomstgroepen aanspreekt in verschillende temporale ritmes. - vertellen: Stavrides 2018, Viganò 2018, Wolfrum 2018. Maar wat wilt dat eigenlijk precies allemaal zeggen?

Kind- en jeugdvriendelijke woningen en woonomgevingen vragen ons om erg gevoelig om te gaan met grenzen. De grenzen die kinderen ervaren zijn namelijk in veel gevallen talrijker en strenger dan deze die we als volwassenen ervaren. Die grenzen zijn belangrijk om er bv. voor te zorgen dat kinderen niet in gevaarlijke situatie terecht komen. Anderzijds moeten ze voldoende bevaagbaar blijven (poreus) - om een verkenning van zichzelf (het kind) en de wereld (het straat) mogelijk te maken.

Op één van de workshops die we in het kader van voorliggend onderzoek deden, nodigden we verschillende architecten uit om hun visie en ervaringen rond kind- en jeugdvriendelijk wonen te delen. Daar deelde één van de architecten met ons zijn fascinatie met het idee van **'porositeit'**:

"Het idee van porositeit interesseert me: het het niet verwarren van drempels met grenzen. Kinderen hebben nood aan grenzen om te leren wat veilig is, maar ze moeten er wel bewust en vrijwillig mee leren omgaan. Het idee dat we 'tot aan de vluchtheuvel en niet verder' toestaan, mag niet betekenen dat het 'achter den heuvel' niet meer veilig moet zijn. Dat vertaalt zich op allerlei schalen: een perceel afsluiten als "privédomein", en sterk opknippen en privatiseren is een frequente oplossing die soms ingaat tegen het kindvriendelijk wonen."

Grenzen beperken de ontwikkeling van een gezond sociaal bewustzijn. Het kunnen in handen nemen van die grenzen is een basis kinderrecht, maar welk niet enkel kinderen en jongeren dient. Het is een alledaagse kwaliteit waarmee je als individu je publieke aanwezigheid kan reguleren.

Zie bijvoorbeeld het linkse beeld op de volgende pagina - waarbij er een ruime en lichte traphal voorzien is (wat soms een verticale straat genoemd wordt) - waarvan het licht de woning binnen getrokken kan worden. Wat opvalt is dat de ramen die uitkijken op deze collectieve ruimte allemaal met gordijnen voorzien werden. Deed de ontwerper dat, of de ingehuisde bewoners? Die gordijnen bieden een gevoel van controle over de relatie die je aangaat met andere medebewoners. Anderzijds is er daardoor op de trap zelf een gevoel van sociale controle, die soms zelfs onnodig streng zou kunnen aanvoelen.

(c) Architectuurwijzer.be

(c) Architectuurwijzer.be

Op niveau van het huishouden verbetert goede porositeit het samenleven en het delen van “domestiek labuur” voorbij de familiale banden (bv.: jullie wassen de kleren van de burens, en zij verzorgen in ruil jullie tuin) [...] Op het niveau van de gemeenschap ontknopt porositeit zich tot gedeelde ruimtes en infrastructuren waar bewoners elkaar ontmoeten ‘voorbij de huiselijke sfeer’. [...] Op het niveau van de buurt kan porositeit zich dan weer leesbaar maken in het de levendigheid van de gedeelde publieke ruimtes op elke schaal (van stoeptegels tot op het Van Beverenplein.

- uit het boek: Cooperative Conditions: A Primer on Architecture, Finance and Regulation in Zurich (2024) Anne Kockelkorn, Susanne Schindler, Rebekka Hirschberg

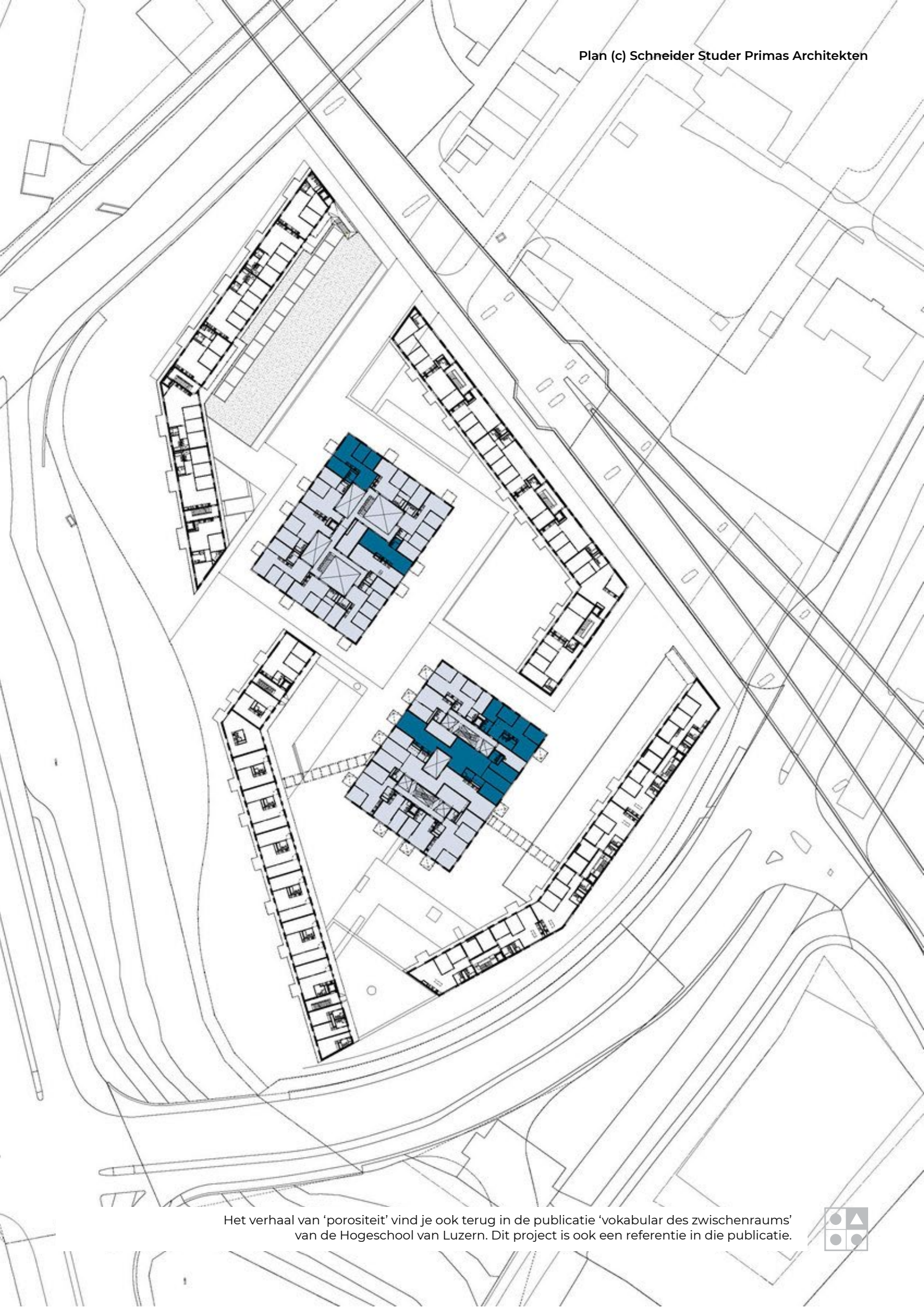

(c) Andrea Helbling

(c) Andrea Helbling

Porositeit gaat over verbinding - en de mogelijkheid om de wereld te verkennen van individuele kamer tot gezinswoning. Van privaat terras met uitzicht op een gedeeld dakterras tot gedeelde passerelles die op datzelfde dak uitkomen. Van autoluwe straat op het gelijkvloers tot de bruggen die verschillende gebouwen met elkaar verbinden. Ook die diversiteit in typologieën (zowel van woningen als van buitenruimtes) - maken van dit project een leerrijke omgeving in het nadenken over kind- en jeugdriendelijke woonomgevingen.

Collectief Goed

(Wooncoöperatie)

Vennoten:
de huurders zelf

Collectief Goed

HOME

COLLECTIEF GOED

WONEN

RENOVEREN

INVESTEREN

Na mijn verhuis voelde ik mij een andere mens. Vroeger betaalden we ons blauw aan een krot. Nu betalen we een correcte prijs voor een goede woning. Ik heb veel minder stress omdat we financieel wat meer ademruimte hebben. Ik voel me veel gezonder. Onze kinderen doen het veel beter op school. Dat is logisch. Ze hebben eindelijk de nodige ruimte om rustig te studeren.

Het recht op wonen is verankerd in de Belgische grondwet en in de Vlaamse wooncode. Jammer genoeg vertaalt zich dat nog niet in de praktijk. De groei van het aantal sociale woningen gaat heel traag. De noodzakelijke renovaties in de sociale huisvesting doen het reële aanbod zelfs tijdelijk krimpen.

De huisvestingsmaatschappijen zien zich verplicht sterk verouderde leegstaande sociale woningen openbaar te verkopen omwille van de te hoge renovatiekost. Deze woningen komen zelden bij de juiste doelgroep (met name gezinnen met een beperkt inkomen) terecht. Te vaak krijgen deze panden een lichte opfrisbeurt om ze meteen met serieuze winsten door te verkopen of aan dure prijzen te verhuren. Zo verdwijnen woningen uit het sociale aanbod.

De private huurmarkt, die voor veel gezinnen het laatste vangnet is, staat erg onder druk. Gezinnen botsen steeds op dezelfde muur: er zijn bitter weinig geschikte woningen voor grote gezinnen met klein budget.

(- Staat er te lezen op de website van Collectief Goed)

Het is een best uitdagend om eengezinswoningen kwaliteitsvol te renoveren met beperkt beschikbare middelen (maximaal 130.000€ per pand). Dat kan niet met woningen met grote stabiliteitsproblemen of die belangrijke structurele aanpassingen vergen. We zijn dus selectief in de keuze van de huizen.

Sommige onderdelen van het renovatieproces, zoals uitgebreide dakwerkzaamheden, vergen de tussenkomst van gespecialiseerde aannemers. Met hen streven we naar langdurende structurele samenwerking die zowel het aannemingsbedrijf in kwestie als onze eigen organisatie zekerheid biedt over de zowel de geleverde goede kwaliteit als de correcte prijs. Ook met onze architecten streven we naar samenwerking op lange termijn.

Kind- en jeugdvriendelijk wonen is een beleidsoverschrijdende kwestie en gaat naast betaalbaar wonen ook over armoedebeleid, educatie, sport en cultuur.

Kind- en jeugdvriendelijk wonen is een multidisciplinaire kwestie - laat het 'wonen' daarin ons niet afleiden van een holistische kijk op de plaats van het kind in de samenleving.

Een stad waar kinderen op straat moeten slapen kan zich maar moeilijk kindvriendelijk noemen. Toch?

Daarom is elk initiatief dat betaalbaar wonen mogelijk maakt (specifiek voor gezinnen) toe te juichen. Zo ook Collectief goed - een wooncoöperatie voor grote gezinnen met een klein inkomen.

Hun werkwijze is dat ze moeilijk te renoveren panden overnemen (via erfpacht) van de woonmaatschappij (WM), deze dan renoveren, financieren en sociaal verhuren via de woonmaatschappij. Elke huurder is vennoot. Ze zijn vertegenwoordigd in het bestuur en hebben een reële stem in de algemene vergadering. Ze zijn mede-eigenaar van de coöperatie.

Binnen de coöperatieve werking ondersteunen bewoners elkaar op diverse levensdomeinen (**niet enkel wonen**).

"Het woonaanbod, zowel sociale als private huur voor gezinnen die 3 of meer slaapkamers nodig hebben, is zeer beperkt, duur en/of kwalitatief ontoereikend. Een betaalbare en kwalitatieve basiswoning met woonzekerheid in een veilige buurt waar kinderen zich kunnen ontplooien en ruimte hebben om te studeren is essentieel. Als deze basisbehoefte is vervuld, kunnen ook de ouders hun (mentale) gezondheid, werk, opvoedingstaken en maatschappelijke positie verbeteren. We merken dat één- of twee- ouder-gezinnen die bij Collectief Goed komen wonen, na een paar maanden de problemen en kansen aanpakken op andere levensdomeinen en daar de ondersteuning van de coöperatieve werking goed bij weten te benutten."

- Respondent van de survey en fiere medewerker van Collectief Goed.

Huisje, Tuintje

En de kavelwoning voorbij

Stadsessay en editorial

Stadsbouwmeester Gent, Matthias Blondia en Sofie Van Ginderachter

Stadsessay Huisje Tuintje

De kavelwoning voorbij

KAVELWONING Meule - Licht Geschakeld (DENC-Studio)

(c) Jan Agten

KAVELWONING Spade-Zaam - Gevel ontdebeld (Jan De Vylder & Inge Vinck)

Huisje Tuintje is een stadsessay - opgebouwd rond 15 stellingen - die een pleidooi zijn voor nieuwe woonmodellen in de stad. Het is een essay dat vertrekt vanuit de noodzaak om de klassieke Vlaamse woondroom van 'grondgebonden eengezinswoning met private buitenruimte te bevragen.

Het essay wordt gevoed door verschillende projecten uit de database architectuur.gent - en hoewel het niet gaat over kind- en jeugd vriendelijk wonen specifiek, is 'wonen in de stad' wel een realiteit voor veel kinderen en jongeren. We raden vooral aan om het volledige essay eens te doorbladeren, maar lichten hier graag enkele delen uit.

STELLING 4

Wik je woorden. We duiken verder in de terminologie: Wat bedoelen we eigenlijk met 'gezinsvriendelijk wonen'? Die vraag is minder eenvoudig dan ze lijkt.

In het essay worden begrippen als 'gezin' en 'gezinsvriendelijk' kritisch onder de loep genomen. Gezinnen - en de manieren waarop ze samenleven - zijn vandaag veel diverser geworden in samenstelling dan het klassieke idee van een 'kerngezin'. Ook nieuwe woonvormen moeten die realiteit erkennen.

Daarmee komen we bij de tweede valkuil: de rigide koppeling tussen woningtypes en woonwensen. In Gent staat 'compact wonen' synoniem voor appartementen en 'gezinsvriendelijk wonen' voor grondgebonden woningen. Maar dat onderscheid is achterhaald en woonwensen veranderen, net zoals onze samenleving dat doet.

Het essay roept op om onze regelgeving (zoals algemene bouwreglementen, stedenbouwkundige regelgevingen en verzekeringsmatige kwesties) opnieuw te bekijken om nieuwe woonvormen ook juridisch mogelijk te maken. Want ook daar wringt soms het schoentje.

STELLING 10

Woon in een accordeon. De uitdaging ligt in het ontwerp van woningen die ruimte bieden voor toeëigening. Ruimte om te spelen, werken, eten en rusten, op een manier die zich aanpast aan de veranderende behoeftes van het gezin of de bewoner. Dit vraagt om woningen met de mogelijkheid om de ruimtes aan te passen, om te schuiven, om ze naar eigen wensen in te richten en opnieuw te organiseren, zoals een accordeon die zich in verschillende vormen uitstrekt en samenvouwt

In het essay staan ruimtelijke principes die je trachten te helpen op een andere manier naar de woning te kijken. Het daagt ontwerpers uit om kritisch te zijn ten opzichte van klassieke ideeën over wat een woning is, en hoe zich dat vertaalt in grondplannen en snedes. Er mag niet enkel vanuit ruimtelijk rendement nagedacht worden, maar vanuit nuance en vanuit een erkenning dat de behoeftes van gezinnen vandaag zeer divers zijn.

Woonkwaliteit moet je kunnen ervaren. Wanneer mensen zien hoe goed ontworpen woonmodellen levensechte oplossingen bieden, kan vertrouwen groeien in alternatieven. Deze opdracht legt de verantwoordelijkheid bij professionals: verder kijken dan de marktlogica en het status quo. Samen moeten we regels en conventies kritisch in vraag stellen en vrijgespeelde marges verkennen met pilootprojecten. Die experimenten verruimen het palet aan woonoplossingen, afgestemd op Gent en haar inwoners.

Gemengd Woonproject DEK - Betaalbare woningen in bel-étage (BLAF Architecten / ONIX / eld)

Cohousing Gecco - Vanuit het landschap bepaald (Dhooge & Meganck architectuur+ DENC Studio)

Eenzelfde oproep om verder te gaan dan het denken in klassieke kavelwoningen valt ook te lezen in de editorial 'de kavelwoning voorbij' van Matthias Blondia en Sofie Van Ginderachter. Kavelwoningen waren een initiatief waarbij ruime stadswoningen gebouwd werden op kavels die de stad Gent ter beschikking stelde aan jonge gezinnen. De stad kocht verwaarloosde panden op, maakte de grond bouwrijp en verkocht die tegen een sterk gesubsidieerde prijs (€30.000). Kandidaten moesten voldoen aan strikte voorwaarden en bouwen met een geselecteerde architect.

Het idee leidde tot veel interessante inzichten en veranderingen zoals de sanering van krotten, nieuwe dynamieken in woonwijken en kansen voor jonge en beloftevolle architecten. Maar het doel van betaalbaar wonen was moeilijker te bereiken. De kavels waren dan wel betaalbaar. Nieuwbouwwoningen zijn vandaag eenvoudigweg duur. De auteurs komen dan ook tot een harde maar heldere conclusie.

"Als we de middenklasse betaalbaar in de stad willen houden, moeten we de grondgebonden woning met tuin durven loslaten als enige mogelijke gezinsvriendelijke typologie. In nieuwbouw is dat model vandaag simpelweg een luxeproduct."

"De echte les uit de Kavelprojecten: betaalbaar en grondgebonden sluiten elkaar uit. Toch blijven ontwikkelaars, stadsdiensten, ontwerpers en bewoners vasthouden aan het oude model."

Nadenken in nieuwe woonvormen waarbij schakelen, stapelen en delen basisprincipes zijn, is dus niet enkel een keuze, maar een noodzaak. Gelukkig zijn er in binnen- en buitenland intussen voldoende referentievoorbeelden die aantonen dat we hierdoor niet moeten inboeten op kwaliteit van leven of omgeving.

Met de deur in huis gevallen

Toegankelijkheid en grenzen
in de eigen woning

Bedenkingen bij het ontwerp van deuren

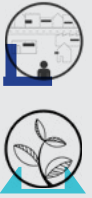
Waar zijn er deuren wenselijk?

- Welke deuren kan je sluiten? Wie heeft er de sleutel?
- Hangt er een klink aan beide kanten?
- Op welke hoogte hangen de klinken?
- Met wie wordt de deur allemaal gedeeld?
- Welke deuren moeten branddeuren zijn?
- Wie heeft er de deur gekozen?
- Hoe stil kan je de deur sluiten?
- Mogen er tekeningen aan de (publieke kant van de) deur hangen?
- Zit er een raam in de deur?
- Is er een sleutelgat om door te kijken?
- Naar welke richting draait de deur open?
- Is het deurgat breed genoeg voor een kinderwagen?

(Eigen beeld, kinderdagverblijf Nieuwland)

Cohousing Botanico

Leuven

Ontwerpteam:

Cohousing Projects, 360 Architecten, Plant en Houtgoed

Cohousing Botanico

onderdak.be

architectuurwijzer.be

Cohousing Projects

Voorzieningen

in de gedeelde
binnenruimtes

Naast schakelen, hoger bouwen en compacter wonen impliceert de vraag naar extra (gezins)woningen ook dat we oud patrimonium moeten leren herinterpreteren. Cohousing Botanico is een mooi voorbeeld van hoe een oude meisjesschool omgebouwd werd tot een gedeelde woonomgeving met 28 units.

Daarin is er ruimte voor 600 m² gemeenschappelijke delen met een grote keuken voor feesten, een eetruimte, wassalon, logeerkamers, een kinderspeelruimte en hobbyruimtes.

(c) onderdak.be

Gedeelde ruimtes zoals gangen blijven geen steriele, anonieme plekken, maar het interieur van de woningen vloeit door tot in deze delen van het gebouw.

Zo zie je hier onder meer kamerplanten, foto's, schoenen, zelf voorziene bergingsmogelijkheden en een bankje.

(c) Cohousingprojects.com

“Door cohousing wordt je gezin als het ware een beetje groter”, zegt Lien. Om daar meteen aan toe te voegen: “Zonder dat je daarbij trouwens aan privacy moet inboeten. Misschien kun je het nog best vergelijken met leven in een groot en veilig vakantiedorp.”

(Bewoner van Botanico - lees artikel op onderdak.be)

Ook op de benedenverdieping merk je dat gezinnen de gedeelde ruimtes toe-eigenen als gebruiksruimtes. Kapstokken, krukjes en aanvullende berging zie je ook hier verschijnen. De regel lijkt te zijn dat je met aanvullende berging nooit veel fout kan doen voor gezinnen met kinderen.

Ook de speelruimte (met zetels, een klimrek en klimmuur, turnringen, en allerlei speelgoed natuurlijk) wordt intensief gebruikt. Zelfs de ballustrade wordt gebruikt als speelplek.

Natuur

in de nabije
buitenruimtes

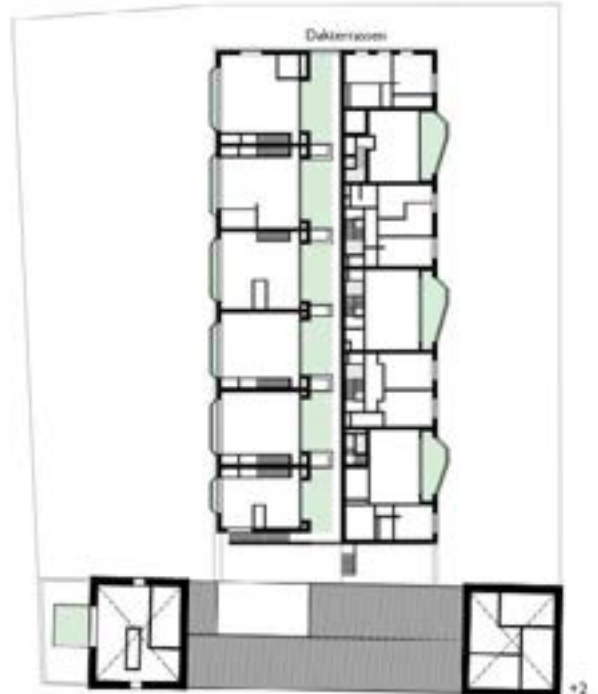
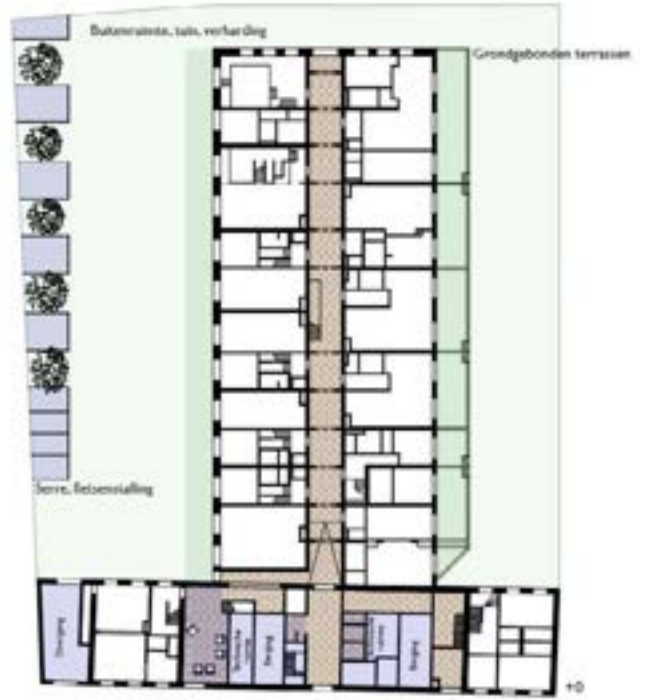
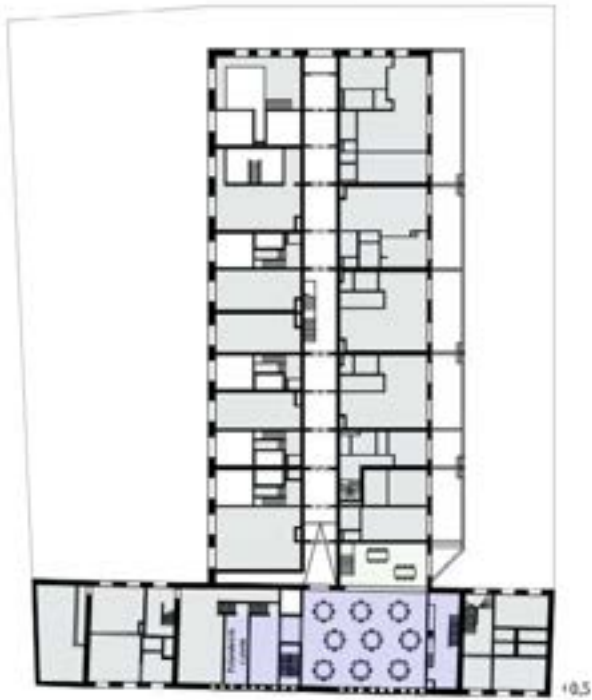

De voormalige speelplaats aan de zuidkant werd als gemeenschappelijke tuin ingericht, en ook daar - zo merk je aan de beelden - wordt veel samen gespeeld. Er zijn in die ruimte niet enkel plekjes voor de individuele gezinnen (terrassen), maar ook speelplekken, rustplekken, een moestuin, een pluktuin en een kippenhok.

Het project toont daarmee aan dat met een doordacht plan verschillende sociale en ecologische doelstelling gekoppeld kunnen worden, en niet noodzakelijk naar aparte ruimtes vragen

1

Plannen (c) 360 Architecten - Architectuurwijzer.be

Acaciapark

Gent

Ontwerpteam:
Abscis Architecten

Abscis Architecten

Vlaams Bouwmeester

Zuurstof voor de Brugse Poort

Projectbundel

(c) Abscis

Toegankelijkheid
en grenzen

van de nabije
buitenruimte en
brede omgeving

In een vorig hoofdstuk leerde een architect ons over porositeit, hier zien we dat idee ruimtelijk vertaald. De ontwikkeling van het Acaciapark en de daarbij horende omliggende sociale huisvesting waren een deelontwikkeling binnen het stadsvernieuwingstraject 'zuurstof voor de Brugse Poort' en kunnen ons bijleren over hoe je zo'n porositeit integreert in een dens bebouwde omgeving.

Het publiek domein is een gemeenschappelijke ruimte voor de buurtbewoners. Het bouwblok wordt over de volledige breedte langs de Kastanjestraat open gelaten en is langs verschillende zijden toegankelijk. Daarnaast zijn er vanuit de aanliggende tuinen erftoegangen tot het park. Overheen de woningen is een diversiteit aan typologieën beschikbaar, waaronder appartementen en rijwoningen.

(respondent survey)

Op de plaats waar vroeger 2 cités en een veelheid aan garageboxen stonden, vind je nu een park met gestapelde sociale huisvesting. Op deze manier kan het project ons bijleren over hoe gestapeld bouwen kan leiden tot meer open ruimte - ruimte die intensief gebruikt wordt door een divers publiek van kinderen, jongeren en ouders uit de buurt.

Het park en de woningen zijn bereikbaar vanaf de drie omliggende straten - en wordt op die manier zelf ook een plek waar er voldoende sociale controle bestaat door passanten.

De private tuinen achter de woningen in de Hulstboomstraat en de Acaciastraat zijn direct verbonden met het park via een erfdoorgang om ook voor hen het park nog toegankelijker te maken.

De woningen in het centrum van het bouwblok kijken uit op het autovrije binnengebied. Enkel over de toegankelijkheid van de onderste woningen via de trap kunnen we nog wat vragen stellen.

(c) Tim Van de Velde

(c) Tim Van de Velde

(c) Tim Van de Velde

(c) Tim Van de Velde

Spreefeld

Berlijn, Duitsland

Ontwerpteam:

Fatkoehl Architekten, Bar Architekten, Silvia Carpaneto Architekten

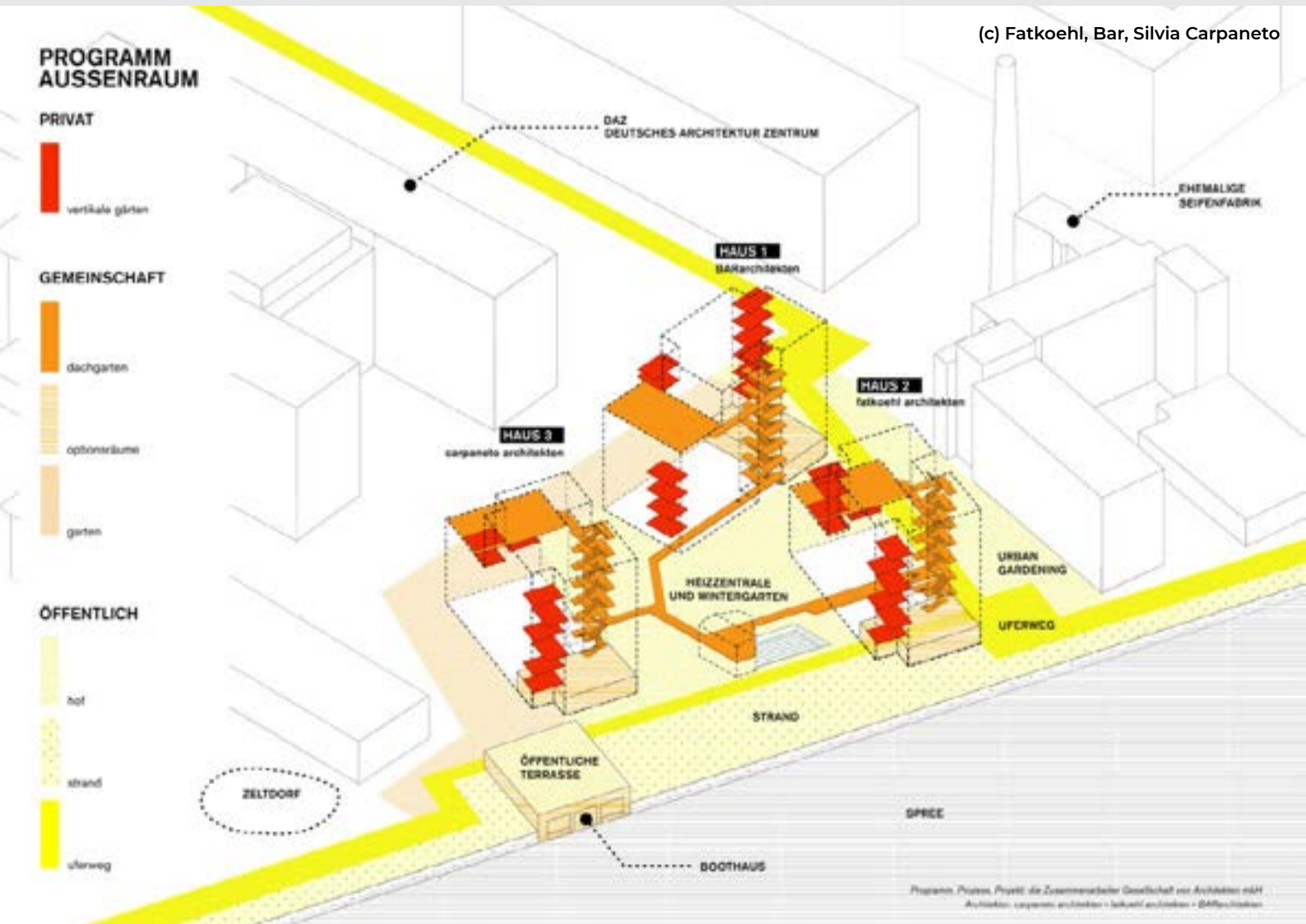
fatkoehl architekten

ArchDaily

BarArchitekten

Architectuurwijzer

spreefeld.org

Schaal

in de collectieve
binnenruimtes

Eigenheid

in de brede
omgeving

Spreefeld is een uitgebreide woonontwikkeling in het Zuidoosten van Berlijn, gelegen aan de rivier Spree. Het project bestaat uit drie gebouwen die in totaliteit 65 woonentiteiten omvat.

Bovenop die entiteiten is er in het project ook ruimte voor een veelheid aan collectieve en multifunctionele ruimtes. Dakterrassen, een kinderdagverblijf, een publiek terras in het boothuis, een typologische diversiteit aan tuinen en buitenruimtes, een strand, hobbyruimtes, etc.

Door voldoende in typologieën te spelen, en erg veel aandacht te spenderen aan een coöperatieve gemeenschap, toont deze ontwikkeling dat kindvriendelijkheid ook gaat over de mogelijkheid om binnen een woonomgeving te kunnen verhuizen bij veranderende gezinsomstandigheden.

We vinden het als samenleving belangrijk dat kinderen en tieners niet té vaak van omgeving moeten wisselen. Omdat het voor hen ook belangrijk is zich deel te voelen van een gemeenschap. Om niet van school te moeten wisselen, om niet van vrienden te moeten wisselen. Of ze tenminste mee te trekken in het gesprek over waar ze zich thuis voelen.

Het is een project waarin bewoners er bewust voor gekozen hebben om de tuinen volledig publiek te houden. "Om zichzelf geen blokkades voor het leven op te werken" zo staat geschreven op ArchDaily in de woorden van de architecten.

Een publiek karakter dat versterkt wordt met publieke diensten zoals een kinderdagverblijf in de plint (ook daaraan herken je kindvriendelijkheid). Een publiek karakter dat ook het kind als deel van het publiek ziet. Dat herken je aan de spelprikkels her en der die zeggen: er wordt hier nog gespeeld.

Bepaalde ruimtes in het project worden verhuurd (denk daarbij aan feestzalen, bewegingszalen (met piano), grote zit- of vergaderruimtes (voor meer dan 30 personen), etc. Het is echter moeilijk te achterhalen of de opbrengsten van die verhuring naar een soort collectief fonds binnen de coöperatief gaat - dat er dan gebruik van kan maken om het project te onderhouden - dan wel naar een private organisatie.

Een project dat aantoont dat ruimte delen op niveau ook kan werken, zolang er goed nagedacht wordt over hoe private en publieke ruimtes zich tot elkaar verhouden.

GEWERBE

OPTIONRAUM

9. Optionraum #2:
MOBILITÄT

GEMEINSCHAFT

10. Jugendraum
11. Waschraum
12. Gemeinschaftsraum
13. Hof

STUDIO, WORKSHOP

SPRITZ

STRAßE

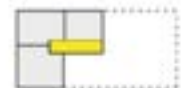
ÖFFENTLICHES WEG

Programm, Prozess, Projekt der Zusammenwacher Gesellschaft von Architekten mit
Architekten: sagueno architekten + schmidt architekten + B&Barchitekten

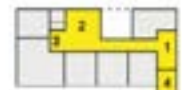
CLUSTER WOHNUNG

GEMEINSCHAFTSRÄUME

1. wohnraum
2. küche
3. hof
4. gemeinschaftsterrasse

2. OBERGESCHOSS

1. OBERGESCHOSS

EINZELHEIT

5. mini-küche
6. bad
7. bett
8. private terrasse

Programm, Prozess, Projekt der Zusammenwacher Gesellschaft von Architekten mit
Architekten: sagueno architekten + schmidt architekten + B&Barchitekten

(c) Ute Zscharnt

Op bepaalde plekken heerst er een soort gezellige 'collectieve familiale relaxe-chaotique'
Op andere plekken (vlakbij) kan je daar net aan ontsnappen. Terwijl de kinderen pootjebaden en zandkastelen bouwen.

(c) fatkoehl.com

De natuur mag in dit project weelderig aanwezig zijn. Dat komt vanuit de erkenning dat die natuur nodig is om een duurzame toekomst te verzekeren. En in die zorg om de toekomst ligt ook een kern van kindvriendelijkheid verscholen. Zowel in de 'verticale tuinen', als in de horizontale.

En al dat groene en de weidsheid van de Spree trekken we binnen in de gebouwen met grote ramen tot op voetlaagte - ook de kinderen kunnen naar buiten kijken.

En net zoals dit project nooit van dezelfde kwaliteit zou zijn zonder de aanwezigheid van de Spree, is ook het woonproject Rute afhankelijk van de aanwezigheid van de Schelde (en de fietspaden erlangs), is het wonen in Lijnmolenpark vooral speciaal omwille van het 'parkgedeelte' ervan, wordt leven in het Bijgaardenhof beïnvloedt door het leven in het Bijgaardepark, enzovoorts...

De kwaliteit van elk van deze projecten ligt er ondermeer in dat ze hun landschappelijke ligging erkennen als een potentiële kwaliteit, en hun architectuur erop afstemmen.

Een strand vind je niet overal meer. Evenmin een bos of zelfs al maar een aantal volwassen bomen. Bewaar die landschappelijke kwaliteit zoveel mogelijk. Daar in ligt er kindvriendelijkheid.

0,6mm schil + 1,47 mbar overdruk

Balloon House, Humbeek ('73 - '82)

Architect / kunstenaar:

A.J. Lode Janssens

Archined

CIVA

1,47 mbar

De ballonwoning was volgens haar bedenker en bewoner Lode Janssens geen 'gebouw', maar een expressie van een levensfilosofie. En die filosofie was voor een groot deel gebaseerd op de relatie met de natuur. Janssens, zijn vrouw en zijn twee kinderen, spendeerden 10 jaar van hun leven in deze ballon. Voor hen was het hun dagdagelijkse leven, anderen benoemen het als een 'woonexperiment'.

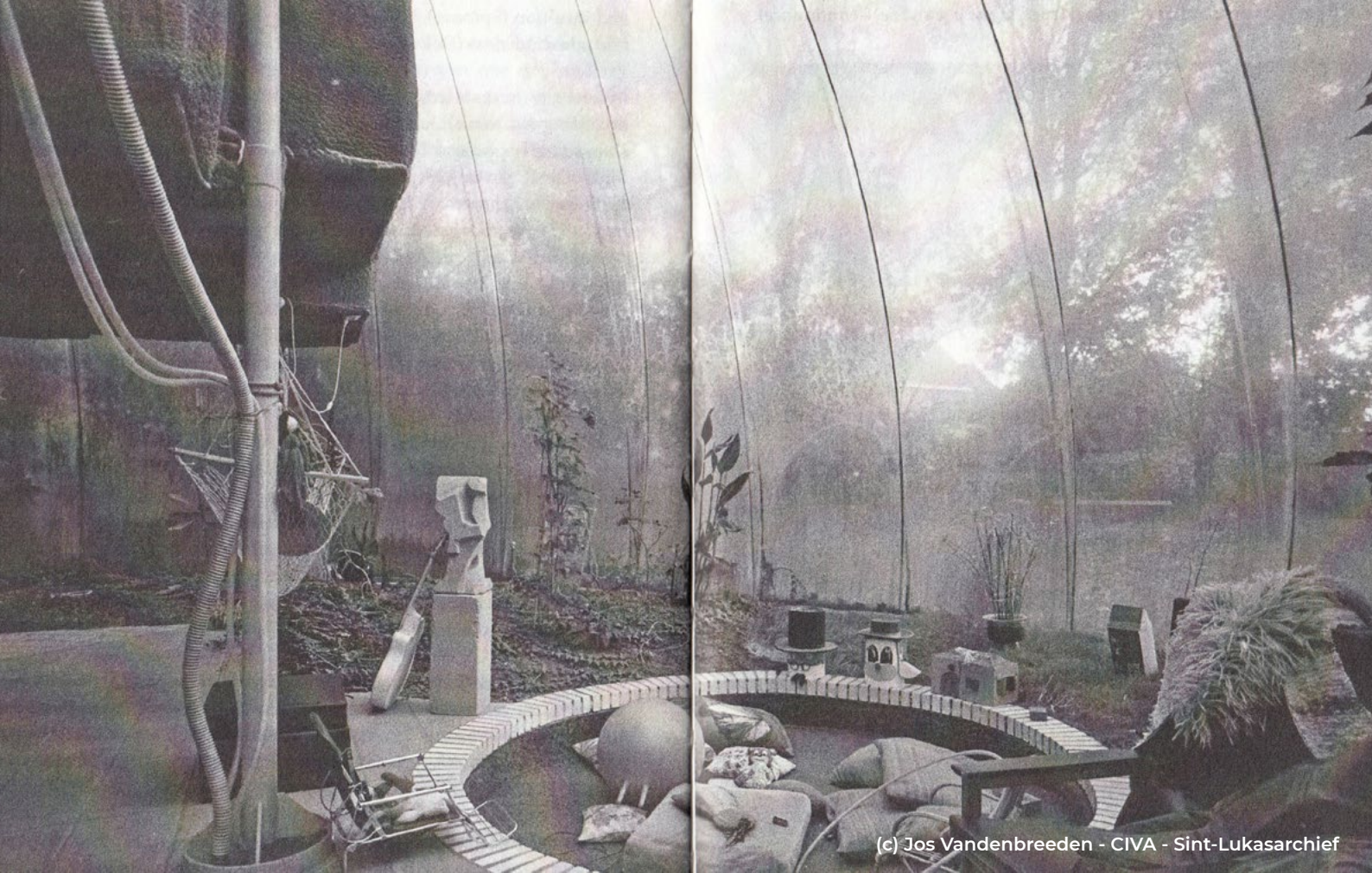
Vandaag is dit soort architecturale uitbundigheden bijna ondenkbaar zijn geworden. In een context van lossere stedenbouwkundige regelgeving en minder strenge normen van brandveiligheid, was het in de jaren '70 voor Janssens toch geen vanzelfsprekendheid om het project vergund te krijgen. Tegen zijn zin omzeilde hij het systeem via een handtekening van de directeur-generaal om de gewoonlijke procedures te omzeilen. Een vergunning kon hij krijgen met de voorwaarde dat het project maximaal tien jaar zou duren.

In het artikel van Thomas Rasker op Archined staat te lezen dat het project in zekere zin een parodie was op het Vlaamse wonen - en de Vlaming die woont. Het was voor Janssens nooit een verhaal van futurisme, maar hij zag het als een moderne interpretatie van een tent. En daarin lezen we opnieuw zijn levensfilosofie van verbinding met de natuur - buiten.

Een wolk passeert: de gevoelstemperatuur verandert onmiddellijk. Wanneer het regent dan zorgt dat voor een hels kabaal. Het geluid van de omliggende bomen is overal in de bubbel hoorbaar. Wanneer de stroom uitvalt, zakt de constructie in elkaar.

*Dauwdruppels en zonsondergangen.
- poezie uit het artikel op Archined*

(c) Jos Vandenbreeden - CIVA - Sint-Lukasarchief

En hoewel die filosofie niet direct iets zegt over 'kindvriendelijkheid', leren de veroordelingen van het project als 'radicaal' ons wel iets over de betekenissen en verwachtingen die we vandaag stellen aan het wonen.

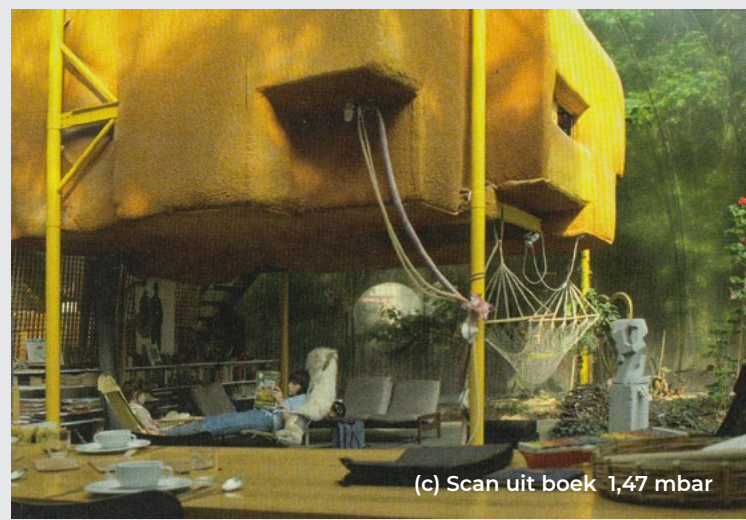
Door dit soort radicaliteiten wordt duidelijk dat de kwaliteit van wonen niet enkel ligt in thermisch en auditief comfort of wind- en waterdichtheid van een woning, maar dat 'wonen' op zich een totaalervaring is. Een optelsom van een veelheid aan zintuiglijke ervaring en verhalen.

Ook voor kinderen is het interessant om met die 'ervaringen' te spelen. Om wonen niet teveel te zien als iets wat statisch hoeft te zijn, maar iets dat in interactie treedt met het weer en de omliggende natuur.

Dat hoeft dan niet in een niet in een ballon te zijn, maar ons volledig afsluiten van alles wat de buitenwereld te bieden heeft, is in zekere zin veel 'radicaler' dan wonen in een ballon.

(c) Scan uit boek 1,47 mbar

(c) Scan uit boek 1,47 mbar

Mosvangen Student Housing

Stavanger, Noorwegen

Ontwerpteam:
Helen & Hard

Helen&Hard

Eigenheid in de
eigen woning

Voorzieningen
in de brede
omgeving

Gent is een studentenstad.

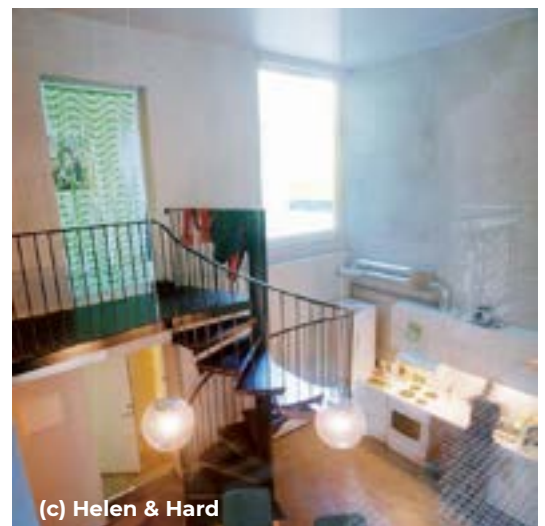
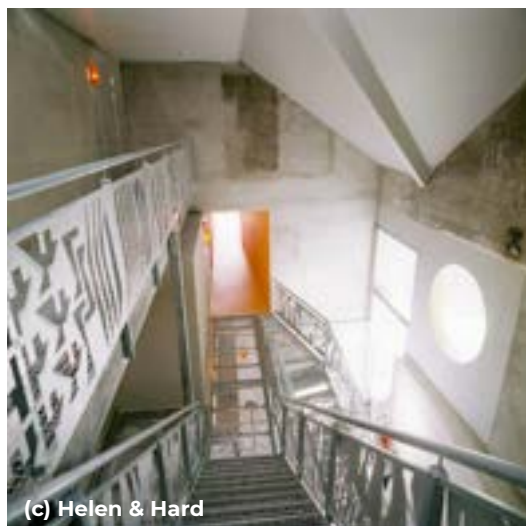
Er studeren meer dan 87.000 studenten in Gent. Een groot deel daarvan verblijft doorheen de week in in de stad zelf. In studentenkoten, maar ook in wat tot voor kort nog gezinswoningen waren. Studentenhuisvesting vormt een wezenlijk deel van het Gentse woonpatrimonium, en dat legt (steeds meer) druk op de reguliere woonmarkt en de betaalbaarheid van het wonen in de stad. Ook voor gezinnen met kinderen.

Het beleid rond studentenhuisvesting mag dus niet losgetrokken worden van het algemene woonbeleid. Dat vertaalt zich niet enkel in aandacht voor de *hoeveelheid* nodige studentenkoten, maar ook naar de de kwaliteit en aanpasbaarheid waarmee die woningen gebouwd worden.

In de workshop sessie met architecten werd zo bijvoorbeeld nagedacht over het eisen van flexibiliteit van studentenhuisvesting om later eenvoudig omgevormd te kunnen worden naar gezinswoningen.

“We zijn gebouwen aan het bouwen waarvan we binnen 10 jaar zullen zeggen: verdorie, wat kunnen we met al die kotjes doen straks? Er is geen beleid dat zegt: toon aan dat dit een appartement kan worden. We kunnen daar heel sterk op wegen door daarop te eisen. Wat is de herbestembaarheid?”

Maar natuurlijk mag daarbij niet ingeboet worden in de kwaliteit van studentenhuisvesting zelf. Studerende jongeren hebben ook nood aan woningen met voldoende kwaliteit.

(c) Helen & Hard

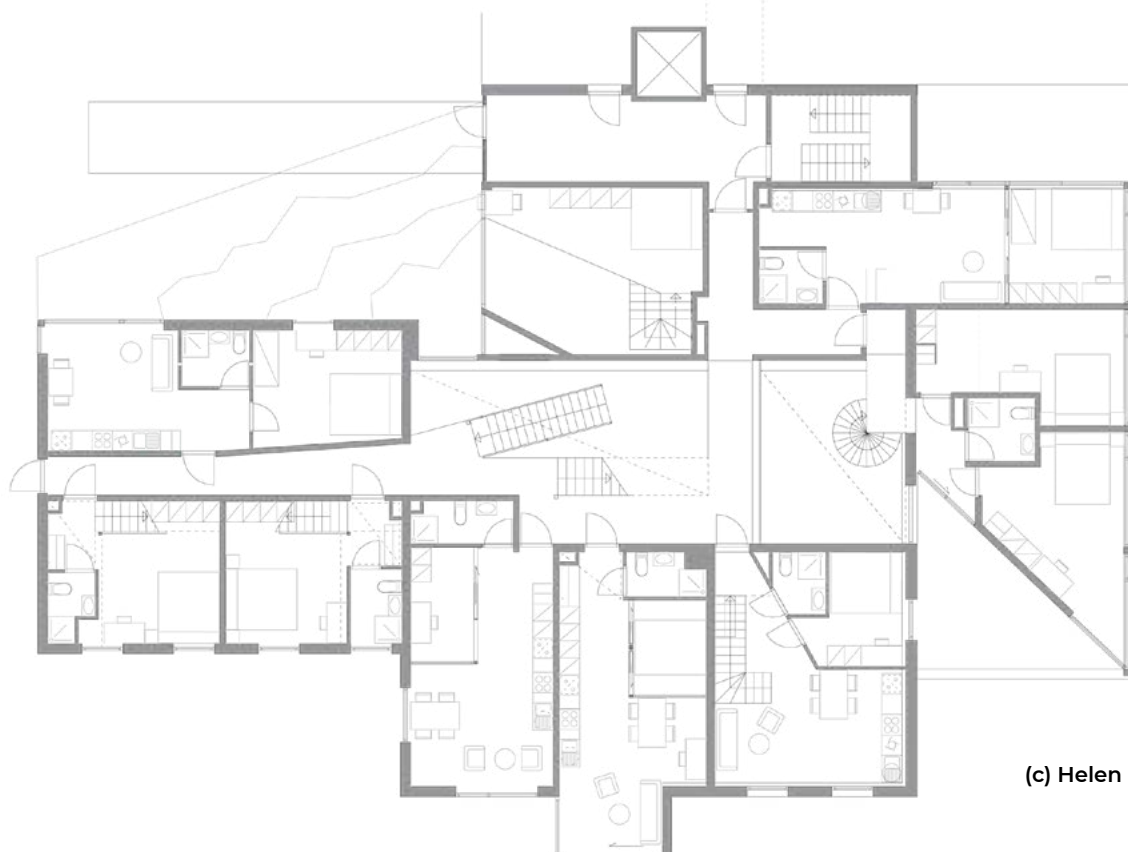

(c) Helen & Hard

Mosvangen is een studentenhuus in wat vroeger een hostel was. Het leert ons dat functiewijzigingen niet noodzakelijk tot waardedaling leidt. En het leert ons dat 'studentenhuusvesting' een een zeer grote en creatieve breedte van typologieën toelaat. Dat die flexibiliteit van studenten om op heel verrassende plekken te wonen een interessant gegeven is om mee aan de slag te gaan binnen studentenhuusvestingsbeleid.

Typologisch en qua doelgroep komen hostels en studentenhuusvesting bijvoorbeeld sterk overeen. Iedereen een kamer (soms met enkelen samen). Basissanitair in de kamer - gedeeld sanitair op de gang. Gedeelde keuken en gedeelde ontspanningszones. Voldoende beschikbare buitenruime.

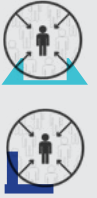
Zo zijn er ook gelijkenissen te vinden met bv. hotels en studentenhuusvesting, kloosters en studentenhuusvesting, gevangenissen en studentenhuusvesting. In hun gelijkenissen liggen interessante lessen over wat flexibel ruimtegebruik kan betekenen.

(c) Helen & Hard

Marmelade Lane

Cambridge, Engeland (Cohousing)

Ontwerpteam:
Ole Architects

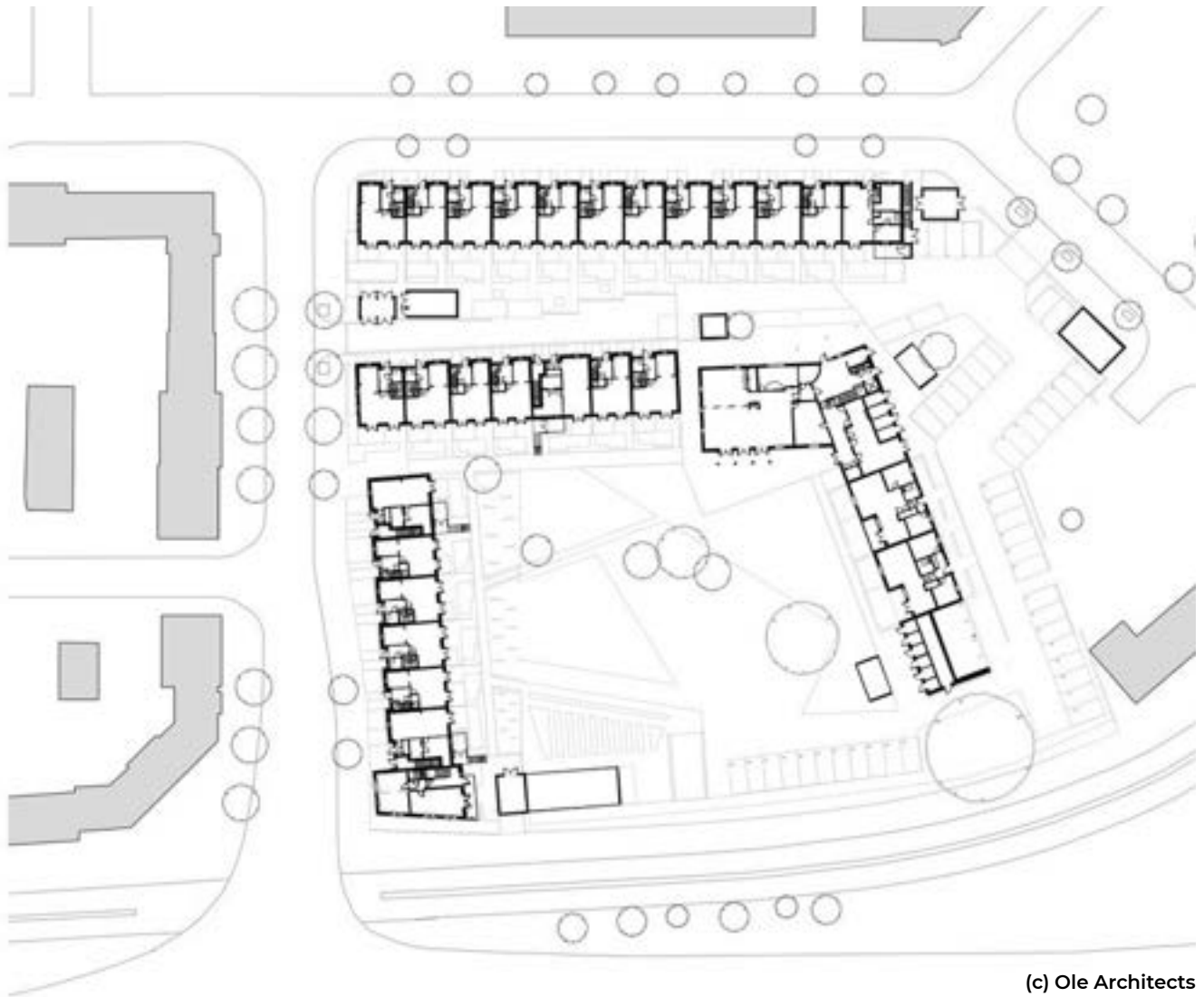
TOWN Report

Archdaily

Marmelade Lane

Ontmoeting en conflict en betekenisvolle personen
in de collectieve binnenruimtes en nabije buitenruimes

(c) Ole Architects

“Dit kleinschalige cohousing project in een buitenstedelijke omgeving toont ons hoe het verminderen van de dominantie van de auto (door bv. lagere toegestane parkeerpercentages in de gedeelde ruimte) de condities kan creëren voor landschappen met verhoogde kwaliteit. Dat opent een gedeelde en flexibele ruimte voor bewoners van alle leeftijden.”

(uit het ‘TOWN Report’)

Centraal in de ontwikkeling vind je de 'common house' (gedeeld huis) dat een kleine 400m² ruimte biedt aan wat je vroeger in een 'village hall' kon aantreffen.

Het Common House (Deelhuys) is een belangrijke plek voor kinderen. Er is een aparte speelkamer met een speelkeuken, kussens en boeken: een overheen gezinnen gedeelde ruimte waar kinderen tijd kunnen doorbrengen, ook voor gezamenlijke maaltijden en andere activiteiten. Daarnaast organiseren leden van de gemeenschap vaak op vrijwillige basis knutsel- en creatieve activiteiten voor kinderen. Een piano wordt gedeeld door vier huishoudens en gebruikt voor gezamenlijke muzieklessen voor iedereen (kinderen én volwassenen) – een kostenefficiënte aanpak die voorkomt dat ieder gezin apart een piano nodig heeft. Op zo'n manieren wordt samenleven aangenaam en voordelig.

(TOWN Report)

Er is individueel engagement om de gemeenschap te dienen. Er worden dingen gedeeld om geld te sparen. Er heerst hier pragmatiek.

Het is in de gedeelde ruimtes die met aandacht voor en erkenning van kinderen ontworpen dat ook hun ouders en grootouders elkaar beginnen ontmoeten. Het leidt tot aanvullende sociale contacten, en dus een beter werkende samenleving. Erin investeren is daarom ook een publieke (overheids)verantwoordelijkheid. Dat vertaalt zich soms in formele overlegstructuren - wanneer dat de meest effectieve manier van werken zou blijken.

“Maandelijke bewonersvergaderingen worden bijgezet door alle bewoners van het Gedeelde Huis, aangevuld met ‘management discussions’ die focussen op specifieke aspecten van het gemeenschapsleven” - uit ‘TOWN Report’.

Hoe houd je de moeilijkere dingen van het samenleven bespreekbaar? Er moet ruimte en tijd gecreëerd worden om met elkaar te spreken, en liefst doe je dat informeel, dus voorzie daarvoor de juiste plekken. Mogen kinderen spelen en dus roepen op de gedeelde koer? Tot hoe laat mag er voor de drumles geïmproviseerd worden? Zijn de muren voldoende akoestisch geïsoleerd? Is er een gedeeld hobbykot om zo'n dingen te doen? Waar mogen de kinderen hun hutten bouwen in de gedeelde tuin? Is die groot genoeg?

Naast het gedeelde ‘common house’ spreekt het TOWN Report over de sociale en financiële wins in gedeelde maaltijden, gedeelde slaapkamers, gedeelde was, gedeelde fitness, gedeelde aankopen, gedeelde workshop, gedeelde parkings, gedeelde en autoluwe straten, gedeelde auto's en fietsen, gedeelde tuin, samen tuinieren, private- collectieve- en publieke speelplekken in het groen, en het belang van biodiversiteit in alles wat we met de ruimte doen.

Children in the city

Reclaiming the street

Auteurs:

Lia Karsten, Willem Van Vliet (2006)

[Link naar artikel](#)

“De voorbije decennia hebben in veel steden belangrijke veranderingen in de woon- en buurtomgeving een grote invloed gehad op het spel en de sociale contacten van kinderen. Veel straten en publieke ruimtes zijn er onvriendelijk en ontoegankelijk voor hen geworden.”

Met deze woorden (uit het Engels) opent het artikel van Lia Karsten en Willem Van Vliet, waarin ze een schijnbare dualiteit blootleggen tussen wat ‘stadsontwikkeling’ en ‘kindvriendelijkheid’ betekenen. De bedenkingen in het artikel sluiten aan bij de feedback van veel wat geïnterviewden in de studie - namelijk dat gemotoriseerd verkeer de veiligheidsgevoelens op straat vermindert. Daardoor wordt veel van de directe buitenruimte voor kinderen een ‘no-go’ zone.

De meest storende factor daarbij is de auto, met daarenboven het groeiende formaat en gewicht van die auto's. Deze (1) nemen steeds meer in (2) zijn met steeds meer en (3) zijn door hun grootte en gewicht ook steeds onveiliger.

De potentiële meerwaarde van een veilige straat als speel- en ontmoetingsplek valt niet te onderschatten. Je krijgt daar flarden van te zien tijdens de periodieke autoluwheid van de Gentse speel- of leefstraten. Of in de Nederlandse ‘woonerven’.

De straat (de stoep) bezit enkele basiskwaliteiten die regelmatig genoemd worden door ouders in de zoektocht naar kindvriendelijke ruimte. Een eerste is natuurlijk de **nabijheid van- en het toezicht op** de straat, en haar collectieve karakter. Die nabijheid maakt dat ouders niet ver moeten gaan voor drinken, sanitair of een handdoek wanneer nodig. Dat maakt van elke straat een interessant speelplein.

De straat is bovendien ook een van de belangrijkste collectieve ruimtes die burens hebben. Gevoelens van buurteigenaarschap worden gestimuleerd door goed contact met burens. Het gedeeld zorg dragen voor de straat en de kinderen die erop spelen vraagt naar een gemeenschap - en die gemeenschap vraagt om een verbindende straten.

In het boek ‘de stoep - ontmoetingen tussen huis en straat’ van E. van Ulden, D. Heussen en S. van der Ham wordt de relatie tussen woning en straat uitgebreid onderzocht. Er worden in detail (met snedes en plannen) adviezen gegeven over hoe je een straatprofiel zo goed mogelijk ontwerpt om sociale contacten en publiek spel te faciliteren.

(c) L. Karsten en W. Van Vliet

(c) L. Karsten en W. Van Vliet

Waar 'spelen' vroeger nagenoeg automatisch geassocieerd werd met buiten-spel - zo stellen de auteurs - is er een shift gebeurd naar veel meer binnen-activiteiten. En dat binnenspel beperkt zich niet enkel tot de eigen slaapkamers, maar claimt de volledige woning - en komt daarmee ook soms in 'conflict' met andere gebruiken van de woning. Daarnaast heeft buiten-spel ook vele voordelen voor het welzijn van het kind (motorische ontwikkeling, sociale contacten, contact met natuur). Een ander gevolg van die beweging naar binnen toe, is dat ook publieke parken steeds minder het terrein lijken te worden van kinderen zelf.

Risotto en Giuliani (2006)* concluderen dat het verlies van lokale sociale contacten of contact met de natuur leidt tot minder milieubewustzijn en sociale vaardigheden. Zo zijn buurtparken die kinderen vroeger zelfstandig bezochten minder toegankelijk geworden en in betekenisgeving veranderd. Veel ouders beschouwen parken tegenwoordig vaak als te gevaarlijk om door kinderen zonder toezicht verkend te worden. Daardoor zijn veel parken hun functie als kinderdomein kwijtgeraakt. De afwezigheid van kinderen maakt een plek minder kindvriendelijk.

In het artikel wordt ook verwezen naar '**Last Child in the Woods**' - vanuit de vaststelling dat ouders het bijzonder belangrijk vinden dat hun kinderen in contact komen met natuurlijke elementen, en dat dat contact steeds minder *vanzelfsprekend* lijkt te worden in het dagelijkse leven.

En laat het net vaak die *vanzelfsprekendheden* zijn die zo belangrijk zijn in het nastreven van kindvriendelijke ruimtes. Veilige en autoluwe speelomgevingen in de nabije buitenruimte zijn er daar één van. En dus biedt de straat een groot potentieel om aan die kindvriendelijkheid te werken. In hoeverre we ons eigen comfort (de auto) bereid zijn op te geven in ruil daarvoor, is een andere - vaak beladen - vraag

(c) L. Karsten en W. Van Vliet

* Risotto, A. and A.M. Giuliani (2006). "Learning Neighborhood Environments: The Loss of Experience in a Modern World." In Spencer, C. and M. Blades, eds. *Children and Their Environments: Learning, Using and Designing Spaces*. Cambridge: Cambridge University Press, 75-90.

Leefstraat, leefplein, speelstraat

Gent

Ontwerp per straat

Stad Gent

leefstraat / leefplein

speelstraat

Vitaliteit, veiligheid, ontmoeting en conflict
in de nabije buitenruimes

Twee respondenten uit de survey benadrukten de meerwaarde voor kind- en jeugdvriendelijkheid van tijdelijke initiatieven zoals leef- en speelstraten:

Leefstraten zijn straten die tijdelijk worden ingericht met banken en speelelementen. Dit zorgt ervoor dat kinderen meer speelruimte hebben. Gezinnen met een kleine koer kunnen gebruik maken van de straat die ter beschikking wordt gesteld om te spelen tijdens de zomermaanden. Is een echt buurt-evenement. Buren komen directer naar elkaar toe en organiseren gezellige momenten samen zoals een BBQ, picknick, etc.

Tijdens de zomermaanden worden straten tijdelijk afgezet voor de kinderen om te kunnen spelen. Mama's en papa's spreken met elkaar af wanneer de borden worden gezet. Er worden BBQ's, picknicken georganiseerd tijdens de uren dat de kinderen op straat kunnen spelen.

Buurtwerking is belangrijk ook voor de verkeersveiligheid voor kinderen in de wijk.

Enkele interessante bemerkingen daarbij zijn de aandacht voor families die geen toegang hebben tot private buitenruimtes (voor hen is een veilige buitenruimte vlakbij de woning niet vanzelfsprekend). Ze zijn een mooi voorbeeld van hoe een stad initiatieven van bewoners tracht te ondersteunen wanneer deze een sociale meerwaarde bieden. De stad treedt op als begeleider en ondersteuner van het proces, en zorgt voor vergunningen, signalisatie en straatmeubilair.

Stap 1 - Contacteer team Leefstraten.

Stap 2 - Doe een aanbelronde bij je buren.

Stap 3 - Organiseer een straatbijeenkomst.

Stap 4 - Werk een voorstel uit.

Stap 5 - Vul online aanvraag in.

Stap 6 - Licht je buren in.

Stap 7 en 8 - Bouw je leefstraat samen op en geniet van een tijdelijke verandering van je straat naar een autoluwe speel- en ontmoetingsplek.

Stap 9 en 10 - Breek af en evalueer.

Da's kindvriendelijk.

stappenplan zoals beschreven op de website
Reglement voor de organisatie van leefstraten
(Stad Gent)

(c) Rosan Steenbrugge

Growing up in Hackney

Child-friendly places supplementary planning document

Een selectie uit het document ter illustratie

Kings Crescent (Hackney, Londen) p. 49 - 52

Document Growing up in Hackney

Veiligheid, natuur en toegankelijkheid en grenzen
in de nabije buitenruimte

'de drempel'.

Het doordacht ontwerp van de toegangen was een belangrijke overweging in het ontwerp van 'Kings Crescent Estate' fases één en twee. Dit project is een succes omwille van de publieke ruimte die er rond ligt. En daarin is de speelstraat het centrum. Een ruimte voor een grote hoeveelheid van types spel: met traditionele speelstructuren, gemengd met natuurlijke spelelementen zoals boomstammen, stenen en water. En 'decorstukken' voor imaginatief spel zoals theater, en een grote tafel. Met voorzieningen die mensen van alle leeftijden ondersteunen - zowel ouderen als tieners.

Door aan auto-onafhankelijkheid te werken en informeel spel te stimuleren zorgen we voor een doorwaadbaarheid van de site. En door de levendigheid van het publieke domein, de aanwezigheid van de natuur en door de kwaliteit van de woningen voelt de ruimte veilig en uitnodigend. Ze verwelkomt mensen uit de bredere omgeving, die niet noodzakelijk zelf residenten zijn van de buurt.

Creative and playful routes within Kings Crescent Estate (Credit: Muf architecture/art. Lewis Ronald)

“Via beplanting en het ontwerp van de bestrating halen we de harde begrenzingen weg tussen wat publiek en privaat is, en maken we een verbinding met Clissold Park. De straat is een gedeelde voorziening voor bewoners en burens van een bredere buurt. Mogelijkheden op informeel spel, voedselproductie en ‘socialising’ zijn ook geïntegreerd in de ‘landscaped courtyards’ langs de wandelwegen en bruggen om zo activiteit rond de site te creëren, en ontmoeting tussen bewoners te stimuleren. Deze ruimtes voelen veilig en verwelkomend aan, aangezien er voldoende bewoners ze kunnen controleren vanuit hun woningen.”

“De ontwikkeling biedt flexibiliteit doordat de binnenplaatsen toegankelijk zijn voor alle bewoners, ongeacht hun woonsituatie.”

(uit het gerefereerde document)

Het document *Growing Up in Hackney* bevat een veelheid aan projecten die op bepaalde manieren voorbeeldstellend of inspirerend kunnen zijn voor ontwikkelaars en architecten die aan een gezinsvriendelijke omgeving willen werken. Het is een document opgesteld vanuit Hackney (een ‘borough’ in Londen met een inwonersaantal ongeveer gelijk aan dat van Gent).

Chobham Manor (Phase 1)

Post-Occupation Evaluation Study (London)

Studieteam:

London Legacy Development Co., Buro Happold, Hawkins\Brown, SOAP Retrofit

Buro Happold

Post-Occupation Evaluation Study

Voorzieningen en toegankelijkheid en grenzen
in de nabije buitenruimte

Chobham Manor is een zelfverklaarde 'high-profile' residentiële ontwikkeling van 11,6ha, gelegen in Londen vlakbij twee parken (Queen Elisabeth Olympic Park en Lea Valley VeloPark). Het is een eerste van vijf buurten die onderdeel zijn van een breder Legacy Communities Scheme - dat de langetermijn regeneratie inhoudt van gebieden rond het Queen Elisabeth Olympic Park.

De 'visie' op Chobham Manor bestond uit een aantal principes: (1) iedereen woont bij het groen, (2) ontwerp voor families, (3) community-building. Uit de Post Occupancy Evaluation leren we onder andere:

"Chobham Manor is voldoende uitgerust met speelruimtes binnen en rondom de buurt. Sommige ouders voelen zich veilig genoeg om hun kinderen zonder toezicht te laten spelen, omdat ze erop vertrouwen dat andere leden van de gemeenschap, indien nodig, voor hen zullen zorgen."

"Goed ingerichte en strategisch gelegen gemeenschappelijke voorzieningen, waaronder lokale speelruimtes voor kinderen, vormen de basis voor het opbouwen van een gezonde gemeenschap. Chobham Manor is hier een uitstekend voorbeeld van en fungeert als blauwdruk voor toekomstige ontwikkelingen. Het belang van gemeenschappelijke ruimtes als sociale condensatoren is uitgebreid bestudeerd in vergelijkbare projecten."

Het bestaan van dit soort documenten is waardevol, omdat het leren uit bestaande omgevingen de enige manier is om goede conclusies te trekken over hoe een ruimtelijk ontwerp het effectief samenleven (en de kindvriendelijkheid ervan) zo goed mogelijk ondersteunt.

(c) Chobham Manor LLP

(c) Chobham Manor LLP

De surveys die gedaan zijn in het kader van de post-occupancy evaluations kunnen ons verschillende dingen bijleren. Onder meer over de relativiteit van het belang van 'kindvriendelijkheid' in woonkeuzes. Voor velen is 'de waarde je krijgt voor je geld' de belangrijkste overweging geweest in deze keuze. Een ander belangrijk aspect zijn de algemene veiligheidsgevoelens. En hoewel die niet expliciet geformuleerd worden vanuit hun bijdrage aan kindvriendelijkheid, vormen ze er natuurlijk wel onderdelen van.

Op nummer acht in de lijst van redenen om naar Chobham Manor te verhuizen vinden we 'het is een gezinsvriendelijke omgeving' (Figuur 20). Ter referentie vinden mensen dat belangrijker dan prijs/kwaliteitsverhoudingen maar minder belangrijk dan veiligheid en zekerheid. Maar toch zou je misschien verwachten dat het hoger in belang zou zijn. Waarom dat zo is valt moeilijk te achterhalen, maar een mogelijke verklaring ligt erin dat veel bewoners hierheen verhuisden voordat ze een gezin stichtten. (Uit Post-Evaluation Report)

Nog iets wat duidelijk wordt is dat een exclusief kindgerichte inrichting van de buitenruimte voor sommigen dus meteen ook heel 'exclusief' kan aanvoelen. Een goede balans tussen ruimtes vóór kinderen en ruimtes mét kinderen is daarom van belang.

"Nee, ik participeer hier niet. Als je geen kinderen hebt, gebruik je deze ruimtes niet. Het zou vreemd aanvoelen om hier rond te hangen zonder kinderen." (Uit Home Interview Comment (HI 1))

Dat kan vooral een gevaar zijn in grote ontwikkelingen zoals deze (en in Gent bijvoorbeeld sites zoals Tondelier) waarbij de ontwikkeling op lange termijn in onderdelen wordt opgedeeld, en ook de voorzieningen daarin vaak lang op zich kunnen laten wachten.

Het is belangrijk te weten dat het naburige East Village veel meer opties biedt voor jongere bewoners. En belangrijker nog: de 'gezinsvriendelijke sfeer' zorgt voor een aangename en vriendelijke omgeving die mensen over het algemeen waarderen, met of zonder kinderen. Daarnaast moet worden opgemerkt dat Chobham Manor uit drie andere fasen bestaat, waarbij latere fasen een kinderopvang, een gemeenschapshuis, een café en meer winkelunits omvatten.

Jane Jacobs waarschuwde ons voor dergelijke grote en nieuwe ontwikkelingen omdat ze vertrekken vanuit niet enkel een ruimtelijke tabulara rasa, maar ook vanuit de afwezigheid van een sociaal netwerk. En zo'n netwerk opbouwen kan lang duren. In het document wordt echter gesteld dat - gezien de gelijkaardige profielen van de nieuwe bewoners - ze elkaar net vonden en begrepen omwille van de gelijkaardige uitdagingen waarmee ze geconfronteerd werden.

Bovendien vertelden bewoners aan het onderzoeksteam dat de gezamenlijke uitdagingen van het intrekken in de nieuw opgeleverde woningen een blijvende sociale band heeft gesmeed, die verschillende huishoudsamenstellingen en leeftijden met elkaar verbindt.

Klimaatsteelplaats

Speelplaats Sint-Paulus (Kortrijk)

Ontwerpteam:

Studio Basta, Fris in het landschap, Atelier Ruimtelijke Advies

Departement Omgeving

Klimaatsteelplaats

Artikel Kind & Samenleving

Comfort, gezondheid en natuur
in de bredere omgeving

Van website Klimaatsteelplaats / Speelnatuur

Studies wereldwijd tonen aan dat kinderen beter tot leren komen in een groene omgeving en dat hun welbevinden een boost krijgt op een natuurrijke speelplaats. Er zijn veel meer spelimpulsen, er zijn ontelbare leerkansen en pestgedrag neemt aantoonbaar af. De kinderen van de school waren vanaf de start van het project dan ook betrokken partij.

- Website Klimaatsteelplaats

De school ondertekende het 'risk declaration' van de international schoolgrounds organisatie. In dat document lees je veel over de noodzaak van risicovol spel:

"Aangezien de wereld vol met risico's zit, moeten kinderen deze leren herkennen, en erop leren reageren, zodat ze zichzelf leren beschermen en goede risico-inschattingen leren maken."
(uit het Risk in Play and Learning: Ubud-Höör Declaration (International School Grounds Alliance))

Uit het artikel door Kind & Samenleving blijkt in elk geval dat de speelplaats geapprecieerd wordt door de kinderen zelf:

Op de speelplaats worden kinderen nu meer uitgedaagd tot een variëteit van spelvormen. "Ik krijg de kinderen niet meer mee naar huis 's avonds sinds de speelplaats vernieuwd is", zegt Delphine Lerouge, ouder en medeorganisator van sociale opvang op de school.

Het uitgangspunt van de klimaatsteelplaatsen is dat de geïnvesteerde middelen zoveel mogelijk de buurt dienen, ook buiten de uren van de schoolwerking zelf:

Afgelopen zomer werd er door ouders voor het eerst sociale opvang georganiseerd, waarbij meerdere ouders samenwerken om afwisselend in opvang te voorzien. De school faciliteert dit door de speelplaats en enkele lokalen gratis ter beschikking te stellen. Scoutsgroep Willem van Saefthinge speelt elke zaterdag op de speelplaats en ook voor verjaardagsfeestjes van leerlingen kan de plek gebruikt worden. Voor de school vraagt dit weinig extra inspanning doordat er een automatische toegangspoort voorzien is.

Naast ruimtedelen, compacter ruimtegebruik, slim schakelen en stapelen is dus ook slim temporaal gediversifiëerd gebruik een strategie om meer ruimte geven aan de kinderen en tieners in de omgeving.

(c) Klimaatspeelplaats.be

(c) Departement Omgeving

(c) Klimaatspeelplaats.be

(c) Klimaatspeelplaats.be

Honderden speelterreinen

Amsterdam, Nederland

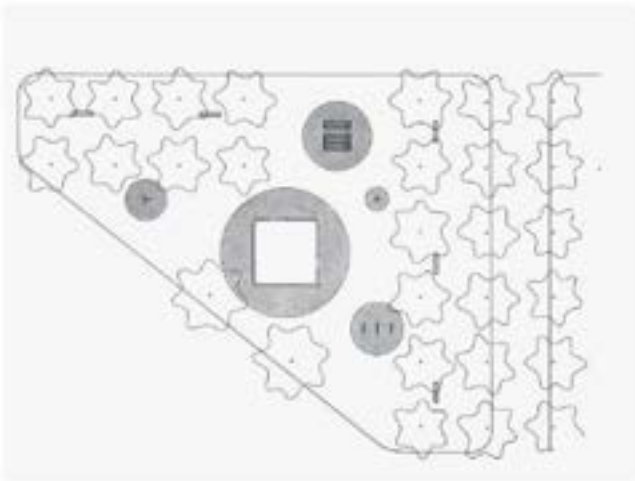
Ontwerpteam:

Aldo Van Eyck

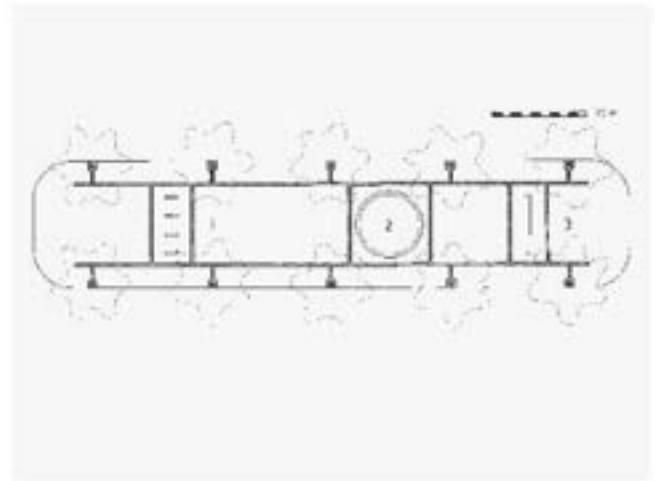
Essay: A. Van Eyck and the Amsterdam Playgrounds

Aesthetics, Affordances & Creativity

06 Jacob Thijssplein, 1949-1950. © Archive Aldo + Hanneke van Eyck Foundation.

07 Jacob Thijssplein, plan, 1949-1950.
© Archive Aldo + Hanneke van Eyck Foundation.

08 Woestdijntool, project not executed, 1949.
© Archive Aldo + Hanneke van Eyck Foundation.

In de na-oorlogse periode in Amsterdam ontwierp de Nederlandse Architect Aldo Van Eyck honderden speelplekken in diverse omgevingen zoals parken, pleinen en vervallen terreinen.

Verschillende sociologische en ruimtelijke studies leren ons dat er een gevoelige grens ligt tussen de voor- en nadelen van zeer abstract speelmateriaal. Het idee erachter was dat deze speelelementen geen specifiek gebruik afdwingen (zoals een glijbaan en een schommel dat wel zouden doen), maar dat ze in het kind een soort creativiteit zouden stimuleren om zelf een relatie aan te gaan met het object.

Kritieken op die visie stellen dat er betere manieren zijn om de creativiteit van kinderen te stimuleren dan de geometrische speeltuigen van Van Eyck. Een recente studie toont aan dat de *affordances* die rommelige en natuurlijke structuren bieden inderdaad een grotere aantrekkingskracht hebben op kinderen dan formele speelinfrastructuur.

(c) Beeldbank Gemeentearchief Amsterdam

Dat neemt niet weg dat Van Eyck - zowel als architect en als medewerker van de dienst 'publieke werken' onder Cornelis Van Eesteren - in zijn werk steeds kinderen en tieners mee overwogen heeft.

To consider the city is to encounter ourselves. To encounter the city is to rediscover the child. If the child rediscovers the city, the city will rediscover the child – ourselves

!!! LOOK SNOW

A miraculous trick of the skies – a fleeting correction. All at once the child is Lord of the City. But the joy of gathering snow off paralyzed vehicles is short-lived. Provide something for the human child more permanent than snow – if perhaps less abundant

Another miracle

van Eyck (1962/2008, p. 25).

Van Eyck werkt vanuit het principe van 'affordances', dat in dezelfde tijd door James Gibson ontwikkeld werd - en dat stelt dat de omgeving niet bestaat uit 'materie in beweging in de ruimte', dan wel uit mogelijkheden tot actie. En ieder organisme zoekt in de ruimte naar die mogelijkheden (affordances). Van Eyck trachtte met zijn speelobjecten 'open functies' aan te bieden, die door kinderen zelf betekenis konden krijgen.

De speelpleinen waren fantastisch omdat de objecten in zekere zin eenvoudig waren: rechthoekige en ronde frames om te klimmen (de tweede zoals een igloo), een zandbak, een groep circulaire betonnen blokken om van de ene naar de andere te springen, ... Objecten die op zichzelf eigenlijk niets betekenen, maar welke een open functie hebben en daardoor de verbeeldingskracht van het kind aanspreken. De objecten van Van Eyck bewegen niet, maar laten kinderen en jongeren toe om er alle acrobatie en soepele bewegingen mee te maken die ze maar kunnen bedenken. Dat wat de genie in hun eenvoud.

De plekken zijn als dusdanig niet enkel speelterreinen geworden voor kinderen en jongeren zelf, maar ook voor architectuurhistorici, stedenbouwkundigen en producenten van speelmaterialen om bij te leren over de relatie tussen creativiteit, spel, esthetiek en standaardisatie. Een actuele vraag is misschien hoe de kwaliteiten van deze speelplekken zich in hedendaagse speelruimtes vertalen.

Eenzelfde soort esthetisering van spel en speelinfrastructuur herkennen we ook bij de Japans-Amerikaanse beeldhouwer en artiest Isami Noguchi. Uit een artikel van de **Grimshaw Foundation** en in **beelden van speelomgevingen door Noguchi**:

“Ik geloof dat speelpleinen diverse interacties tussen vorm en actie mogelijk moeten maken. Eenvoudig, mysterieus, en suggestief; en daardoor educatief.”

Net als bij Van Eyck ziet Noguchi speelplaatsen vooral als plekken die diverse vormen van interactie moeten uitlokken, en niet als omgevingen die een specifiek gebruik mogen opleggen. Beide ontwerpers zien de ruimte als iets waarmee in interactie getreden wordt, dat is een minder deterministische blik dan een waarin we met de fysieke ruimte een heel specifiek gebruik trachten na te streven.

Beide ontwerpers erkennen daarmee ook de verbeeldende en vormende kracht van de kinderen en tieners zelf, en hopen met hun ruimte een leerproces te stimuleren. Iets wat we ook herkennen in de **rommel, modder- en bouwspelplaatsen eerder in dit document**.

The city at eye-level

Boek

Auteurs:

Rosa Danenberg, Vivian Doumpa en Hans Karssenberg

City at Eye-level

Comfort en gezondheid en schaal (onder meer)
in de bredere omgeving

Het boek 'the city at eye-level' for kids heeft als doel ons te leren begrijpen hoe kinderen de wereld beleven. Uit 65 verschillende onderzoekscases en persoonlijke verhalen uit 30 verschillende landen kan je leren hoe gezinnen met kinderen en kinderen zelf de ruimte en ruimtelijke ontwikkelingsprocessen ervaren en beleven.

Eén van die hoofdstukken is '36 lessons for a better city at eye level for kids' door editor Hans Karssenberg, waarin hij uit de vele inhoud een synthese probeert te maken. Puntje 12 roept daar op tot speciale aandacht voor meisjes in het nadenken over kindvriendelijkheid. Het leert ons dat kinderen en jongeren zelf helemaal geen homogene groep zijn, maar dat genderspecifieke aandacht (net als aandacht voor leeftijdsspecifieke ingrepen) een meerwaarde kunnen bieden.

(les 12) Spendeer specifieke aandacht aan meisjes

Ieder individu is uniek, maar algemeen gesproken zijn er duidelijke verschillen tussen genders. Deze review merkt enkele gedragspatronen op in de historisch traditionele gendernormen - jongens en meisjes - hoewel we nu meer en meer beseffen dat gender een sociaal geconstrueerde identiteit is en eerder een spectrum omvat dan een binariteit.

Kleutermeisjes leren sneller wat sociaal spel is, en spelen op een meer gestructureerde manier, terwijl jongens langer 'solitair' spelen. Ergens tussen vier en vijf jaar oud wisselt die relatie en worden jongens meer associatief in hun spel. Meisjes neigen op dat moment meer naar coöperatieve vormen van spel. Op vijf à zes jaar oud, wisselt die dynamiek weer en beginnen jongens ook meer naar het coöperatieve te neigen, maar blijven meisjes een voorsprong hebben op sociale ontwikkeling. Vanuit die optiek is een gebrek aan interactie tussen spel van jongens en meisjes te verklaren als: ze zijn gewoon met compleet andere dingen bezig.

Het lijkt erop dat meisjes echter vaker de ruimte missen om te beantwoorden aan hun noden voor spel. Meisjes houden van plaatsen waar ze met twee kunnen spelen. Jongens spelen graag in groep. Beide situaties vragen naar andere vormen van ruimtes. Jongens spelen in de straten en verkiezen informele, open ruimtes. Dit laat jongens toe om in grotere groepen te spelen in spelvormen met meer bewegingsvrijheid en -ruime. Voetbal en sociale spellen waarin lopen en fietsen centraal staan (verstoppertje, tikkertje, etc.). Meisjes hebben hun eigen plekken nodig waar ze samen kunnen zijn met vrienden, en waar ze ook niet 'weggeduwd' worden door spelende jongeren. Meisjes neigen naar meer intieme, gezellige plekken (vooral vlakbij de woning). Ze spelen in kleinere groepen, en verkiezen spellen die meer sociaal zijn (touwtespringen, dans, en ritmische interacties).

Banken die naar elkaar toe gericht zijn maken het eenvoudiger om dit soort interacties aan te gaan en om te babbelen. Meisjes zijn gevoeliger voor de sfeer van een plek. Het moet helder zijn, en veilig aanvoelen. Ze houden van verbeeldingsspel en verhalen. Ze houden van babbelen, maar ook van actief spel.

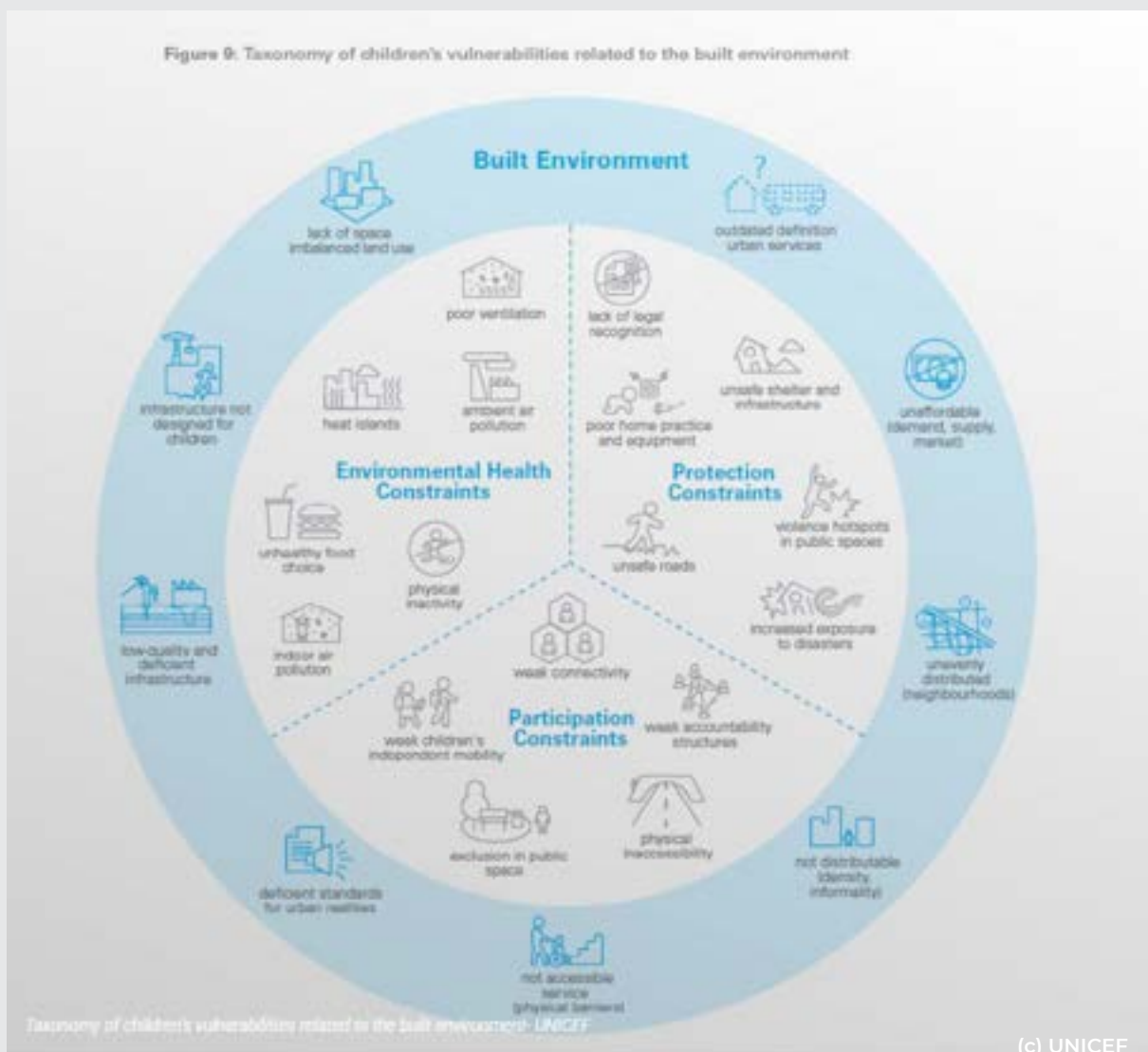
Doorheen de stad vind je overal voetbalvelden en basketbalterreinen en skateparks, die voornamelijk geclaimd worden door jongens. Maar zijn deze plekken ook effectief 'typisch voor jongens'? Of is dat slechts omdat er niet genoeg is nagedacht over hoe we meisjes de zelfzekerheid en sociale aanvaardbaarheid geven om deze plekken ook te gebruiken als de hunne.

Algemeen gesproken zijn jongens luider en krijgen ze meer aandacht, en aangezien ruimtelijk ontwerpers ook nog voornamelijk mannelijk zijn, kan het zijn dat ze een blinde vlek hebben voor de wensen van meisjes.

Het is noodzakelijk dat we beginnen nadenken over ruimtelijke en sociale oplossingen die meisjes toelaten om elke ruimte te gebruiken die ze willen zonder het gevoel te hebben dat die plekken voor 'enkel en alleen' jongens zijn. Ze zouden zich overal veilig moeten voelen, en met zelfzekerheid aanwezig moeten zijn. Nog belangrijker: de verschillen tussen jongens en meisjes zijn niet 'inherent', maar worden ook aangeleerd. We moeten zelf ook verantwoordelijkheid durven nemen om geen genderrollen of verwachtingen te stellen naar specifiek speelgedrag.

Ook niet onbelangrijk is veiligheid: dat is belangrijk voor iedereen, maar vraagt extra aandacht voor meisjes en jonge vrouwen. Ruimtes hebben goede verlichting nodig, en de aanwezigheid van vertrouwensfiguren nabij. Dat kunnen ouders zijn, burens of kennissen, of eventuele formele autoriteiten.

Tenslotte: toegang tot water en sanitair. Ook hier worden meisjes en vrouwen nog te vaak benadeeld ten opzichte van mannen. Voorzie drinkbaar water. Voorzie verzorgd en goed onderhouden publiek sanitair.

Het boek refereert uitgebreid naar wetenschappelijke studies en initiatieven rond kind- en jeugd vriendelijkheid. Onder meer naar het **Child Friendly Initiative** van UNICEF, welk gemeentebesturen ondersteunt in het vertalen van de rechten van het kind naar concrete ingrepen in de praktijk. Dit initiatief bestaat al sinds 1996, en ontstond als een uitvoering van de tweede resolutie van de **United Nations Conference on Human Settlements (Habitat II)** - gericht op het leefbaar maken van steden als omgevingen voor iedereen.

Ruimte en regelgeving

de (on)wenselijkheid van spel

Vitaliteit
in de brede omgeving

Wanneer je een ruimte creëert die voor kinderen toegankelijk is, is de kans groot dat die ruimte gelezen wordt op haar mogelijkheid tot spel. Muurtjes zullen belopen worden, kleine bosjes verkend. In bomen zal er geklommen worden, en grasvelden zullen dienen voor allerlei vormen van spel.

Met een beetje geluk spelen de ouders ook mee.

Dus wanneer je een heuvelachtig grasveld creëert langs een verbindingroute - dan nodigt die uit tot bepaalde vormen van gebruik (**spel**).

Dat kan je als een kwaliteit zien en proberen faciliteren. Of dat kan je trachten te verbieden en te controleren.

(Beeld boven: (c) Ruben Joye, 2021)
(Beeld onder: (c) Jo Boonen, 2025)

'Welkom' en 'verboden' op eenzelfde bordje voelt al snel aan als een tegenstrijdigheid.

Trappen en overtreddingen

de trap als ontwerpelement

Trappen

soms handig
soms niet echt

ontwerp ze met zorg
nooit waar ze overbodig zijn
en niet op ongewenste plekken

trap op - trap af - trap op - trap af - trap op - trap af

(zie ook Patroon 133 in 'a Pattern Language' - Staircase as a stage)

Trappen

Goede trappen bestaan niet enkel uit treden
maar vormen een uitnodiging tot spel

Goede trappen
zijn podia voor verhalen van fictie en non-fictie
elke trede een interactie met de zwaartekracht
of een potentiële zitplek

Foto boven (c) uit 'Americans Seen' van Sage Sohier
(2nd edition, 2024, scan)

Foto midden en beneden (c) uit 'Passing Time' van Sage Sohier (2023)

(Ab)normaal wonen

Japan

Ontwerpteam:
Jun Igarashi

Repository House - Dezeen

Rectangle of Light - ArchDaily

The constructions of a state (2011)

Schaal, veiligheid
en eigenheid

in de eigen
woning

Hoe ver gaan we in de risicobeperkingen in onze woningen?

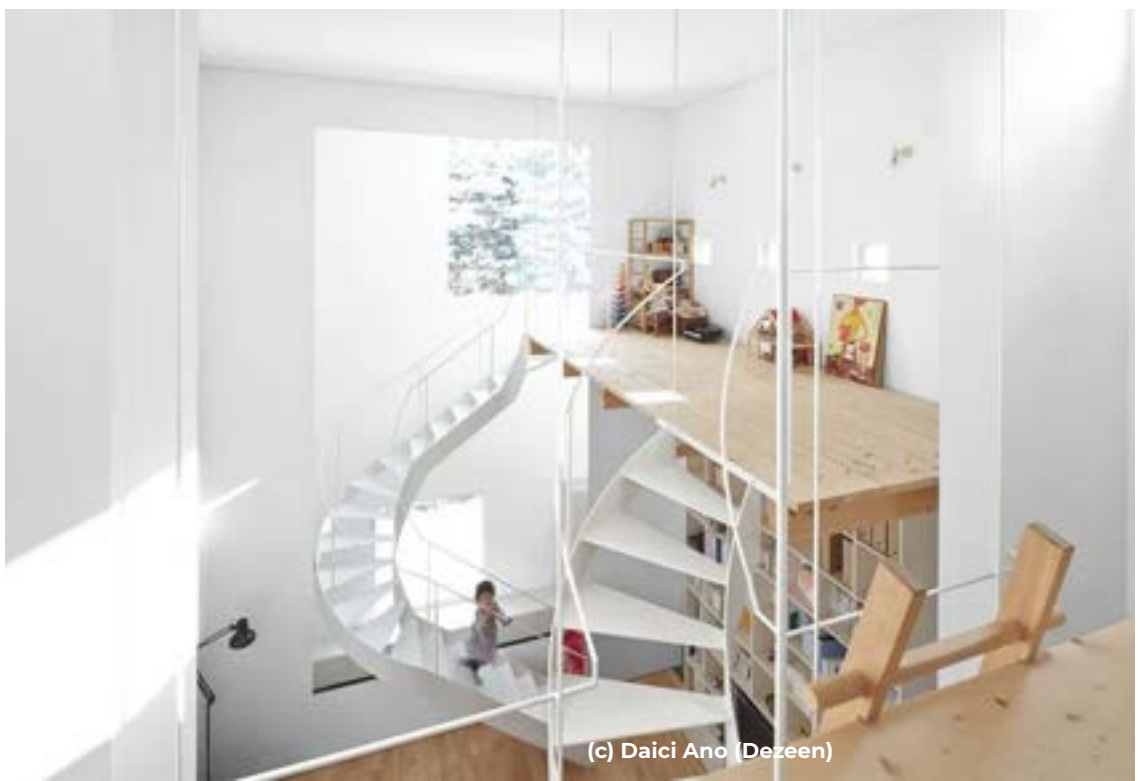
Betekent veiligheid hetzelfde als risicoloos? Of vraagt het eerder een pedagogisch perspectief waarin we kinderen juist leren omgaan met die risico's? Zijn trappen, ladders en plateaus zonder balustrade niet enkel gevaren maar ook potentiële lessen? Zijn we collectief doorgeslagen in onze verwachtingen rond veiligheid?

Jun Igarashi bevraagt met zijn projecten de dogma's rond 'wonen' en 'veiligheid'. In zijn architectuur vinden we aaneenschakelingen van a-typische ruimtes. Een ruimte zonder ramen, een ongemakkelijk smalle ruimte, een mezzanine zonder balustrade, een ruimte die enkel toegankelijk is via een ladder, ...

Zijn architectuur nodigt uit tot verkenning en spel. Het neemt de vrijheid om enkele standaard principes overboord te gooien en te zien tot wat voor interessante ruimtes dat kan leiden. En daarin ligt ook een deel van de meerwaarde van zijn projecten: door vanzelfsprekendheden uit te dagen leren ze ons bij over de richtingen waarin architectuur nog kan groeien. Zijn 'radicale ingrepen' stellen in vraag hoe rigide kindvriendelijkheid gelijkgesteld moet worden aan veiligheid.

Zijn woningen voldoen zeker niet aan alle bouwnormen en stedenbouwkundige regelgevingen in Vlaanderen (lichttoetreding, balustrades, vrije hoogtes, trappen, ...), maar die regelgeving is meestal gericht op veiligheid en controle, niet op ontwikkeling of experiment.

Maar net in dat experiment ligt er de mogelijkheid tot groei. Door te leren omgaan met risico's en de interacties tussen het eigen lichaam en de ruimte. Door te leren over welke ruimtes daarvoor het meest bruikbaar zijn.

(c) Daici Ano (Dezeen)

Is een kind verantwoordelijk wanneer het van een trap valt? Is dat de schuld van de ouders? Of had de architect het beter moeten ontwerpen? Of had het geschreven moeten staan in de stedenbouwkundige regel?

Is het kindvriendelijk om deze vragen af en toe onbeantwoord te laten?

Kindvriendelijkheid vraagt van ons om stedenbouwkundige, architecturale en verzekeringskundige vanzelfsprekendheden voldoende in vraag te blijven stellen met onze projecten.

De wereld verandert, wat kindvriendelijkheid daarin betekent moet mee kunnen veranderen.

Beelden

Boven & vorige pagina

Repository house

Wenteltrappen naar een hoger gelegen platform. Naar Belgische veiligheidsstandaarden laat deze trap veel te wensen over (valonveiligheid) - tegelijkertijd draagt ze bij tot een speelse en lichte omgeving - en faciliteert ze ruimtes en interacties die door regelgeving soms onmogelijk gemaakt worden.

Midden

Rectangle of light

De lichthapper in dit project is een smalle dubbelhoge ruimte met ramen die functioneert als lichthapper voor de eetplaats/keuken. Ook hier vinden we een platform dat als speelruimte gebruikt wordt - zonder balustrade. Dit schijnbare detail illustreert een filosofie over de opvoeding van het kind, waarbij de fysieke ruimte niet vorm krijgt vanuit een protectionistische houding, maar vanuit de woning als plek waar je leert over het leven.

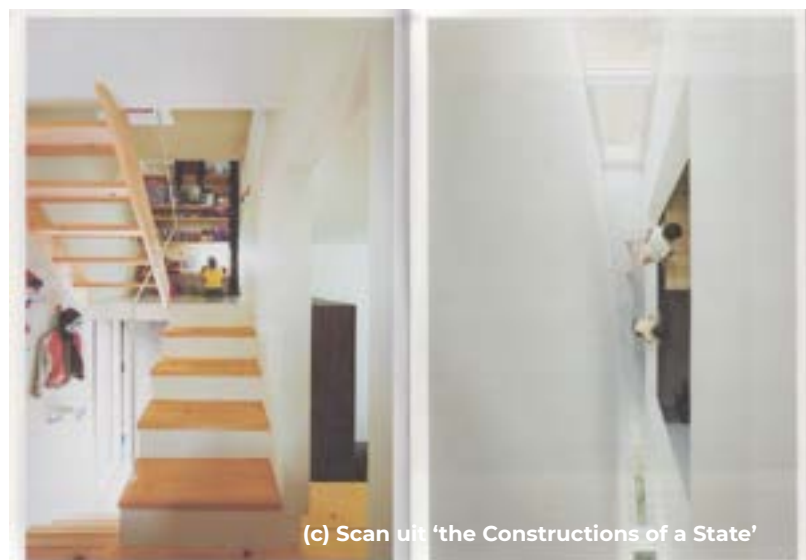
Dat is moeilijk uit te leggen aan verzekeringsmaatschappijen

Onder

Rectangle of light

Een trap met een groot rek (berging) op de overloop. De benen van een kind een verdieping hoger zijn zichtbaar.

Is dit wel veilig? -vragen we ons af. Is dit een spel? - is geen antwoord op onze vragen.

Freespace

(vrijruimte)

Ontwerpteam:
Lacaton&Vassal

Chalon-sur-Saône

Habitations HLM

Casa Latapie

Free space, transformation, habiter (2021)

What is "free space"?

The memory of the desert, a search for the horizon, no walls or barriers, the feeling of freedom, space that slips away, that lets escape the air, the light, the sight and the imagination...

The impression that space is a prisoner, behind bars, closed façades, insulating walls and thicknesses, behind economic constraints, programmes, architecture, town planning today...

Free space is:

space that is not constrained,
space under pilotis,
space on balconies and in winter gardens,
space on accessible rooftops,
deep inner space, which never exists in standard spaces as it is considered too deep or useless,
extra space, which makes the "programmatic" space smoother, more fluid, less expensive,
space free of any programme, eluding a specific defined function,
space that avoids rules and regulations,
space that isn't asked for, but that we find indispensable,
space that is created additionally but that doesn't cost more, space that costs nothing....

Our approach:

Making do in all circumstances, starting off from what exists.
Never demolishing or removing, but making the most of existing resources; making do with the poetry, fragility, qualities and defects, shortcomings, the natural ground.
Considering existing situations as possibilities and project materials.
Creating greater surface area by using less territory.

Creating double space: filled space / free space

A simultaneous process of condensing-dilating, densification-extension.
To shake free from budgetary constraints, minimum-standard programmes, efficiency coefficients, urban regulations.

Making floors like ground

On pilotis to release the natural ground,
on open frameworks of posts and floorboards.
As large as possible, to provide the programme with space around.
Linking these floors with staircases, elevators, slopes, gentle flows.
Up to the last ground: the roof, always accessible.
Dom-Ino house and the polykatoika in Athens.
Thinking about the subtle relationships put together.
Cedric Price and The Invisible Sandwich.

Releasing space on every ground

From the inside towards the limits of the floors and simply filtering out through transparent sliding bay windows, curtains, blinds, depending on the climate or season, through winter gardens and balconies.
No walls, so no windows. Moving from the outside to the inside and finding again the outside from the inside out.
The Katsura Imperial Villa and the Case Study Houses.

Separating indoor space with light, removable partitions
Independent of structural elements.

Enlarging, dilating, extending, doubling

Constructing double with the project's given budget, without spending more, to generate space for the programme and for usage.

Schaal, eigenheid, comfort en gezondheid
in de eigen woning

**Fragmenten uit het boek
'Free Space, Transformation,
Habiter' door het bureau
Lacaton&Vassal.**

(p.45 - 46)

De auteurs roepen op om
steeds vanuit de context
te vertrekken, om meer
ruimte te creëren op minder
territorium. Om los te breken
van standaardprogramma's
en efficiëntiecoëfficiënten.
Om 'vrije ruimte' te creëren.
Om enkel muren te zetten
wanneer ze nodig zijn.
Om flexibele ruimtes te
creëren met verplaatsbare
elementen, ramen en
panelen.

De gebruiker moet zelf
in zijn verschillende
ruimtelijke programmaties
te verkennen (iets wat we
op een andere manier ook
al gelezen hebben bij de
filosofie van de speelruimtes
bij Aldo Van Eyck).

Die *freespace* moeten niet
altijd 'afgewerkte' ruimtes
zijn. Het mogen evenwel
onverwarmde ruimtes zijn,
onaffe ruimtes, ruwe ruimtes.
De kwaliteit van deze vrije
ruimte ligt niet in hun
esthetiek of gezelligheid,
maar in hun diversiteit van
potentieel gebruik.

**Habitations HLM
Saint Nazaire**

Vrijruimte kan opslagruimte zijn, of ruimte voor spel. Door te spelen met schuifdeuren en gordijnen creëer je ruimtes die flexibel inzetbaar zijn, en die het mogelijk maken om ruimtes naar beleven open te stellen of af te sluiten.

Flexibele compartimentering is akoestisch interessant en maakt ruimtes meervoudig in gebruik.

**Logements Chaon-sur-Saône
Prés-Saint-Jean**

Collectief huisvestingsproject waarbij er met een open plan en veel lichtinval is gewerkt.

Ruimtes kunnen naar keuze afgesloten worden met flexibele elementen zoals schuifdeuren, ramen en gordijnen.

De 'overmaat' die door de relatief sobere architectuur betaalbaar wordt, is ruimte die diverse vormen van gebruik mogelijk maakt.

**Logements Chaon-sur-Saône
Prés-Saint-Jean**

Casa Latapie

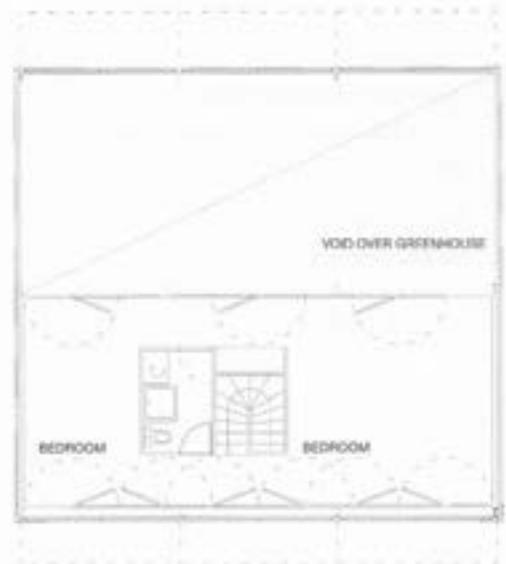
Burdeos, Francia, 1993

Una casa unifamiliar en los suburbios con un presupuesto bajo.

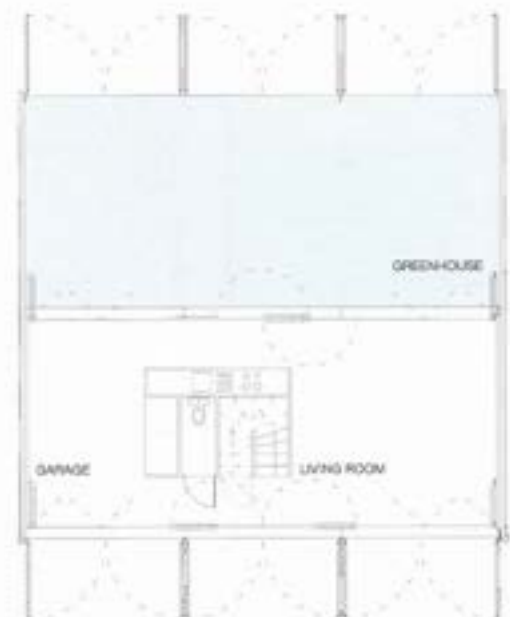
Latapie House

Bordeaux, France, 1993

A family house in the suburbs with a small budget.

Planta primera
First floor

Planta baja
Ground floor

Doble, mitad/mitad.

Espacio libre equivalente al espacio programado, con el mismo presupuesto.

El doble de espacio para la vida cotidiana y una relación natural con el clima.

El invernadero es el espacio de libertad y de apropiación, esencial para el gozo del habitar.

El espacio libre permite huir de las normativas.

Double, half/half.

The same amount of free space as programmed space, with the same budget.

Twice as much space for daily life and a natural relation to climate.

The winter garden is the space for freedom and personalisation essential for the pleasure of inhabiting.

Free space lets inhabitants sidestep the rules.

Espacio programado
Programmed space

112 m²

Espacio libre
Free space

61,5 m² (55%)

0 1 5 m

Verbiest

Brussel (Sint-Jans-Molenbeek)

Ontwerpteam:

AgwA + Evelia Macal

AgwA

Brussels Architecture Prize

Verbiest - approximations (boek, 2022)

VAI

Schaal,
gezondheid en
comfort

in de eigen
woning

De uitgangspunten van deze combinatie tussen woning en atelier zijn ingegeven vanuit principes van duurzame architectuur: geen nieuwe beton en zo weinig mogelijk afval. Je treedt het gebouw binnen via een tuin, die overloopt in een inkomzone. Vanuit die inkom is er enerzijds toegang tot het atelier op het gelijkvloers, en een trap die naar de private woning op de eerste verdieping leidt.

Deze inkom is in haar ruwheid behouden - ze wordt niet verwarmd en voelt onafgewerkt aan. Het is de plek waar kinderen fietsen, skaten en steppen (het is een **freespace**).

Binnen het project is er gebruik gemaakt van 'box-in-box' principes. Enkel de woon- en slaapvertrekken op de eerste verdieping en de slaap- en badkamers van de kinderen op de tweede verdieping zijn met hennep geïsoleerd. Dit maakt ook dat de woning in de zomer anders gebruikt wordt dan in de winter.

Ecologistische architectuur introduceert een nieuwe manier van leven, verandert dagelijkse gewoonten en stelt conventionele comfortnormen zoals de binnentemperatuur ter discussie. In de winter heb je een warme trui nodig als je je beweegt tussen de verwarmde ruimtes, die minder dan de helft van het hele volume uitmaken.

- Hülya Ertas (VAI)

Dit 'seizoensgebonden wonen' zet zich in zekere mate af tegen een cultuur die continu en overall binnenshuis comfort nastreeft. Het verwacht van de bewoners een zekere flexibiliteit in hoe ze omgaan met hun woning. In de winter betekent dat compacter wonen, met in ruil daarvoor zeer veel speelruimte tot hun beschikking in de zomer.

(c) Séverin Malaud

House in a tiny forest

Japan

Een idee van:
Junya Ishigami

House in a tiny forest op Subtilitas*

**SUBTĪLITĀS (latin; noun, f., 3rd):*

*fineness of texture, logic, detail;
slenderness, exactness, acuteness;
sharpness : precision*

helemaal bovenaan

vind je de open wereld

de weg ernaartoe is een reis

nergens een lift te bespeuren

elke verdieping een nieuw hoofdstuk

elke verdieping een verhaal

soms eng en donker
een duisternis te overwinnen voor jezelf

soms een jungle van jewelste
safari door lava-landschappen

maar bovenal is de wereld nergens banaal
door de ogen van een kind

wonen is niet iets wat je alleen maar overkomt
maar iets wat je actief doet

woningen dienen niet slechts het 'wonen'
maar al het leven dat er zich daarin afspeelt

woningen zijn niet slechts kamers met een dak
maar plekken waar levens zich met elkaar
verweven

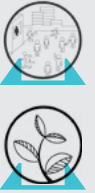
kindvriendelijk wonen is beseffen
dat er avontuur te vinden is achter elke zetel

helemaal onderaan de bodem van de oceaan.

Gellerupparken

Aarhus, Denemarken

Ontwerpteam:

SLA Landschapsarchitecten, Effekt

SLA Landschapsarchitecten

Effekt

State of Green

EU Mies Award

Biennial de Paitatge

Natuur en
vitaliteit

in de **nabije**
buitenruimte

Kind- en jeugdvriendelijkheid van de woonomgeving ligt verscholen in zowel de woning - als in de omgeving - en de relatie tussen beiden. Het voorbeeld van Gellerupparken leert ons dat een kwalitatieve context rond het gebouw ook het leven in het gebouw kan verbeteren.

Ontworpen in de typische architectuurstijl van het modernisme uit de jaren '60 met grootschalige blokken en lege, ongeprogrammeerde zones tussen de gebouwen, heeft 'Gellerupparken' doorheen de jaren te maken gekregen met een slechte reputatie, negatieve media-aandacht en samenlevingsproblematieken. Waar er in zo'n gevallen vaak gezocht wordt naar verplaatsing van de inwoners, of de sloop of herbouw van de woongebouwen, is er in deze context gekozen om via Nature Based Solutions te zoeken naar een antwoord op het afkalvende sociale netwerk en de groeiende onveiligheidsgevoelens.

Het antwoord van de ontwerpers noemen ze zelf een nieuwe vorm van 'sociale natuur' - met aandacht voor goede circulatie en zichtbaarheid in het park, en tegelijk ook een verhoging van de biodiversiteit en het natuurlijke karakter (met o.a. een toevoeging van 2.000 bomen). De ontwerpers spreken met zekerheid over de meerwaarde van hun ingrepen voor het samenleven in de wijk - niet enkel tussen de menselijke bewoners, maar ook binnen een bredere sociaal-ecologische gemeenschap.

Het ontwerpproces omvatte onder meer een uitgebreide dialoog met de bewoners van de site, om zo hun bezorgdheden, noden en wensen in het dagdagelijkse leven scherp te krijgen en hierop te antwoorden in het ontwerp.

Via een uitgebreid participatieproces zijn **alle dromen, wensen en behoeften van de bewoners gehoord en geïntegreerd in het ontwerp** – samen met **de meest recente expertise op het gebied van veiligheid, gemarginaliseerde sociale groepen** en het verbeteren van sociaal en fysiek uitdagende buurten.

- van Website SLA

Eén van de krachtpunten in het ontwerp is dat het 'natuur' of 'groen' niet als eenduidige begrippen interpreteert. Door een diversiteit aan groenvormen te voorzien - en daarin ook op verschillende schalen te werken - creëren de ontwerpers een buitenruimte die uitnodigt tot diverse vormen van gebruik, interactie of net isolatie.

Van speelruimtes tot een grote vijver. Van verwilderende stukken natuur tot sportvelden. Van een serre met moestuinen tot rustige nisjes om een boek te lezen. Doordat deze buitenruimte - vlakbij en vlot toegankelijk vanuit de woningen - aangenaam, bruikbaar en veilig gemaakt zijn, zullen ook de kinderen en jongeren uit de woontorens de ruimte intensiever kunnen (en mogen) gebruiken, wat hun bewegingsvrijheid en sociale ontwikkeling ten goede kan komen.

Door 'groen' of
'natuur' zeer divers te
interpreteren en vorm
te geven ontstaat een
rijkheid en diversiteit
die tot ontdekking,
spel en interactie
leidt.

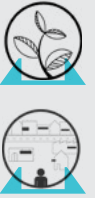
In welke groenruimte
is welk gebruik
gepast?

De meervoudige
betekenissen die
natuur kan aannemen
is ook voor kinderen
zeer fascinerend en
leerrijk.

Helmut Zilk Park

Wenen, Oostenrijk

Ontwerpteam:
Ontwerp: uniola

Landezine

Website Wenen

Uniola

(c) uniola

Voorzieningen en natuur
in de nabije buitenruimte

Met ongeveer 70.000 vierkante meter is het Helmut-Zilk-Park de grootste parkaanleg van de afgelopen 40 jaar in Wenen. Het hart van het park wordt gevuld met een uitgestrekt grasveld, waar kinderen spelen en waar je families ziet picknicken. Rondom dat grasveld vinden we wat de ontwerpers een 'bloesemhaag' noemen - met bloeiende bomen en wandelpadjes.

In het midden van het park vind je een horecazaak met een openbaar toilet en een aangrenzend zonneterras, dat gratis toegankelijk is voor parkbezoekers. Een netwerk van brede parkpaden verbindt de woonwijken met het park en het hoofdstation.

- Projectpresentatie op website stad Wenen

De 870 vierkante meter grote buurttuin met 70 moestuinbedden staat ter beschikking van de buurtbewoners om samen te tuinieren. De tuin beschikt over een gereedschapsschuur en is uitgerust met wateraansluitingen. Tussen de plantbedden zijn paden aangelegd en het geheel is omgeven door een omheining.

(Ter vergelijking: volgens Martin Hermý op **Greenpro Online**: "Vlaamse tuinen zijn groot, gemiddeld $\pm 685 \text{ m}^2$ met een mediaan van 400 m^2 " dat gebied ter grootte van 1,25 Vlaamse tuinen ligt op een terrein dat ongeveer even groot is als de festivalweide van Pukkelpop.)

Sonnwendviertel, waarin het park gelegen is, en met een inwonersaantal van ongeveer 13.000 is 35ha groot. Da's evenveel inwoners als Keerbergen in een dense stadsontwikkeling. Dat is voldoende densiteit om allerlei voorzieningen financieel haalbaar te maken.

Meerdere restaurants en cafés, een groot park, een moderne scholencampus met kleuterschool, primaire en secundaire school, maar ook een tak van het volwassenenonderwijs en een publieke bibliotheek. Werkplekken en co-werkplekken. Daarenboven verbindt de wijk zich met andere wijken via een goed uitgebouwd publiek transportnetwerk.

In wat een renderachtig beeld lijkt zie je hoe mensen zich in de ruimte spreiden wanneer ze alle meer dan voldoende ruimte hebben.

Je ziet er kinderen die leren fietsen, jongeren die aan het voetballen zijn, iemand die aan yoga doet en iemand die aan valt. Je ziet een hoop fietsen liggen en her en der speelgoed zonder eigenaar. Je ziet er vechtende kinderen, huilende kinderen, spelende kinderen, lachende kinderen en slapende kinderen.

(c) Hertha Hurnaus (Landezine)

(c) Hertha Hurnaus (Landezine)

Dit is een typevoorbeeld van hoe je om kan gaan met de vrijgekomen ruimte door dens en gestapeld wonen. Je maakt er open ruimte van. De foto's doen vermoeden dat er mogelijks wel nog veel ruimte was om meer bomen te planten, maar dat is allicht ook te wijten aan de jeugdigheid van het landschap.

Ingrijpende veranderingen in het stedelijk weefsel van het 10e district maakten het mogelijk om het Stadtfeld tussen de binnen- en buitendistricten **opnieuw te definiëren**. Onder het motto “Van station tot stad” is er een nieuw stadspark aangelegd op voormalige spoorlijnen. Naar het model van een klassiek volkspark bestaat **het nieuwe park uit enkele duidelijke hoofdelementen**.

- uit de projectpresentatie op Landezine

In terminologie is het soms niet duidelijk of ‘**city park**’ zich zou moeten vertalen naar ‘**stadspark**’ of ‘**parkstad**’. Het plan suggereert in ieder geval een parkstructuur die zich tussen grote woonontwikkelingen plaatst. Het park biedt een openheid die je in de omliggende bouwblokken niet vindt. Door de grotere afstanden die in die openheid ontstaan, creëer je een zeer publieke sfeer. Dat publieke is interessant voor kinderen - omdat zij in dat soort weidsheid aantrekkelijk en spannend vinden. Grote open ruimtes bieden kansen aan groeps- en teamspelen. Er ontstaat ruimte voor verjaardagsfeestjes en feestelijkheden voor de buurt.

Wat volgt is een beeldverslag met de beelden van **Wouter Vanderstede** (Kind en Samenleving) met enkele observaties betreffende de kind- en jeugdvriendelijkheid van de ruimte.

(1)

(1) Er is in het park toegang tot een restaurant met terras, gratis publiek sanitair, en gratis drinkbaar water.

Ouders kunnen hierdoor langer aanwezig blijven in de publieke ruimte. De aanwezigheid van horeca is een luxe, maar een zeer sociale luxe. Het gemak van dit soort plekken is ook dat ze voorzieningen voor ouders (een café als een sociale plek) combineren met speelruimte voor kinderen vlakbij.

Kindvriendelijkheid ligt ook in het gemak van de ouders.

Jeugdvriendelijkheid heeft nood aan meer leeftijdsgerichte en maakbare ruimte (zie bv. **Malibran**).

(9)

(2) Meer bomen waren welkom geweest - biodiversiteit is van belang voor onze collectieve toekomst.

(3) + (5) Hekjes lijken soms agressief of exclusief, maar ouders (vooral zij met kleuters of peuters) is het ongelooflijk comfortabel vinden om te weten dat hun kind niet verdwijnt wanneer ze eventjes niet opletten. Hekken sluiten soms ongelooflijk veel potentiële conflicten buiten.

(4) Door de vele betreding kan gras het soms moeilijk krijgen om te groeien. Modder kan geen kwaad.

(6) De esthetiek van valveilige omgevingen voelt al snel zeer synthetisch aan. Natuurlijk spel daarentegen erkent dat kinderen weerbare wezens zijn, en evenveel - zo niet meer - bijleren in een meer natuurlijke omgeving.

(7) Aandacht voor kinderen heeft zich tot in de leeshoekjes van de lokale bibliotheek verspreid.

(8) De publieke infrastructuur ziet er verzorgd en onderhouden uit.

(9) Op de balkons zie je geen afvalzakken of fietsen staan. Er lijkt dus voldoende bergruimte in de appartementen zelf te zijn. De terrassen zijn bruikbaar, maar relatief smal bemeten wil je bv. een tafel voor vier zetten. Eten moeten de gezinnen dus binnen doen, of in een collectieve ruimte.

(10) + (11) Gelukkig is daaraan gedacht.

(12) De paden zijn meteen ook een spelprikkel (#1)

(13) spelprikkel (#2): verschillende niveauverschillen

(13) spelprikkel (#3): interactie tussen balkons en buitenruimte

(13) spelprikkel (#4): houten schommelpaardjes

(10)

(11)

(12)

(14) Noem je het nog een jeugdvriendelijke ruimte wanneer je specifiek de jeugd raakt met meer 'verbodsborden voor openbare orde'?

(14) Noem je het nog een jeugdvriendelijke ruimte wanneer 'kans op vallen bij storm' meer zichtbare krijgt dan de jeugd?

(14) Noem je het nog een jeugdvriendelijke ruimte wanneer je naast een verbod niet toelicht wáárom dat verbod op skaten precies geldt? De asfalt is ervoor gemaakt.

(13)

(13)

(13)

(13)

(14)

Brutopia

Brussel

Ontwerpteam:

stekke+fraas en AAAA Architectes

stekke + fraas

architectuurwijzer

Dezeen

ArchDaily

Beelden/plannen: stekke + fraas / Tim Van De Velde (op archello)

Eigenaarschap, eigenheid en betekenisvolle personen
in- en van de *gedeelde leefomgeving*

En in het midden: een tuin.

Alle woningen kijken erop uit, met visueel en auditief contact vanuit de woningen. Bewoners kregen zelf de keuze of ze al dan niet een buitenterras wilden of niet. Het gebouw werd 'casco' afgeleverd, en bewoners kregen zelf keuzevrijheid over de inrichting van de individuele delen. Van het project kunnen we dus leren over hoe je een ontwerpproces inricht waarin de ontwerper en de bewoner het auteurschap over het gebouw beginnen delen.

Op de eerste en vierde verdieping vind je aan de voor- en achtergevel van het gebouw 'gedeelde gangen' die meer weghebben van gekoppelde terrassen die alle woonunits op dat verdiep verbinden met een traphal. Er worden op die manier parochiale sferen gecreëerd in ruimtes die enkel gedeeld worden met de bewoners van eenzelfde verdieping. Op de eerste verdieping is die ruimte inpandig, op de vierde verdieping open - wat ook weer leidt tot andere dynamieken en gebruik.

(c) Tim Van de Velde

De bewoners hier durven hun gebouw te delen buiten de contouren van de coöperatieve. Er zijn op het gelijkvloers publieke functies voorzien, gericht op de buurt - denk hierbij aan architectuurbureaus en een zorgcentrum. De tuin wordt ook met hen gedeeld tijdens de werkuren.

Net als bij alle collectieve woonprojecten toont ook dit project aan dat ruimte delen ook betekent dat er aandacht moet zijn voor dialoog, overleg en een doordachte financiële structuur. Die administratieve structuren komen vaak al tot stand naar aanloop van het project - en vragen gewoonlijk behoorlijk wat gesprek en begeleiding.

In het geval van Brutopia organiseerden een initiële groep van 15 mensen die elkaar al kenden zich in een nonprofit (met een AV, een 'management board' en een 'governing board'), van waaruit ze de rol van 'projectontwikkelaar' op zich namen. Er zijn daarnaast werkgroepen opgericht die elk specifieke taken op zich namen, en ook in het beheer van de ruimte zijn er nog duidelijke taken verdeeld die het beheer van de collectieve ruimtes verzekeren. Met deze inzet is deze ontwikkeling van 29 appartementen onder de marktprijs gebleven.

Nadat de vergunningen voor de bouw verleend waren en de basisakte getekend was, kocht iedere resident het eigen onderdeel van het gebouw. Door de typologische variatie binnen de ontwikkeling zijn die prijzen eveneens verschillend, wat maakt dat het project toegankelijk is voor diverse inkomensprofielen.

(Een ander interessant project waarbij het procesverloop binnen een collectieve werd aangepakt is **Vrijburcht** (Amsterdam) van CASA Architecten - waar dit '*collectief particulier opdrachtgeverschap*' (CPO) genoemd werd. Interessant in dat voorbeeld is dat er een Woonstichting opgericht werd (De Key) die alle niet-verkochte woningen zou verhuren, en die ook optrad als opdrachtgever voor de publieke delen van het gebouw (een kinderopvang en zorgwoongroep).

Meer info over Vrijburcht vind je o.a. [hier](#), [hier](#) en [hier](#).

(c) Tim Van de Velde

(c) Stekke+fraas

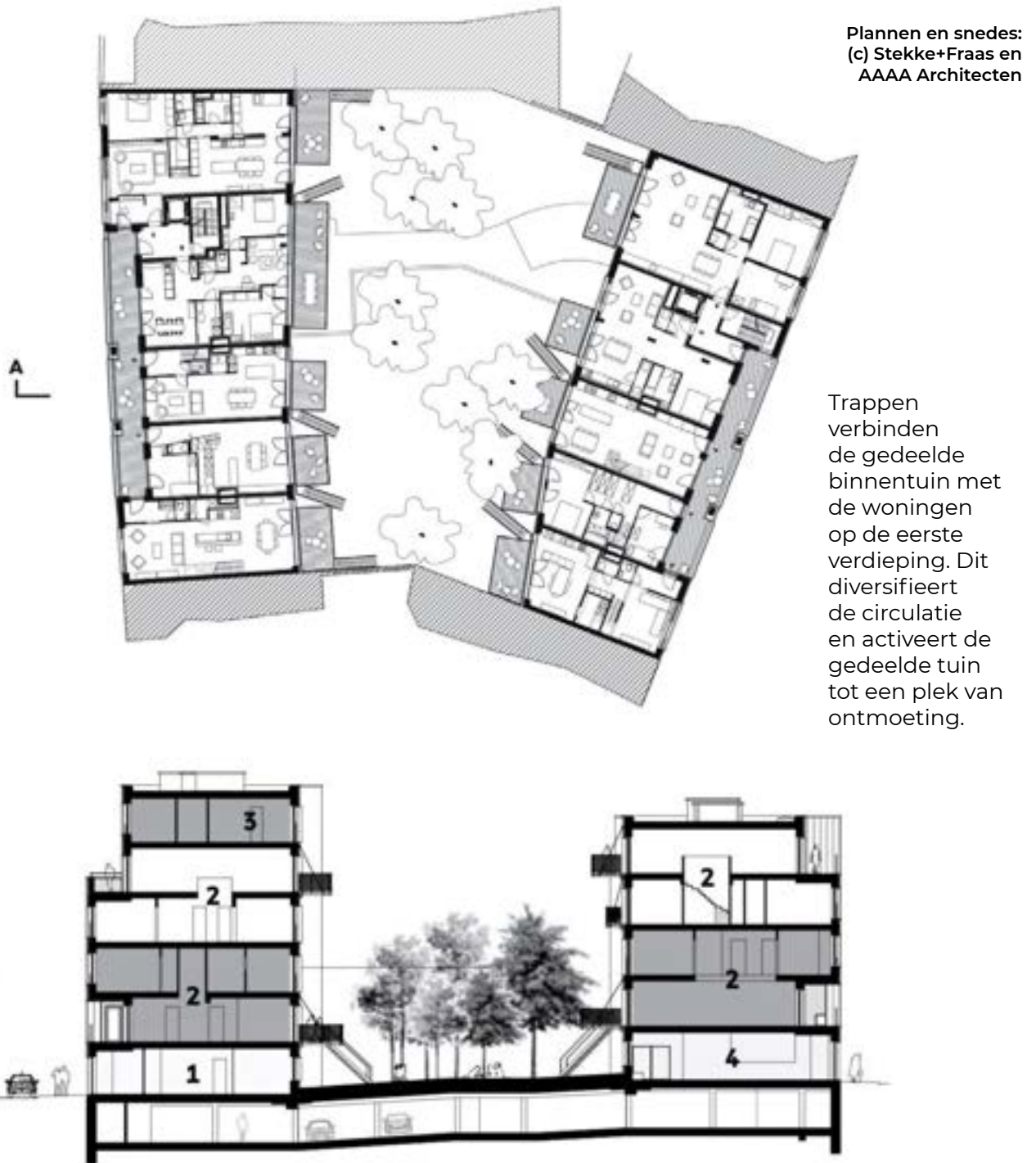

(c) Stekke+fraas

Het proces vroeg van de architecten betrokken op Brutopia (stekke + fraas) een andere aanpak, met een nadruk op expliciete en heldere communicatie

“In een klassieke relatie met een projectontwikkelaar is er slechts één professionele gesprekspartner,” merkte Fraas op. “Maar in het geval van Brutopia was het communicatieproces belangrijker en vereiste het verschillende vormen van informatieoverdracht, zowel met individuen als met de algemene vergadering.”

- via Dezeen

Uit dit complexe bouwproces volgt niet enkel een betaalbare collectieve woonontwikkeling, maar ook een groep mensen die al vanaf het begin een gemeenschap vormen. En misschien ligt daarin wel de kern voor waarom de ontwikkeling als kindvriendelijk gelezen kan worden. De aandacht voor die gemeenschap vertaalt zich in allerlei gedeelde ruimtes en voorzieningen (zoals o.a. de terrassen, een dakterras, een wasruimte en natuurlijk de binnentuin) waar kinderen vrijuit kunnen spelen.

Een podium voor het leven

Engeland

Fotografe:

Patricia Anne Murtha Tish

Maak kennis met Murtha Tish

Veiligheid

in de brede
omgeving

De reportage die de Britse fotografe Patricia Anna Murtha Tish rond de jaren '60 maakte in Noordoost Engeland, geven een inkijk in het dagelijkse leven van de Engelse arbeidersklasse. Veel van haar beelden tonen kinderen en jongeren (jongerenwerkloosheid was er een groot probleem) - en de manieren waarop zij in de ruimte aanwezig zijn.

Uit bevragingen van kinderen, jongeren en ouders zelf blijkt ook dat 'veiligheid' allicht één van de meest prominente overwegingen is wanneer het gaat over kindvriendelijkheid. Dat gaat niet enkel over verkeersveiligheid en de hoogtes van trappen, maar ook over hoe veilig de omgeving in zijn volledigheid aanvoelt.

Zijn er vertrouwensfiguren in de buurt? Is er een sociaal vangnet? Liggen er regelmatig drugsspuiten verscholen onder het zand in de zandbak? Kan je het beleid vertrouwen om daar vlot iets aan te doen?

Volgens sommige respondenten zijn we als maatschappij té controlerend geworden. Veiligheid wordt in allerlei regelgeving gegoten van valhoogtes en de afwezigheid van alles wat scherp is en snijden kan. Maar risicovol spel draagt bij tot zelfzekerheid, creativiteit en een 'goede ontwikkeling' - zo weet ook Goe Gespeeld.

(Al zijn de beelden op hun website al lang niet meer zo risicovol als bovenstaande beeld van Murtha Tish.)

E.V.A. Lanxmeer

Culemborg, Nederland

Ontwerpteam:

diverse teams voor de diverse *hoven* binnen de ontwikkeling

Lanxmeer.nl

Wikipedia

Eigenheid
en natuur in
de bredere
omgeving

schaal in
de nabije
buitenruimte

(c) Lanxmeer.nl

(EVA staat voor Ecologisch Centrum voor Educatie, Voorlichting en Advies.)

Lanxmeer is een stadswijk die vanaf 2000 gebouwd werd in het voormalig waterwinningsgebied van Culemborg op initiatief van de Stichting E.V.A. Bewoners in de wijk zijn verplicht lid van de Bewonersvereniging EVA-Lanxmeer, en het instemmen met de bewonersovereenkomst is een voorwaarde om in de wijk te wonen. In die overeenkomst vind je o.a. de volgende aandachtspunten:

(Mandelig gebied)

mandeligheid is een vorm van eigendom en is als volgt in de wet beschreven: mandeligheid ontstaat wanneer een onroerende zaak gemeenschappelijk eigendom is van de eigenaars van twee of meer erven door hen tot gemeenschappelijk nut van die erven wordt bestemd bij een tussen hen opgemaakte notariële akte, gevolgd door inschrijving daarvan in de openbare registers (BW boek 5 art. 60).

(Hof)

alle woningen zijn groepsgewijs gesitueerd rondom of grenzend aan een bepaald Mandelig gebied. Dit gebied wordt een Hof genoemd.

5.3.5 De Gebruiker van een woning/appartement zal

- a. bijdragen in het beheer van het Mandelig gebied op de wijze die door de eigenaren/bewoners van het betreffende Mandelig gebied gezamenlijk wordt bepaald;
- b. **ervan afzien om op de grens tussen het privé-gedeelte en het Mandelig gebied en tussen de privé-gedeelten onderling schuttingen, schuren en/of anderszins afscheidingen aan te brengen waarmee het gemeenschappelijke karakter van het Mandelig gebied wordt beperkt.**

5.3.6 De koper of huurder is zich ervan bewust dat de woning gelegen is in de wijk Lanxmeer en dat er in dat gebied alleen geparkeerd mag worden op daarvoor aangewezen parkeerplaatsen behoudens bij woningen/appartementen die door de gemeente met een parkeerplaats zijn verkocht of waar (tijdelijke) ontheffing is verleend op grond van een lichamelijke beperking van de bewoner. [...]

5.4. De Gebruiker, zijnde de eigenaar, verklaart zich ermee akkoord bij doorverkoop van de woning/appartement, de woning/appartement inclusief Mandelig gebied gedurende tenminste twee aaneengesloten weken te koop aan te bieden aan de leden van de BEL.

Het instemmen (door ondertekening) met de Bewonersovereenkomst is een voorwaarde om in de wijk te kunnen wonen door een huis te kopen of huren.

De wijk kenmerkt zich door de bouwstijlen met veel energiebesparende maatregelen (zoals een lokaal warmtenet), aandacht voor ecologische principes zoals permacultuur, en aandacht voor collectiviteit en gemeenschapsvorming.

(c) Lanxmeer.nl

1. Vasalishof

(c) Lanxmeer.nl

13. Watertorenhof

(c) Lanxmeer.nl

10. Waterhof

Waar je in de 'bewonersovereenkomst' dingen leest die misschien initieel lijken op een inperking van de vrijheid van het individuele gezin om te doen wat ze willen met hun private leefomgeving, leidt het principe van de 'hoven' anderzijds tot autoluwe binnengebieden die inherent een collectieve verantwoordelijkheid zijn.

Deze gemeenschappelijke zorg voor de 'mandelige' gebieden, zorgt ook voor een sfeer van collectieve toe-eigening en zorg, waarvan ook kinderen en jongeren de vruchten dragen. Het zijn vaak goed onderhouden en groene gebieden waar ruimte is voor spel en educatie, en behoren toe tot een kleine gemeenschap van hofbewoners.

De (omsloten) schaal van deze plekken, en de gemeenschap die errond aanwezig is, maakt dat kinderen en jongeren hier de vrijheid krijgen om individueel te spelen, en vanuit de hoven verder de wijk te verkennen.

Maasbode 'family scraper'

Rotterdam, Nederland

Ontwerpteam:

Van Bergen Kolpa architecten

Nieuwbouw de Maasbode

Publicatie 'kindvriendelijke stad' BPD

Van Bergen Kolpa Architecten

Voorzieningen
en Schaal

in de collectieve
binnenruimte

De Maasbode is een gebouw dat door ontwikkelaars en architecten expliciet in de markt gezet wordt als een gezinsvriendelijke woontoren. De kwaliteiten die de ontwerpers en ontwikkelaars daarbij naar voren schuiven zijn de 'city houses' met meerdere verdiepingen op hoogte en de focus op het publieke leven - gestimuleerd door allerlei ruimtes die sociale interactie mogelijk moeten maken: straten in de hoogte, een publieke inkom met winkels en horeca, etc.

(c) Van Bergen Kolpa Architecten

Bij de ontwikkeling van De Maasbode hebben we de vraag 'Hoe houden we gezinnen in de stad?' steeds in ons achterhoofd gehouden. En uiteindelijk bleek 'thuiskomen' de kern te zijn. Als gezin wil je thuiskomen. Thuiskomen in een gezellige straat. In een straat waar je de burens groet. Waar je de kinderen zelfstandig buiten kunt laten spelen. Waar je in de zomer je burens uitnodigt voor een barbecue. Uit verschillende onderzoeken weten we dat die sociale aspecten belangrijk zijn voor jonge gezinnen. Dus dat hebben we ontworpen. Een gebouw waarin gezinnen met elkaar kunnen wonen zoals dat kan in buitenwijken. In de straatjes van De Maasbode zie je door het raam of je burens thuis zijn en zie je kinderen spelen. Beneden is geen grote entreehal, maar een entreestraat. Waar winkels en horeca zich vestigen en waar je de burens ontmoet. Waar je je post ophaalt en je (bak)fiets stalt. In alle straatjes ontstaat sociale interactie. Maak je een praatje met elkaar. Dat is het grote verschil met de anonimiteit van een flatgebouw.

- In de woorden van de architect (Van Bergen Kolpa)

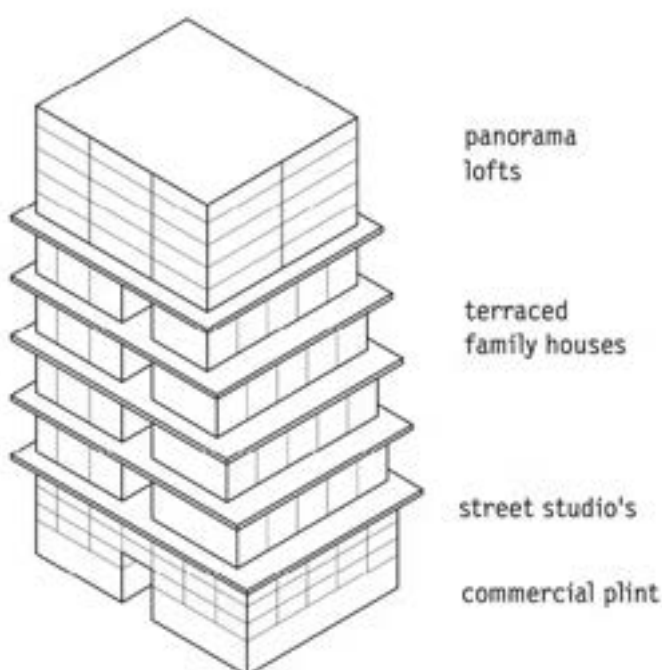

Tezelfdertijd confronteert de Maasbode ons met het effect van dit soort kwaliteiten en meerwaarde op de betaalbaarheid van een woning.. Welk soort voorzieningen in een woning of woonomgeving zijn basis - en vanaf wanneer wordt het 'luxe'? En wanneer een woning onbetaalbaar wordt voor gezinnen met kinderen, kunnen we ze dan nog wel kind- en jeugdvriendelijk noemen? De prijs van een woning wordt ontegensprekelijk mee bepaald door haar architectuur in het materiaalgebruik, de grootte, de ligging en oriëntatie, de aanwezigheid en kwaliteit van gedeelde ruimtes, etc. Dus ook ontwerpers hebben daarin een rol te spelen.

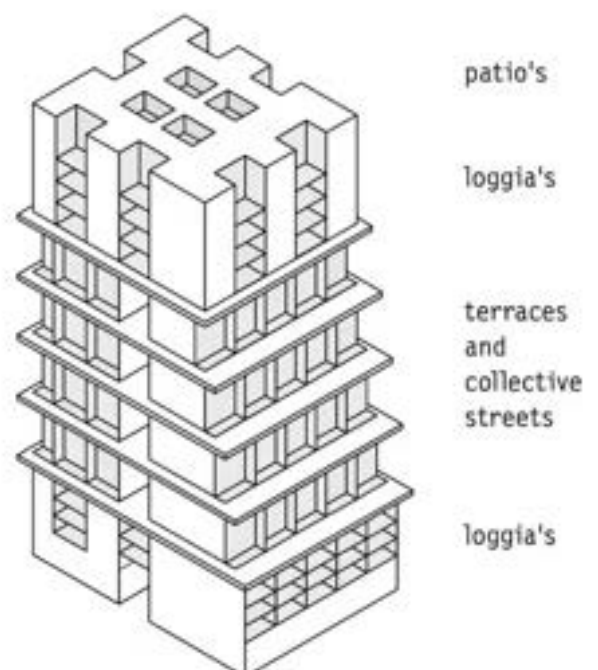
Hier woon je als je gaat voor high-end wooncomfort, internationale allure en privacy middenin het bruisende hart van de stad.

- Uit publicatie: **Nieuwbouw de Maasbode**

De prijzen van de woningen variëren tussen de €300.000 en €1.800.000 - waarbij de 'City Houses' (die gepromoot worden voor gezinnen met kinderen) tussen de €615.000 en €1.075.000 verkocht worden. Willen we gestapeld wonen zien als een oplossing voor de woonneed van gezinnen met kinderen in de stad, dan zullen we moeten zoeken naar meer betaalbare woonvormen dan de Maasbode.

HOUSING TYPES

OUTSIDE SPACES

(c) Van Bergen Kolpa Architecten

Beeld uit de publicatie *'de kindvriendelijke stad - hoe stadsgezinnen willen wonen'* van *'Bouwfonds Property Development' (BPD)*

Ruimte terrassen, grote - autovrije - straten met groen op hoogte, ruimte woningen, typologische diversiteit en een uitgebreid collectief programma zijn kwaliteiten die doorheen de studie vaak als meerwaardes geformuleerd worden voor gezinnen met kinderen. En hoewel gestapeld wonen in Vlaanderen nog steeds niet de 'woondroom' is - bieden dit soort projecten perspectief op hoe een appartement niet gelijk hoeft te staan met een kleine, oncomfortabele woonomgeving.

Een post-occupancy-evaluation van de Maasbode zou ons veel bij kunnen leren over het wonen op hoogte voor gezinnen met kinderen, en de meerwaarde die de vooropgestelde kwaliteiten werkelijk hebben voor - en volgens - de kinderen en jongeren in het gebouw.

Varet Street Kids

Brooklyn, New York, USA

Alle beelden door:

George Malave (fotograaf)

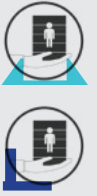
George Malave - Varet Street Kids

Hogeweg

Gent

Ontwerpteam:

ECTV & Bart Dehaene (i.s.m. architecten Els Claessens & Tania Vandenbussche en META)

ECTV

Bart Dehaene

(c) ECTV + Bart Dehaene

Eigenaarschap

van de gedeelde
binnenruimte
en nabije
buitenruimte

Dit project is een voorbeeld van hoe je met kleine nuances grote verschillen maakt. Hoe de basiskwaliteiten gedeeld worden, en die nuances alles uniek maakt. Van 'diversiteit in eenheid'. Er wordt hier gespeeld met wat op de website van Bart Dehaene 'typische verkavelingselementen' genoemd worden: een eigen voordeur, buitenruimte en parkeerplaats. Klassieke kwaliteiten.

Naast die basiskwaliteiten is er op meerdere schalen diversiteit ingebracht. Op schaal van de volledige ontwikkeling door met verschillende bureaus te werken. Op schaal van de individuele woning door wat de architecten 'subtiële diversiteit' noemen.

Dat leidt tot interessante ruimtelijke schakeringen en eigenheid per gebouw. Die herkenbaarheid maakt dat kinderen dingen kunnen zeggen zoals "mijn huis kan je herkennen aan de stoeltjes die altijd aan de voordeur staan".

Er wordt gevarieerd met portieken, dakranden, bakstenen, uitgesproken luifels en lateien.

(Een latei (ook lintee in Vlaanderen) is een draagconstructie die dient om belastingen boven wanddoorbrekingsen over te brengen op de gedeelten van de wand naast deze wanddoorbrekingsen.) - volgens Wikipedia.

(c) Filip Dujardin

Het gebeurt niet vaak dat de mensen er in de realiteit gelukkiger en comfortabeler uitzien dan op een render, maar dit project toont dat er wel het één en het ander mogelijk is.

De architectuur faciliteert met eenvoud de 'ik blijf even hangen voor een babbel'-momenten, en biedt de ruimte om die momenten in comfort te delen.

Het biedt ruimte aan wachtende kinderen op de vriendjes uit de buurt. Ruimte voor een thuismatch toneelspelen. Ruimte voor ouders om hun kinderen in de gaten houden, terwijl ze in een nabijgelegen veld ravotten.

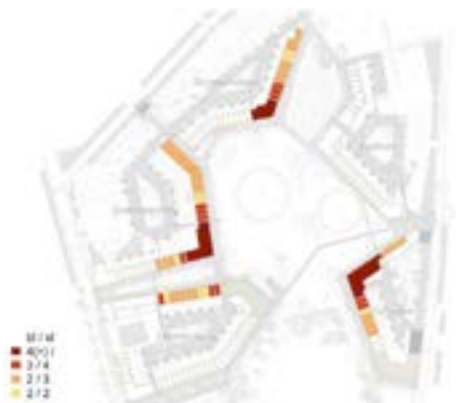
(c) ECTV + Bart Dehaene

(c) Filip Dujardin

(c) Filip Dujardin

(c) ECTV

“1 woning - 2 voordeuren”

- is er op één van de architectuurconcepten te lezen,

en erna: “tweezijdig leven”

En aan de achterkant van de gebouwen - tot voorkanten verheven - vinden we iets wat op een tuinen lijkt. Met weinig groen om de kaalheid aan de voorkant wat te beantwoorden. De fotograaf (Filip Dujardin) moest al behoorlijk wat afstand van de woningen nemen om bomen mee in beeld te krijgen.

Maar waar ‘de natuur’ nog wat jeugdig armtierig aanvoelt, voel je wel dat de bewoners het zich er thuis aan het maken zijn.

Nieuwe bomen staan in potten klaar om geplant te worden, de terrasjes staan buiten aan elke gevel, overall liggen er voetballen rond te slingeren, en je ziet vogelhuisjes en gesorteerd afval.

Dit voelt aan als een kindvriendelijke ruimte.

(c) Filip Dujardin

Nordbahnhof (*Rudolf Bednar*)

Wenen, Oostenrijk

Ontwerpteam:

Meerdere architectenbureaus voor de gebouwen
park door Agence Ter en Hager Landschaftsarchitekten

Vienna Solutions

BauNetz

ATours Vienna

socialhousing.wien

ArchDaily (deelproject)

Voorzieningen
en Schaal

in de brede
omgeving

De wijk 'Nordbahnhof' is een ontwikkeling in de regio van het vroegere treinstation. Op de 85ha grond wordt ruimte gemaakt voor (afhankelijk van de bronnen) 10.000 tot 20.000 mensen - om te wonen en voor werkgelegenheid.

Er ligt in deze ontwikkeling een sterke focus op betaalbaar wonen en gezinsvriendelijkheid:

[...] het project omvat de hoogste planningskwaliteit, met de focus op kindvriendelijk ontwerp, uitgestrekte groenruimtes die 24/7 toegankelijk zijn, verkeersremmende maatregelen, directe toegang tot openbaar vervoer, ruimtes voor winkels en gemeenschapsvoorzieningen op de begane grond, en een moderne schoolcampus die direct verbonden is met het grote centrale park. Nordbahnhof zal huisvesting bieden aan meer dan 5.000 bewoners en ruimte creëren voor 5.000 werknemers. Het aandeel gesubsidieerde (sociale) huisvesting bedraagt 2/3, gerealiseerd op basis van prijsvragen en volgens de hoogste standaarden.

- Van website **Vienna Solutions**

(c) Vienna-solutions.com

(c) Wouter Vanderstede (Kind en Samenleving)

Natuur

in de nabije
buitenruimte

De woonontwikkelingen worden steeds bedacht in relatie tot het landschap (het 'vrije midden') waartoe het zich verhoudt. Door die ruimte te vrijwaren voor parken en verwilderde natuur, ontstaan er plekken voor verkenning en spel. Die relatie gebouw - buitenruimte is een fundamenteel aandachtspunt in de gezinsvriendelijkheid van wonen. Niet enkel de visuele en auditieve relatie tussen gebouw en buitenruimte doen ertoe, maar ook de bereikbaarheid in tijd. Houd rekening met de verticale afstand tussen woning en buitenruimte. Zorg ervoor dat kleine stukjes van 'verloren tijd' (zoals het kwartiertje vlak voor het avondeten) nog steeds bruikbaar zijn om naar buiten te gaan. Ontwerp gebouwen op zo'n manier dat ze tijdsbesparend werken voor gezinnen, kinderen en jongeren. Ontwerp daarom pragmatisch, vanuit het alledaagse leven van gezinnen met kinderen.

Hoewel ontwikkelingen van nieuwe wijken op deze schaal in Vlaanderen haast ondenkbaar zijn geworden, kan er wel geleerd worden over hoe aparte woonontwikkelingen aan elkaar gebonden kunnen worden met een grootschalige landschappelijke invalshoek. De diverse woningen worden ontwikkeld elk met een eigen proces - en vaak met intensieve participatieve trajecten - maar verhouden zich steeds tot een 'vrij midden' - een grootschalig park met aandacht voor diverse vormen van spel en sfeer.

Het hart van de Nordbahnhof is het "vrije midden" - een ware stedelijke wildernis. In het centrale zogenaamde "Gstett'n", heeft de natuur haar vrijheid herwonnen tussen oude treinsporen en historische gebouwen.

- Van website **Artchitectours**

Ook één van de respondenten van de survey ziet veel kwaliteiten voor gezinsvriendelijk wonen in de wijk:

Collectieve en publieke speel- en ontmoetingsruimte op elk niveau, zoals:

Private buitenruimte, dakterrassen: collectief op niveau gebouw, brede gangen, zaaltje beneden: collectief op niveau gebouw, kinderopvang in gebouw, collectieve speelruimte en volkstuin op niveau gebouw, autovrije verbinding naar centraal wijkpark, dichte woonontwikkeling, maar zeer groot wijkpark, metrohalte in het wijkpark.

Groene Mient

Scheveningen, Nederland

Ontwerpteam:

Ontwerp: CPO met Bos Hofman en FilliéVerhoeven Architecten

groenemient.nl

Architectenweb

Architectenweb

Urban Blue Grids

Natuur

in de nabije
buitenruimte

In de 'visie' van de gemeenschap Groene Mient staat te lezen dat ze een duidelijke gedeelde ideologie hebben, vanuit een aantal principes:

Sociale diversiteit en ruimte voor eigenheid, samenleven in verbondenheid, ecologisch verantwoord wonen, betaalbaar, toegankelijk en flexibel wonen.

[...]

In Groene Mient vinden stadsmensen elkaar in een gezamenlijke visie. De essentie van deze visie is om de verbinding terug te vinden. En dit willen we verwezenlijken in een sociaal ecologisch woonproject, waar mensen zich verbonden voelen met zichzelf, met elkaar, met de buurt, met de wereld en met de natuur. We willen een groen dorp in de grote stad creëren, waar bewoners zich thuis voelen, in balans komen, zich gezond voelen, geïnspireerd bezig zijn, betrokken zijn, leren en ontwikkelen.

Dezelfde waarden staan vaak ook centraal in andere vormen van co-housing, ook vanuit het geloof dat dat waarden zijn die kindvriendelijk zijn. Het vertaalt zich in uitspraken zoals "it takes a village to raise a child" en in een sterk geloof dat kinderen er baat bij hebben om in een natuurlijke omgeving op te groeien.

In de context van de Groene Mient vertaalt zich dat ook expliciet in de architectuur.

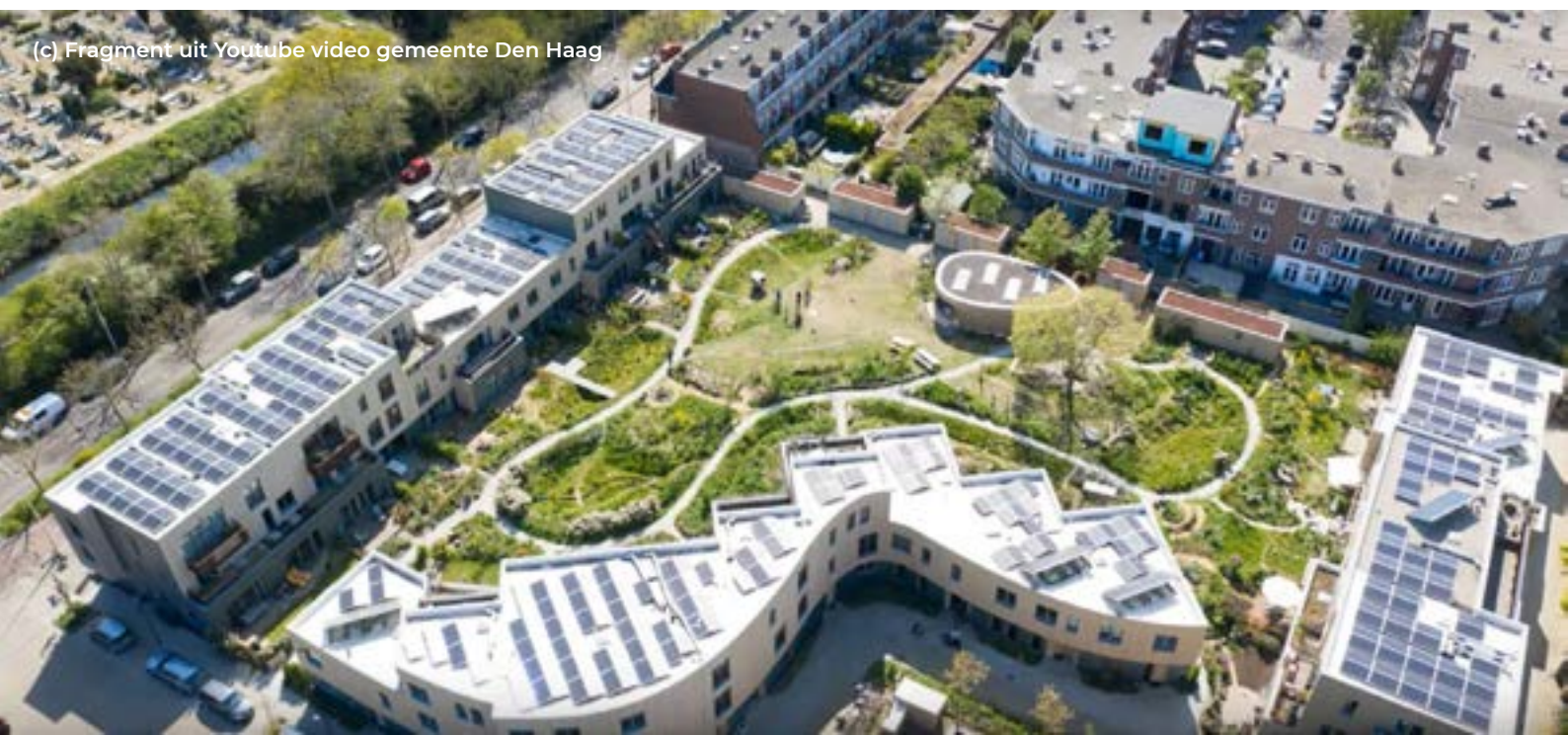
(c) Urban Blue Grids

Het sociaal ecologisch woonproject Groene Mient bestaat uit 33 (particuliere) duurzame woningen op een lap grond van 7600 m² in de Vruchtenbuurt in Den Haag.

De gemeenschappelijke sociale en ecologische waarden van de Vereniging Groene Mient zijn de leidraad van het gezamenlijk woonproject. Het woonproject is vormgegeven volgens een gezamenlijk ontwerp, maar daarbinnen verschilt iedere woning van elkaar volgens de wensen van de individuele huishoudens.

De woningen omringen een gezamenlijke ecologische tuin (zie ook foto hierboven), waarin ook een gemeenschappelijk gebouw als ontmoetingsruimte voorzien is.

Zo leert de Groene Mient ons dat gezinsvriendelijkheid vaak een afweging is tussen grote collectieve structuren, en de mogelijkheid om de individuele wensen en voorkeuren daarin nog een plaats te geven. Het is belangrijk om ook kinderen en tieners een stem te geven in het ontwerpproces - dat gaat niet enkel over de kwaliteit van het ontwerp, maar ook over de positie van het kind in onze samenleving.

(c) Fragment uit Youtube video gemeente Den Haag

De Groene Mient is een voorbeeld van een CPO (Collectief Particulier Opdrachtgeverschap) - zoals we ook al zagen bij bv. **CPO Vrijburcht**. Het toont met haar vormgeving dat nieuwe inzichten over wat het betekent om 'sociaalecologisch' te leven ook tot nieuwe stedenbouwkundige vormen kan leiden.

Een belangrijke reden daarvoor was het feit dat hun plan pal op de zon is gericht met een slingerende rij huizen die de Mient met de noordelijke locatie van het terrein verbindt. Zo ontstaat tegelijkertijd een – naar huidige maatstaven enorme – omsloten gemeenschappelijke tuin. Die plattegrond wijkt sterk af van de oorspronkelijk in het bestemmingsplan vastgelegde opdeling in 37 'zakelijke' kavelpaspoorten.

- Robert Muis - redacteur architectenweb

Het project kan gezien worden als een 'sociaalecologische interpretatie' van wat kind- en jeugdvriendelijkheid betekent. En dat is dat kinderen en jongeren een toekomst nodig hebben die duurzaam is - en dat die duurzaamheid voelbaar moet zijn in de omgeving. Met wadi's en verwilderde beplanting (natuur). Met zonneboilers en driedubbel glas. Zoveel mogelijk met natuurlijke materialen (zoals groen getinte leisteen (Vega Verde) en hout (lariks)).

Projecten als de Groene Mient tonen ons wat dat kan betekenen. Ze vertellen dat op een landschappelijke en architecturale manier. Met onder meer 'slingerblokken' en een ovaal gemeenschappelijk gebouw.

BIODIVERSITY

De Groene Mient werd gebouwd op de plek van het voormalige schoolgebouw van het Maris College, en het grootste deel van het terrein was voordien betegeld. De kwaliteit van de bodem was onvoldoende als voedingsbodem voor een binnentuin. Met behulp van groenbemesting en compost werd de kwaliteit en het waterbergend vermogen van de bodem bij de aanleg verbeterd. Voor de binnentuin worden zoveel mogelijk permacultuurprincipes gevolgd; de tuin wordt ontwikkeld en onderhouden door de bewoners zelf, met ondersteuning van adviseurs.

- van website Urban Blue Grids

Bekijk hier het filmpje over klimaatadaptatie in de Groene Mient

(c) Groene Mient

(c) Groene Mient

(c) Groene Mient

(c) Groene Mient

The Memory of a House

tekeningen

Kunstenaar:
Maaïke Jaspers

Maaïke Jaspers

(c) Maaïke Jaspers

In het nadenken over kindvriendelijk wonen is het bijzonder makkelijk - en ook helemaal niet erg - om te vertrekken vanuit de eigen jeugd.

Welke herinneringen koester je aan wat je ooit thuis noemde? Welke dingen vond je zelf leuk of storend?

Was dat de hoogtes van traptreden en de vierkante meters in je slaapkamer? Waren het de vochtvrije muren en de brandwerende deuren?

Of waren het de dinosaurussen onder je zetel? Waren uw vriendjes in de straat? Waren het piratenvogels in de bomen? Was het de geur van natte aarde? Was het de aanwezigheid van je ouders?

Kindvriendelijk wonen vertaalt zich in een sociaal ondersteunend beleid dat kinderen en gezinnen zoveel mogelijk kansen biedt tot zelfontplooiing. Het is het verzekeren van basisvoorzieningen zoals kwalitatieve huisvesting, voedsel en drinkbaar water.

Het voldoen aan de basisvoorwaarden van de rechten van het kind is daarin een minimum. Ons streven moet veel hoger liggen.

Dankwoord.

Dit referentiedocument is in grote mate gebaseerd op de input van een grote groep professionals en experts die hun kennis over kind- en jeugdvriendelijk wonen deelden via reacties op de uitgestuurde survey. Met veel dankbaarheid geven we hen hier dan ook een podium.

In het bijzonder bedanken we graag Oda Walpot en Wouter Vanderstede.

Oda haar uitgebreide reactie op de vragen uit de survey, en de tijd die ze nam om haar antwoorden met zorg en liefde te formuleren, tonen het belang dat ze hecht aan het belang van kind- en jeugdvriendelijke woningen en woonomgevingen.

Wouter nam de tijd om aanvullende informatie aan te leveren over enkele projecten, en nam de tijd om uitgebreid beeldmateriaal aan te leveren voor enkele van de gerefereerde projecten (Nordbahnhof en Helmut Zilk Park). Als medewerker van Kind en Samenleving is kind- en jeugdvriendelijk voor hem een dagdagelijkse professionele passie.

Tenslotte bedanken we ook Stad Gent en haar medewerkers, die met veel oprechtheid en detail feedback en ondersteuning boden bij de opmaak van deze documenten. Hun zorgvuldigheid staat symbool voor de oprechtheid waarmee de stad kind- en jeugdvriendelijkheid een plaats wil geven.

Colofon.

Dit referentiedocument is een eindresultaat van de studie 'Kind- en jeugdvriendelijk wonen in Gent', uitgevoerd door HOGENT onderzoekscentrum eCO-CITY, in opdracht van Stad Gent.

Redactie en aanspreekpunt: Jo Boonen.

Onderzoeksteam: Marlies Marreel, Jo Boonen, Sven De Visscher, Greet De Brauwere en Bert De Roo.

Coördinator eCO-CITY: Sven De Visscher.

Webpagina onderzoeksproject met resultaten van de andere deelstudies.

Aanspreekpunt Stad Gent: Dienst Wonen en Dienst Stedenbouw en Ruimtelijke Planning.

© 2025, HOGENT, eCO-CITY
Alle rechten voorbehouden.

Coverbeeld: Jo Boonen.

Alle rechten met betrekking tot de gebruikte beelden en plannen in de gerefereerde projecten zijn voorbehouden aan de respectievelijke fotografen of auteurs, zoals bij naam vermeld.

Beelden zonder expliciete naamsvermelding: Marlies Marreel, Jo Boonen, Lien Snoeck & Stad Gent.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Verwijzen naar deze publicatie kan aan de hand van volgende informatie:
Boonen, J. (red.), (2025). Kind- en jeugdvriendelijk wonen in Gent. Referenties, Gent, HOGENT.

ECO-CITY

**HO
GENT**

(Kindvriendelijkheid;
(een plek om je schoenen te zetten aan elke inkom van het gebouw.)

(Eigen beeld, bevraging tieners Chiro Ambo, Zwijnaarde.)